

T.C.  
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TARİH ANABİLİM DALI

NÜFUS DEFTERLERİNE GÖRE BALIKESİR KAZASI'NIN  
DEMOGRAFİK VE İSTATİSTİKİ ÖZELLİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem ÖZPOLAT

Balıkesir, 2013

T.C.  
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TARİH ANABİLİM DALI

NÜFUS DEFTERLERİNE GÖRE BALIKESİR KAZASI'NIN  
DEMOGRAFİK VE İSTATİSTİKİ ÖZELLİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem ÖZPOLAT

Tez Danışmanı  
Yrd. Doç. Dr. Nahide ŞİMŞİR

Balıkesir, 2013



T.C.  
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalı'nda 201112517004 numaralı Özlem ÖZPOLAT'ın hazırladığı "Balıkesir Nüfus Defterlerine Göre Balıkesir Kazası'nın Demografik ve İstatistikî Özellikleri" konulu ~~DOKTORA~~YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 7.11.2013 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Kazım İmza.....  
Ziya TAŞ Unvanı, Adı-Soyadı

Üye Yrd. Doç. Dr. Nahiye İmza.....  
SİMEN Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Üye Yrd. Doç. Dr. İmza.....  
Filiz Çoban Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....  
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....  
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye..... İmza.....  
Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

21.10.2013  
Enstitü Müdürü  
(Unvanı, Adı, Soyadı)

Doç. Dr. Zübeyde Güneş YILICI  
Müdür

## ÖNSÖZ

Nüfus Defterleri, sosyal tarihçilik açısından zengin birer kaynak niteliğinde olup, içerisinde devletin sosyal-ekonomik ve etnik yapısı hakkında son derece önemli bilgiler barındırmaktadır.

Çalışma ile Nüfus Defterleri ışığında Balıkesir Kazası'nın demografik ve istatistikî yapısı hakkında bilgi sunulmaktadır. Defterde yer alan bilgiler, tablo ve grafikler eşliğinde yorumlanarak Balıkesir'in demografik durumu öncelikli olmak üzere Gayrimüslim halkın refah seviyesi hakkındaki bilgiler de ilave edilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan Balıkesir Kazası'na ait Nüfus Defterleri'nin tasnifinin yapılıp, içerisindeki bilgilerin değerlendirilmesi ile bundan sonra yapılacak çalışmalara kolaylık sağlanması temenni edilmektedir.

Çalışmanın hazırlanması aşamasında, katkı ve desteklerinin yanı sıra zamanını paylaştığı için danışman hocam Yard. Doç. Dr. Nahide ŞİMŞİR'e teşekkür ederim. Her konuda aydınlatıcı ve yol gösterici olan değerli hocam Doç. Dr. Sebahattin ŞİMŞİR'e ve Yüksek Lisan'a ilk başladığımız andan itibaren bizi yönlendiren Tarih Bölüm Başkanı Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ Hocam'a teşekkür ederim. Varlıklarıyla hayatıma anlam katan, her konuda maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Ailem'e müteşekkirim. Ayrıca yedi yıl boyunca dostluğunu benden esirgemeyen, bıkmadan usanmadan, sabırla beni dinleyen ve çalışmanın hazırlanması aşamasında hevesimin kırıldığı noktada beni tekrar yüreklendiren, değerli arkadaşım Sinem ÖZYÜCEL'e teşekkür ederim.

Özlem ÖZPOLAT

## ÖZET

### NÜFUS DEFTERLERİNE GÖRE BALIKESİR KAZASI'NIN DEMOĞRAFİK VE İSTATİSTİKİ ÖZELLİKLERİ

ÖZPOLAT, Özlem

Yüksek Lisans, Tarih Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nahide ŞİMŞİR

2013, 165 SAYFA

Osmanlı Tarihi incelenirken, başvurulması gereken kaynakların başında arşiv belgeleri gelmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Nüfus Defterleri, XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin dini ve etnik yapısı hakkında son derece önemli bilgiler barındırması nedeniyle çalışmanın temel kaynağını oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Balıkesir'in coğrafi ve tarihi yapısı ile XIX. yüzyıl Balıkesir Kazası'nın idari taksimatı hakkında bilgi sunulmaktadır.

İkinci bölümde, Osmanlı topraklarında yapılmış olan nüfus sayımının gerekçeleri, nasıl gerçekleştirildiği ve sayım sonuçlarına ilişkin bazı bilgiler yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan Balıkesir Kazası'na ait beşi Müslüman, beşi Gayrimüslim nüfusuna ait olmak üzere toplam on adet nüfus defterinin tasnifi bulunmaktadır.

Dördüncü bölümde ise, nüfus defterlerinde yer alan bilgiler ışığında şehir merkezi dahilindeki mahalle ve köylerin nüfus miktarları tespit edilmektedir. Elde edilen veriler tablo ve grafikler eşliğinde yorumlanarak sayım sonuçları istatistikî olarak ortaya konulmaktadır. Ayrıca bu defterlerde

yer alan bir diğer önemli bilgi olan Cizye Vergisi'nden yola çıkılarak Gayrimüslim nüfusun ekonomik durumu hakkında bilgi sunulmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Nüfus Defterleri, Balıkesir, Demografi, Cizye



## ABSTRACT

### DEMOGRAPHIC AND STATISTICAL CHARACTERISTICS OF BALIKESİR ACCORDING TO THE POPULATION REGISTER

ÖZPOLAT, Özlem

Master Thesis, Department of History

Advisor: Assist. Prof. Dr. Nahide ŞİMŞİR

2013, 165 Pages.

While examining the Ottoman history, archival files are in the first place to be consulted. The registers of population in the Ottoman archives of the prime ministry set ground for the thesis since they give the most important information about the religious life and ethnicity of the nineteenth century Ottoman Empire .

In the first part of the thesis , it's given information about Balıkesir's topography , (social) history and the nineteenth century administrative district of Balıkesir.

The second part of the thesis gives some information about the reasons for population census in the Ottoman Empire, how it took place and the results of the census.

In the third part, there are totally ten classifications of registers of population, five of which belong to muslim community and five of which belong to non-muslim community, about Balıkesir in the Ottoman archives of the prime ministry.

In the fourth part, population census results belonging two districts in the city centre and villages are shown in the light of the registers of population information. The results obtained present population census

results with the tables and graphs having been interpreted as statistically. Besides, with the help of poll tax (jizya), another important information in these records, economic conditions of non-muslim community are presented

**Key words:** The registers of population, Balıkesir, poll tax (jizya), demography

# İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ .....	iii
ÖZET .....	iv
ABSTRACT .....	vi
İÇİNDEKİLER .....	viii
ÇİZELGELER LİSTESİ .....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ .....	xv
1. GİRİŞ .....	1
1.1. Problem .....	1
1.2. Amaç .....	2
1.3. Önem .....	2
1.4. Sınırlılık .....	3
1.5. Tanımlar .....	4
2. İLGİLİ ALAN YAZIN .....	5
2.1. Kuramsal Çerçeve .....	5
2.2. İlgili Araştırmalar .....	6
3. YÖNTEM .....	9
3.1. Araştırmanın Modeli .....	9
3.2. Bilgi Toplama Kaynakları .....	9
3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi .....	9
4. BULGULAR VE YORUMLAR .....	11
4.1. Balıkesir'in Coğrafi ve Tarihî Yapısı .....	11
4.1.1. Coğrafi Yapı .....	11
4.1.2. Tarihi Yapı .....	12
4.2. Balıkesir Kazası'nın İdari Taksimatı .....	18
4.2.1. Şehir .....	18
4.2.1.1. Mahalleler .....	18
4.2.1.1.1. Ali Fakih Mahallesi .....	19
4.2.1.1.2. Börekçiler Mahallesi .....	19
4.2.1.1.3. Dinkçiler Mahallesi .....	19
4.2.1.1.4. Eski Kuyumcular Mahallesi .....	20



4.2.1.1.5. Hacı Gaybi Mahallesi .....	20
4.2.1.1.6. Hacı İshak Mahallesi .....	21
4.2.1.1.7. Hacı İsmail Mahallesi .....	21
4.2.1.1.8. İzmirliiler Mahallesi .....	21
4.2.1.1.9. Karaoğlan Mahallesi.....	21
4.2.1.1.10. Kasaplar Mahallesi.....	22
4.2.1.1.11. Martlı Mahallesi .....	22
4.2.1.1.12. Mirza Bey Mahallesi .....	23
4.2.1.1.13. Mustafa Fakih Mahallesi.....	23
4.2.1.1.14. Okçu Kara Mahallesi .....	23
4.2.1.1.15. Oruç Gazi Mahallesi .....	23
4.2.1.1.16. Sahan Hisar Mahallesi .....	24
4.2.1.1.17. Salahaddin Mahallesi .....	24
4.2.1.1.18. Şeyh Lütfullah Mahallesi .....	24
4.2.1.1.19. Umur Bey Mahallesi .....	25
4.2.1.1.20. Yenice Mahallesi .....	25
4.2.2. Köyler .....	26
4.3. Osmanlı Devleti'nde Nüfus Sayımı.....	26
4.3.1. 1831 Nüfus Sayımı .....	29
4.3.2. 1844 Nüfus Sayımı .....	34
4.3.3. 1850 Sonrası Nüfus Sayımları.....	35
4.4. Ceride Nezareti .....	40
4.5. Nüfus Defterleri .....	43
4.5.1. Yoklama Defterleri .....	45
4.5.2. Balıkesir Merkez'e Ait Nüfus Defterlerinin Tasnifi .....	47
4.5.2.1. 01260 Numaralı Nüfus Defteri.....	47
4.5.2.2. 01261 Numaralı Nüfus Defteri.....	50
4.5.2.3. 01262 Numaralı Nüfus Defteri.....	52
4.5.2.4. 01263 Numaralı Nüfus Defteri.....	53
4.5.2.5. 01264 Numaralı Nüfus Defteri.....	56
4.5.2.6. 01265 Numaralı Nüfus Defteri.....	57
4.5.2.7. 01266 Numaralı Nüfus Defteri .....	59
4.5.2.8. 01267 Numaralı Nüfus Defteri.....	61
4.5.2.9. 01268 Numaralı Nüfus Defteri.....	62



4.5.2.10. 01269 Numaralı Nüfus Defteri.....	64
4.6. Balıkesir Kazası'nın Nüfus Dağılışı .....	67
4.6.1. Mahalleler .....	67
4.6.1.1. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Müslüman Nüfusun Demografik ve İstatistikî Durumu .....	67
4.6.1.2. 01261 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Müslümanların Demografik ve İstatistikî Durumu .....	72
4.6.1.3. 01263 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Müslümanların Demografik ve İstatistikî Durumu .....	76
4.7. Gayrimüslimlerin İkamet Ettiği Mahalleler .....	79
4.7.1. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durum .....	81
4.7.2. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu .....	85
4.7.3. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu .....	87
4.7.4. 01265 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu .....	90
4.7.5. 01265 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu .....	92
4.7.6. 01266 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu .....	94
4.7.7. 01267 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu .....	97
4.7.8. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu (Rum) .....	98
4.7.9. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Doğum, Ölüm, Hane ve Nüfus Durumu .....	100
4.7.10. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu (Ermeni).....	101
4.8. Köyler .....	105
4.8.1. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Demografik ve İstatistikî Durumu .....	105

4.8.2. 02162 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Demografik ve İstatistikî Durumu .....	109
4.8.3. 01264 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Demografik ve İstatistikî Durum .....	114
4.9. Cizye Durumuna Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu.....	118
4.9.1. 01260 Numaralı Nüfus Defterine Göre	
Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu .....	118
4.9.2. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu .....	119
4.9.3. 01265 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu .....	121
4.9.4. 01266 Numaralı Nüfus Defterine Göre	
Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu .....	123
4.9.5. 01267 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu .....	127
4.9.6. 01268 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Gayrimüslimlerin Meslek Durumu.....	128
4.9.7. 01268 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu .....	129
4.9.8. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu (Rum) .....	130
4.9.9. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre	
Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu (Ermeni) .....	132
SONUÇ .....	134
KAYNAKÇA.....	136
EKLER .....	142
Ek 1- 01260 Numaralı Nüfus Defteri .....	143
Ek 2-01262 Numaralı Nüfus Defteri .....	144
Ek 3- 01263 Numaralı Nüfus Defteri .....	145
Ek 4-01264 Numaralı Nüfus Defteri .....	146
Ek 5- 01266 Numaralı Nüfus Defteri .....	147
Ek 6-01268 Numaralı Nüfus Defteri .....	148
Ek 7-Köylerin Haritası .....	149
Ek 8-Mahallelerin Haritası .....	150



## ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. 1804-1834 Yılları Arası Cizye Oranlarının Değişimi.....	33
Çizelge 2. Ceride Nezareti'nin Bir Aylık (Haziran 1834) Masrafı.....	42
Çizelge 3. Müslüman Nüfusun Mahallere Göre Dağılımı.....	68
Çizelge 4. Müslüman Nüfusun Mahallere Göre Dağılımı.....	72
Çizelge 5. Müslüman Nüfusun Mahallere Göre Dağılımı.....	76
Çizelge 6. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı.....	81
Çizelge 7. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı.....	87
Çizelge 8. Mahallere Göre Gayrimüslim Nüfusun Cizye, Hane ve Nüfus Dağılımı.....	92
Çizelge 9. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı.....	94
Çizelge 10. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı.....	98
Çizelge 11. Mahallelere Göre Doğum, Ölüm, Hane ve Nüfus Durumu...	100
Çizelge 12. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı.....	101
Çizelge 13. Mahallelere Göre Doğum, Ölüm, Hane ve Nüfus Durumu...	104
Çizelge 14. Köylere Göre Nüfus Dağılımı.....	106
Çizelge 15. Köylere Göre Nüfus Dağılımı.....	110
Çizelge 16. Köylere Göre Nüfus Dağılımı.....	114
Çizelge 17. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı.....	118
Çizelge 18. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı.....	120
Çizelge 19. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı.....	121
Çizelge 20. Gayrimüslim Nüfusun Cizye, Hane ve Nüfus Dağılımı.....	123
Çizelge 21. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı.....	125
Çizelge 22. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı.....	126
Çizelge 23. Gayrimüslim Nüfusun Meslek Gruplarına Göre Dağılımı.....	128
Çizelge 24. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı.....	129
Çizelge 25. Mahallelere Göre Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı.....	130
Çizelge 26. Mahallelere Göre Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı.....	131

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Mahallelerdeki Müslüman Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	68
Şekil 2. Mahallelerdeki Müslüman Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	72
Şekil 3. Mahallelerdeki Müslüman Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	76
Şekil 4. Yaş Gruplarının Mahallelerdeki Dağılışı	82
Şekil 5. Yerli, Yabancı Nüfus, Tüccar Nüfusu Ve Mütessellim Dairesi'ndeki Erkek Nüfusun Yaşlara Göre Dağılımı	85
Şekil 6. Mahallelere Göre Nüfus, Doğum, Ölüm Ve Toplam Nüfusun Dağılışı	87
Şekil 7. Mahallelerdeki Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	90
Şekil 8. Toplam Nüfus ve Hane Sayısı	93
Şekil 9. Mahallelerdeki Gayrimüslim Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	94
Şekil 10. Gayrimüslim Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	97
Şekil 11. Mahallelerdeki Rum Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	98
Şekil 12. Mahallelerdeki Rum Nüfusun Doğum, Ölüm ve Hane Sayısına Göre Dağılışı	100
Şekil 13. Mahallelerdeki Ermeni Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	102
Şekil 14. Mahallelerdeki Ermeni Nüfusun Doğum, Ölüm ve Hane Sayısına Göre Dağılışı	104
Şekil 15. Köylerdeki Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	107
Şekil 16. Köylerdeki Erkek Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	111
Şekil 17. Köylerdeki Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı	115
Şekil 18. Mahallelere, Kuralarda Gezen Elekçi Ermenilere ve Tüccarlara Göre Cizye Dağılışı	118
Şekil 19. Yerli, Yabancı ve Tüccar Nüfusun Cizye Durumu	119
Şekil 20. Cizye Miktarının Mahallelere Göre Dağılışı	122
Şekil 21. Cizye Miktarı, Hane Sayısı ve Toplam Nüfusun Mahallelere Göre Dağılışı	124

Şekil 22. Ticaretle Uğraşan Gayrimüslim Nüfusun Cizye Miktarına Göre Dağılışı .....	126
Şekil 23. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Miktarına Göre Dağılışı.....	127
Şekil 24. Gayrimüslim Nüfusun Mesleklere Göre Dağılışı .....	128
Şekil 25. Nüfusun Cizye Miktarına Göre Dağılışı.....	130
Şekil 26. Mahallelere Göre Rum Nüfusun Cizye Miktarının Dağılımı.....	131
Şekil 27. Mahallelere Göre Ermeni Nüfusun Cizye Miktarının Dağılımı..	132

## KISALTMALAR LİSTESİ

- a.g.e. : Adı geçen eser  
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi  
Bkz. : Bakınız  
C. : Cilt  
çev : Çeviren  
DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü  
NFS.d : Nüfus Defterleri  
Reh : Rehber  
s. : Sayfa  
S. : Sayı



# 1.GİRİŞ

## 1.1.Problem

Osmanlı Devleti, geniş bölgelere yayılmış olan topraklarını sıkı bir merkezi idare ve kontrol altında tutabilmek için birçok alanda sayım usulü geliştirmiştir. Devletin arazi, ziraat, vergi ve nüfus gibi konulardaki sayım sonuçlarına Tapu Tahrir Defterleri, Temettüat Defterleri, Avarız ve Cizye Defterleri'nden ulaşılması mümkündür.

Bu çalışmada Balıkesir şehrinin demografik durumunu ortaya çıkarabilmek amacıyla Nüfus Defterleri'nden yararlanılmıştır. Defterler incelendiğinde Balıkesir'in herhangi bir mahallesi ya da köyü hakkında kaç haneye sahip olduğu, hanedeki erkek sayısı, fiziki özellikleri, iş görebilecek erkek sayısı, ne işle meşgul olduğu, yaşı, Gayrimüslimler için de aynı şeyler geçerli olmak üzere ödedikleri cizye vergisi gibi daha pek çok sorunun cevabını bulabilmek mümkündür. Bugün tüm bu bilgilere ulaşılabiliriyorsa, bu Osmanlı Devleti'nin kayıt tutma konusunda ne kadar hassas olduğunun en önemli kanıtıdır.

Demografi, sosyo-ekonomik açıdan bir toplumun kalkınmasına etki eden faktörlerin başında gelir. Osmanlı Devleti, sayıma asker olabilecek kişilerin sayısının bilinmesi ve vergi toplayabileceği insan sayısını öğrenebilmek için ayrı bir önem vermiştir. Sayım kararı alınırken temel amaç yeni oluşturulan orduya maddi destekti.

Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu nüfusa dair güvenilir ve ayrıntılı bilgiler ancak Tanzimat Dönemi'nde elde edilmiştir. Tutulan kayıtlardaki eksiklikler XIX. yüzyılın sonlarına doğru ortadan kalkmıştır. Sayıma dahil edilmeyen kadın nüfus ilk kez 1870 yılında sayılmıştır. Gerçekleştirilen bu sayım modern anlamdaki ilk sayım olma özelliği taşımaktadır.

Bu çalışmanın problemi; Nüfus Defterleri'nde yer alan bilgilerin, istatistikî açıdan ele alınması, toplumun tüm kesimlerinin ihtiyacı doğrultusunda bilgilerinin derlenmesi, değerlendirilmesi, analiz edilerek yorumlanması ve araştırmacılara sunulması oluşturmaktadır.

## 1.2. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, Balıkesir Merkez'e ait nüfus defterleri hakkında ayrıntılı bilgi vermek ve bu defterlerde yer alan bilgileri kullanarak bölgenin demografik ve istatistikî durumu ortaya koymaktır.

Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivi'nde Balıkesir Merkez'e ait toplam on adet nüfus defterinin yer alması, şehrin XIX. yüzyıldaki nüfus hacmi, gelişimi ve etnik gruplara göre dağılımı konusunda bir araştırma yapılabileceğini ortaya çıkarmıştır.

Yapılan araştırma sonunda, kent merkezinin tahmini nüfusu ile Müslim ve Gayrimüslim nüfus oranı tablo ve grafiklere dökülerek değerlendirilmesinin yapılmasına çalışılacaktır.

Ayrıca yapılan çalışma, ileride yapılacak olan çalışmalar için de bir ilham kaynağı olacaktır.

## 1.3. Önem

Nüfus defterleri, devletin sosyo-ekonomik yapısı hakkında son derece önemli bilgiler barındıran kaynaklardan birisidir. Yapılan sayım sonuçlarının sağlam tasnifi ve tahlilleri sonucunda Osmanlı Devleti'nin nüfusu hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olunması mümkündür.

Sosyal tarihçilik açısından nüfus defterleri zengin birer kaynak niteliğindedir. Devletin yönetim merkezinin kilometrelerce uzağında, bir şehir merkezinin mahallesinde kaç hane olduğu, bu hanelerde kaç kişinin yaşadığı, yaş durumları hakkındaki pek çok sorunun cevabı bugün bu defterlerde



bulunabiliyorsa bunu Osmanlı Devleti'nin kayıt tutmaya verdiği öneme borçlu olduğunu unutulmamalıdır.

Nüfus defterlerinde hane sayısı, bir hanede kaç erkek nüfusun bulunduğu, bu erkeklerin isimleri, yaşları, aile ve sülale adları, icra ettikleri meslekler, etnik durumları, akrabalık durumları, bazı defterlerde kiracı-ev sahipliği durumu, cizye durumu, askerlik durumu, bedensel sakatlık durumu gibi pek çok konuda bilgi sahibi olunmaktadır. Ayrıca kaydı tutulan mahallede etnik ya da dini bakımdan kimlerin yoğunlukta ikamet ettikleri, Gayrimüslimler için cizye durumlarına bakılarak ekonomik durumu ve yaptıkları işler açısından hangi meslek gruplarında yoğunlaştıkları gibi sosyal tarih açısından değerli bilgilere ulaşılması mümkündür.

Nüfus defterleri, araştırmacıların hizmetine 2012 yılında sunulduğu için Balıkesir Nüfus Defterleri'ne dayanılarak yapılan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışma konusu, tarih bilimine katkı sağlayacağı düşünüldükçe seçilmiştir.

Nüfus defterlerinde yer alan bilgiler ışığında Balıkesir şehir merkezinin tahmini nüfusu ve nüfusun yoğunlukta olduğu mahaller ve köyler belirlenerek bu konuda genel değerlendirmeler yapılacaktır. Bu konuda daha önce ayrıntılı bir çalışma yapılmadığından Balıkesir şehir tarihine yeni bir soluk katmak hedeflenmektedir.

#### **1.4. Sınırlılık**

Çalışma zaman olarak XIX. yüzyılı, yer olarak da Balıkesir şehir Merkezi ile sınırlıdır. Balıkesir, coğrafi konumu itibarıyla önemli bir noktada yer almaktadır. Anadolu'nun kuzeybatısında yer almasının yanı sıra hem Ege hem de Marmara Denizi'ne ulaşmaktadır. İzmir ve Bursa gibi önemli ticaret şehirleriyle sınırlarının olması ayrıca bir önem arz etmektedir.

Çalışmanın ana kaynağı Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Nüfus Defterleri başlığı altında yer alan 01260, 01261, 01262, 01263, 01264,

01265, 01266, 01267, 01268 ve 01269 numaralı defterleri kapsamaktadır. Kaynak açısından önemli bir kısmını arşiv kaynağı oluştururken mümkün olan her türlü kaynak kullanılmaya çalışılmıştır.

### 1.5. Tanımlar

**Nüfus:** Nüfus kelimesi, Arapça "nefs" kelimesinin çoğulu olup "nefis, ruh, can, hayat" anlamına gelir ve daha çok bir coğrafyada yaşayan insanları ifade eder (Saraç, 2007:293).

**Reâyâ:** Reâyâ; sığır, koyun sürüsü anlamına gelen raiyye/raiyyet kelimesinin çoğulu olup, (Develioğlu, 2007:880) bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk, Hristiyan tebaaya (Öz, 2007:490) verilen isimdir.

**Cizye:** Müslüman olmayan halktan alınan vergi (Develioğlu, 2007: ) Osmanlı Devleti'nin fethedilen topraklardaki Gayrimüslim nüfus üzerine, askeri hizmet karşılığında konulmuş bir vergidir (İnalçık, 1993:45).

## 2. İLGİLİ ALAN YAZIN

### 2.1. Kuramsal Çerçeve

Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımının 1831 (H.1246-1247) yılında yapılmış ve bu sayımda yalnızca erkek nüfus sayılmıştır. Devletin nüfus sayımı yapmadaki amacı; Müslüman nüfus açısından askerlik yapabilecek insan sayısını öğrenmek, Hristiyan nüfus açısından ise; Cizye vergisi verebilecek nüfusun sayısını öğrenmekti. Bu sayım daha sonra yapılan Yoklama sayımlarla birlikte takriben 1847 yılında tamamlanmıştır. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşiv'inde asıl kayıtların tutulduğu 7.700 adet defter bulunmaktadır. Yoklama Defterleri ile bu sayı 41.000 adede ulaşmaktadır. Nüfus defterleri Osmanlı Arşiv'inde "Nüfus Defterleri NFS.d" fon adı ile araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır.

1882, 1895, 1906 yıllarına ait nüfus defterleri İçişleri Bakanlığı Nüfus Ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü arşivinde bulunmaktadır. (BOA. Reh. 2000: 252)

Nüfus defterleri oluşturulurken din esaslı temel alındığı için defterler Müslim ve Reâyâ olmak üzere iki ayrı defter olarak düzenlenmiştir. Reâyâ için düzenlenen bazı defterlerde Rum ve Ermeni milletinin ayrı ayrı defterlere kayıt edildiğini görüyoruz. Bazı defterler de ise; bu ayrıma gidilmeksizin aynı defter içersinde, ayrı başlıklar altında kayıt yapılmıştır. Ancak genel olarak Rumlar için reaya tabiri kullanılmıştır.

Nüfus defterlerinde genel itibariyle ilk sayfayı içindikiler kısmı oluşturmaktadır. İkinci sayfanın başında defterin hangi amaçla ve hangi tarihte düzenlendiği yer almaktadır. Sayımı yapılan yer kaza ise ve birden fazla mahalleden oluşuyorsa; her mahalle ayrı ayrı değerlendirilip kayda geçirilmiştir. Aynı kural köylerin kaydında da geçerlidir.



Sayım yapılan kişilerin sırası ile eşkalleri, baba adları, kendi adları ve yaşları kaydedilmiştir. Bazı defterlerde ise; eşkallerden önce mesleklerine de yer verilmiştir.

Nadir olarak aile lakaplarına yer verilmiştir; Yavaşçalar, Çengelloğu gibi. Bütün defterlerde oğlu anlamında "bin" ve "veled" ifadesi kullanılmıştır. Veled ifadesi genellikle Gayrimüslimler için kullanılmıştır.

Kaydı tutulan mahalleden farklı bir yere giden veya oraya dışarıdan gelenlerin geldikleri yerler "mahal-i aher" ifadesi ile belirtilmiştir. Kişilerin yaşları "sinn", ayları "mah" ve günleri "yevm" ifadesiyle kaydedilmiştir. Ancak bu tüm kayıtlar için geçerli değildir, sadece "sinn" yazılarak kaydedilenlerin oranı daha yüksektir. Defterlerde yeni doğanlar "tevellüd" ifadesi ile gün, ay, yıl olarak kayıt altına alınmıştır. Nüfus defterlerinde yaşları ilgilendiren bazı tariflere de rastlıyoruz. Bunlar "şâbb-ı emred"<sup>1</sup> ve "ter bıyıklı"<sup>2</sup> ifadeleridir. Sayımlarda şahısların fiziksel özürllükleri de kaydedilmiştir. Hastalıklı olanlar için "ma'lûl", kör olanlar için "a'ma", tek gözlü olanlar için "yekçeşm", akîf dengesi yerinde olmayanlar için "divane" veya "alil", ikiz olanlar için "tev'em" ifadeleri kullanılmıştır.

Vefat eden Müslümanlar için "fevt", Gayrimüslimler içinse; "mersum" veya "mort" ifadeleri kullanılmıştır.

## 2.2. İlgili Araştırmalar

Osmanlı nüfusuna dair öncü çalışmalar, Ömer Lütfi Barkan tarafından gerçekleştirilmiştir. Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi, Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri gibi çalışmaları mevcuttur.

<sup>1</sup> Şâbb-ı emred; henüz sakalı, bıyığı çıkmamış olan genç. Bkz. Develioğlu, Ferit, Develioğlu Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 2006, Aydın Kitabevi Yayınları, s.974

<sup>2</sup> Ter bıyık; henüz çıkmış bıyık. Bkz. Şemseddin Sami Kâmûs-i Türkî, İstanbul, 2001, Çağrı Yayınları, s. 392

Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan nüfus sayımlarına dair ilk çalışma Prof. Enver Ziya Karal (2010) tarafından 1943 yılında yapılmıştır. Karal, kitabında 1831 sayımının yapılış amacını, gerçekleştirildiği şartları, sayım defterlerinin içeriği ve sayım sonuçlarına dair bilgiler sunmaktadır.

Osmanlı nüfusuna dair ayrıntılı ve açıklayıcı bilgiler sunan Karpat'ın (2010) eserinde, nüfus sayımının gelişimi, nüfusun etnik ve dini dağılımı ile İstanbul nüfusu gibi konular yer almaktadır.

Nüfus Defterleri araştırmacıların hizmetine sunulduktan sonra birçok defter, Latin harflerine çevrilerek yayımlanmıştır. Ancak bu çalışmalar, yorum ve değerlendirmeden yoksun olduğu için Tarih bilimine gereken katkıyı sağlamamaktadır.

Cem Behar (1996) tarafından hazırlanan istatistiki çalışma sayesinde 1500-1927 yılları arasında yapılan sayımları bir arada bulmak mümkündür. Bu çalışma, Osmanlı nüfusunun geçirdiği evrelerin kavranmasında son derece mühim bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.

Nuri Abbayar (1985), İmparatorluğu'nda modern anlamda gerçekleştirilen ilk sayımın 1882 yılında gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Ancak Hasan Yüksel (2006), H.1286/M.1870 tarihli Divriği'ye ait Esas Nüfus Defteri'ne dair yaptığı çalışmasında kadınların da nüfusa kaydedildiğini belirterek modern anlamda ilk nüfus sayımının 1870 yılında yapılmış olduğunu kanıtlamıştır. Bu çalışmasıyla Tarih bilimine son derece mühim bir bilgiyi eklemiştir.

Ahmet Aksın ve Erdal Karakaş'ın (2002) yapmış olduğu ortak çalışmada Arapgir'e ait bir İcmal Defteri'nin tarihi olmamakla beraber, bazı gerekçelerle defterin 1831 yılına ait olduğunu iddia etmişlerdir. İcmal Defteri'nde bulunan bilgiler, grafikler eşliğinde yorumlanmıştır.

Numan Elibol'un (2007) Osmanlı nüfusu ile ilgili çalışmasında, erken dönem nüfus ve arazi sayımları, ilk resmi nüfus sayımları ile istatistiki veriler



hakkında sunulan bilgiler ışığında Osmanlı sosyal yapısı ve gelişiminin takip edebilmesi mümkündür.

Balıkesir şehrinin demografisine dair ilk akademik bilgiler, Sezai Sevim'in 1993 yılında tamamlamış olduğu Doktora Tezi'nde yer almaktadır. Sevim'i, Aynur Ünlüyol (1995) ve Mustafa Murat Öntuğ (2003) yapmış oldukları Doktora Tezi ile takip etmiştir. Her biri farklı dönemi kapsayan bu çalışmalar, Balıkesir'in sosyal ve ekonomik tarihini aydınlatılmasında oldukça değerli bilgiler barındırmaktadır. Bu çalışmaların yanı sıra Nahide Şimşir'in (2013), "Balıkesir Şehri ve Tarihi Araştırmaları" adlı kitabı, Balıkesir'in tarihi, merkez ve köylerin nüfusu ile mülki taksimatı hususunda çoğunluğu arşiv kaynaklı olmak üzere, Balıkesir şehrine dair çalışma yapacak olan araştırmacıların başvurabileceği temel kaynaklardan biri olma özelliği taşımaktadır.

Günümüze kadar Osmanlı Devleti'nin nüfusuna dair pek çok araştırmanın yapıldığı bir gerçektir.<sup>3</sup> Nüfus Defterleri'nin araştırmaların hizmetine sunulmaya başlanması da bu çalışmaların sayısının her geçen gün artacağına işaret eder. Ancak şimdiye dek yapılan tüm çalışmaların sınırlılık açısından burada ele alınması mümkün olmadığından belli başlı bazı çalışmalar aktarılmaya çalışılmıştır.

<sup>3</sup> Musa Çadırcı, "1830 Sayımında Ankara", Ankara, 2000; Salih Kahraman, Fevzi Gür "Amasya Nüfus Defterleri (1840)", İstanbul, 2012; Süleyman Bilgin, Mustafa Çakıcı, Ali Mesut Birinci ve Sezgin Demircioğlu "Trabzon Nüfus Kütüğü (1834)", İstanbul, 2010; Süleyman Bilgin ve Sezgin Demircioğlu "Of Nüfus Defteri (1834)", İstanbul, 2011; Sabri Bacacı, İrfan Dağdelen ve Osman Doğan "Ünye Nüfus Defteri (1834)", İstanbul, 2011; Levan Gurgenzidze, "Çıldır Eyaleti Çürüksu Sancağı Nüfus Defteri" Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize, 2011; Nilgün Aşıkçı Çevik, "Denizli 1831 Nüfus Sayımı Grup Biyografisi (Prosopografisi) " Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007; Burcu Büyükbaş, "1844 Nüfus Sayımına Göre Dobruca", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2006; Mustafa Köse, "1927 Nüfus Sayımı ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi", Afyonkarahisar, 2010; Turan Gökçe, "1830 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Denizli Şehri Nüfusu Hakkında Bir Değerlendirme" Tarih İncelemeleri Dergisi, C.VI, 1991; Sıdık Unalan, "XIX. ve XX. Yüzyıllarda Sivas'ın Demografik Yapısı", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.9:2 2004.

## **3. YÖNTEM**

### **3.1. Araştırmanın Modeli**

Bu araştırmanın temelini Balıkesir Merkez'e ait nüfus defterleri oluşturmaktadır. Buradaki bilgiler, sınırlandırılan zaman ve mekan için sosyal, ekonomik ve etnik açıdan tek tek değerlendirilmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan bu bilgiler ışığında sınırlandırılan zaman ve mekan için genel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmış ve bu amaçla tümdengelimci bir metod izlenmiştir. Ulaşılan genel sonuçlar büyük ölçüde nüfus defterlerine bağlıdır.

### **3.2. Bilgi Toplama Kaynakları**

Çalışmada temel bilgi kaynağı olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan Balıkesir Merkez'e ait 01260, 01261, 01262, 01263, 01264, 01265, 01266, 01267, 01268 ve 01269 numaralı on adet nüfus defterinden yararlanılmıştır. Arşiv kaynağı dışında konu üzerine yapılmış birçok araştırma ve inceleme eserden de yararlanılmıştır.

### **3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi**

Çalışmanın konusu nüfus olduğu için öncelikle Osmanlı Devleti'nde yapılan nüfus sayımları ve sayımların sonuçları hakkında bilgi verilmiştir. Balıkesir Merkez nüfusu için arşiv kaynağı olan nüfus defterlerinin bilgilerinin kullanım aşamasında ise; öncelikle idari taksimat temel alınarak mahalle ve köylerde bulunan nüfus miktarı tespit edilmiş daha sonra etnik bakımdan Ermeni ve Rum nüfusu tespit edilmiştir. Bu veriler önce yaş gruplarına göre ayrılmış, daha sonra tablo haline ve son olarak da grafik haline dönüştürülerek istatistiki bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Nüfus bilgilerinin yanı sıra defterlerin bazılarında bulunan cizye durumlarına bakılarak belirlenen zaman ve mekan içerisinde Gayrimüslimlerin ekonomik durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Özetle, defterlerde yer alan bilgiler önce tarafımızdan yeni harflere çevrilmiş, daha sonrada bu defterdeki bilgilerin analizi yapılarak, değerlendirilip, yorumlanmaya çalışılmıştır.



## 4. BULGULAR VE YORUMLAR

### 4.1. Balıkesir'in Coğrafi ve Tarihi Yapısı

#### 4.1.1. Coğrafi Yapı

Balıkesir, coğrafi konum itibariyle Anadolu'nun kuzeybatısında, Marmara Bölgesi'nde yer almaktadır. Balıkesir'i kuzeyde Marmara Denizi, batıda Ege Denizi ve Çanakkale, güneyde İzmir ve Manisa, güneydoğuda Kütahya, doğuda ise Bursa illeri çevrelemektedir. Şehrin yüzölçümü 14456 olup, şehir merkezinin rakımı 139 metredir (Yurt Ansiklopedisi, 1982:1103).

Balıkesir şehri, bölgenin yol ağının birleştiği bir noktada kurulmuş olmasından dolayı, hareketli bir özelliğe sahiptir (Darkot, 1997:276). Şehir, bu özelliğinden dolayı bazen "Yol Şehri" adı da kullanılmıştır (Sevim, 1993a:71).

Balıkesir'in, fiziki ve mimari olarak gelişimi daha çok Osmanlı döneminde sağladığı anlaşılmaktadır. XVI. yüzyıla gelinceye kadar ki Osmanlı döneminde, Yıldırım Bayezid, Zağnos Paşa, Kaya Bey bin Kasım, Şeyh Lütfullah, Mirza Bey, Umur Bey ve Oruç Gazi gibi şahsiyetlerin yaptırdığı cami ve mescidlerin, şehrin gelişiminde ve genişlemesinde önemli rol oynadıkları görülmektedir. Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) dönemine gelindiğinde 936 H. /1530 M. yılında şehir merkezinde 6 hamam, 22 cami ve mescid ve 22 mahalle'nin var olduğu tesbit edilmektedir (Sevim, 1993a :71).

Balıkesir şehrinin, XIX. yüzyıl'da 20 mahalleye sahip olduğu görülmektedir.<sup>4</sup> Bu mahalleleri şöyle sıralayabiliriz: Martlı, Yenice, Börekçiler, Hacı Gaybi, Karaoğlan, Ali Fakih, Mustafa Fakih, Hacı İsmail, Mirza Bey, Salahaddin, Okçu Kara, Sahan Hisar, Şeyh Lütfullah, Umur Bey, Eski Kuyumcular, Kasaplar, İzmirliiler, Dinkçiler, Hacı İshak ve Oruç Gazi Mahalleleridir.

---

<sup>4</sup>. BOA, NFS.d, 01263, s.1

Mahallere verilen isimlere bakıldığında, Karaoğlan, Okçu Kara, Salahaddin gibi bölgenin ve Rumeli'nin fethine katılan bazı komutanların isimlerinin verildiği, Eski Kuyumcular, Dinkçiler, Börekçiler ve Kasaplar gibi şehrin esnafının ikamet ettiği ve yaptığı işle anıldığı mahalle isimlerini, Umur Bey, Oruç Gazi gibi Osmanlı Devlet adamlarının isimlerinin, Hacı İsmail, Hacı Gaybi gibi bazı varlıklı kişilerin eserlerine atfen verilen isimleri, Ali Fakih, Mustafa Fakih, Şeyh Lütfullah gibi bazı ilim sahibi kişilere atfen verilen isimleri, İzmirli, Mirza Bey (Candaroğlu sülalesinden olduğu tahmin ediliyor.) gibi Balıkesir'e dışarıdan geldikleri açık olan kişilerin isimlerinin mahallere verildiği görülmektedir (Sevim, 1993a:76).

#### 4.1.2. Tarihi Yapı

Balıkesir şehrinin ne zaman ve kim tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Yapılan arkeolojik araştırmalardan, bölgenin tarih öncesi devirlerden beri meskun olduğu anlaşılmaktadır. Bölgeye yapılan sınırlı kazılardan, daha çok ilk Tunç Çağı'ndan kalma buluntulara rastlanmıştır. Bunlar özellikle Naıplü Köyü ve çevresinde elde edilmiştir (Yurt Ansiklopedisi, 1982:1119).

Balıkesir şehrinin kurulduğu bölge ilk ve orta çağlarda Mizya (Mysia) adıyla bilinmekte idi. Mizya'nın günümüzdeki sınırları yaklaşık olarak Balıkesir ilinin tümü, Manisa'nın kuzey, İzmir'in kuzeybatı, Bursa'nın güneybatı, Kütahya'nın batı ve Çanakkale'nin de doğu uç bölümünden oluşmaktadır (Sevin, 2001:39).

Mizya'ya yerleşen ilk kavim İ.Ö. 2000'lerde Bitinler olmuş ve bölge, bu nedenle Bithynia adını almıştır (Strabon, 2000:71). Balıkesir daha sonra sırasıyla İskender İmparatorluğu, Selevkoslar ve Bergama Krallığı'nın eline geçmiştir. Bergama Krallığı'nın ortadan kalkması üzerine Roma İmparatorluğu'na bağlanıp yeni oluşturulan Asya Eyaleti'ne dahil edilmiştir (İlgürel, 1992:13).



Balıkesir, Malazgirt Zaferi (1071)'nden sonra Kutalmış Şah'ın emrindeki Türk akıncılarının sahillere kadar Anadolu'yu yer yer fethettikleri sırada Türklerin eline geçmiştir. Bu arada bölgeye Türk akınları devam etmiştir. Şehir ve civarı tahminen 1300 yıllarına doğru kesin olarak Türk hakimiyetine girmiştir (İlgürel, 1992:13).

XII. yüzyılın sonları ya da XIV. yüzyılın başında Selçuklu Devleti hizmetinde bir uç kumandanı olan ve Bizans sınırındaki diğer uç beyleri gibi imparatorluğun zararına olarak Batı Anadolu'yu istila amaçlı Mizya mintikasına gelen Kalem Bey ve oğlu Karasi Bey, buraya yerleşerek bir beylik kurmuşlardır. Beyliğin adı Karasi Bey'in adına izafeten Karasi Beyliği adını almıştır (Uzunçarşılı, 2003 b:96).

Karasi Bey'in, beyliğine ait toprakları başarılı bir şekilde ele geçirmesinin en önemli nedeni İstanbul'u Latinlerden alan İznik İmparatorlarının Anadolu taraflarıyla ilgilenmemeleri olmuştur (Uzunçarşılı, 2000:70).

Karasi Bey'in cediti XI. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Orta Anadolu'da kurulmuş olan Melik Danişmend Gazi'dir. Bu bilgiye Tokat'ta Hamzalar Mezarlığı'nda bulunmuş olan Kutlu Melek ile oğlu Mustafa Çelebi'ye ait iki mezar taşı kitabesinden ulaşılmaktadır. Kutlu Melek'in mezar taşında yer alan "... Kutlu Melek bint Mustafa b. Beylerbeyi b. Yahşi Han b. Karasi Bey b. Kalem b. Yağdı bey b. Fahrü'l-guzât Ve'l mücâhidîn Melik Danişmen Gazi" künyesi Karasi Bey'in şeceresinin Danişmenlilere dayandığını açık bir şekilde göstermektedir (Öden, 2002:782).

Danişmend Devleti, XII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu Selçuklu Devleti tarafından ilhak edilince bu aileye mensup olanlar, Selçuklu Devleti'nin hizmetine girip bu devletin ileri gelen emirleri arasında yer almışlardır. Bizans sınırları üzerindeki mevkilerde uç kumandanı olarak önemli görevlerde bulunmuşlardır. Karasi Bey de Mizya (Balıkesir) sınırında Rumlara karşı yurdunu muhafaza eden uç beylerindendi. (Uzunçarşılı, 2000:68).

Karasi Beyliği'nin merkezi Mizya mıntıkası içersinde yer alan Balıkesir'dir. Karasi Bey zamanında beylik toprakları göç dalgaları için uygun bir mevki teşkil etmiştir. Türkmen aşiretlerinden birisi (663) tarihinde Ece Halil kumandasında 10.000 ile 20.000 arasında bir göç grubu ile Sinop sahillerinden gemilere binerek Rumeli'de şimdiki Dobruca taraflarına geçmişler ve orada yerleşmişler. Dobruca'da rahat edemeyince Bulgar ve Rumların tazyikiyle Dobruca'dan Karasi Bey'in memleketine göç etmişlerdir. Karasi Bey'in İç Anadolu'da Moğolların zulmünden kaçan Türklere de memleketinin kapılarını açması, beylik topraklarında Türk nüfusunun artmasını sağlamıştır (Uzunçarşılı, 2000:68).

Karasi Bey, Marmara ve Adalar Denizi sahillerini fethettikten sonra bir donanma oluşturmuştur (Uzunçarşılı, 2000:73).

Karasi Bey, ölünce yerine oğlu Yahşı Bey (1328'den önce muhtemelen Osman Bey'in hakimiyetinin son yıllarında) beyliğin başına geçmiştir. O yıllarda Osmanlı Beyliği'nden de güçlü bir durumda olduğu anlaşılın Karasi Beyliği, güneyde Saruhan Beyliği, doğuda Osmanlı Beyliği ile komşu olmuştur. Batıda Ege Denizi ve karşıda Rumeli sahilleri, Karasi Beyliği'ne topraklarını genişletme imkanı vermiştir. Bu sebeple Yahşı Bey, beylik merkezini Bergama'ya taşımıştır. Karasi Beyliği, kuvvetinin zirvesine ulaştığı bu dönemde Han ve Melik ünvanlarının yanı sıra şücâüd-dîn lakabını da kullanan Yahşı Bey, Bergama'da bulunmasını siyasi ve askeri açıdan gerekli görmüş, muhtemelen büyük oğlu Demirhan Bey'i Balıkesir'in idaresiyle görevlendirmiştir (Öden, 2002:782).

Yahşı Bey'in ölümünden sonra Karasi Beyliği karışıklıklar içine düştü. Demirhan Bey'in Ulubey olması ve kardeşi Dursun Bey'in ona karşı muhalefeti ile meydana gelen olaylar aynı zamanda beyliğin Osmanlı İdaresi altına girişinin de başlangıcını teşkil etmektedir.

Osmanlı tarihlerinde Aclan Bey'in (muhtemelen Yahşı Bey) diğer oğlu Dursun Bey, Orhan Bey'in yanında bulunmaktaydı. Demirhan Bey'in idaresinden memnun olmayarak onun Uluğbeyliği'ni tanımayan başta Vezir



Hacı İlbey ve Karasi ümerasından Evrenos Bey, Gazi Fazıl Bey, Ece Bey gibi ileri gelenler, Dursun Bey'i Karasi tahtına davet ederek, bu konuda Orhan Bey'den yardım talep ettiler. Bu talebin üzerine Dursun Bey başta Bergama, Edremit ve Balıkesir olmak üzere Karasi arazisinin büyük bir kısmını kendisine yardım etmesi karşılığında Orhan Bey'e teklif etti. Dursun Bey'e ise; Edremit Körfezi kuzeyindeki Kızılcatusla, Bayramiç ve havalisi ile yöredeki ve muhtemelen Bizans elindeki Biga hariç Truva ve Eolya tarafları kalacaktı (Aşık Paşazâde, 2010:88).

Orhan Bey, Dursun Bey'in davet ve teklifini kabul etmiş, Ulubad'ı fethettikten sonra Balıkesir'e gelmiştir. Ancak Demirhan Bey, Orhan Bey ile mukavemet edemeyeceğini anlayınca Bergama Kalesi'ne kaçmıştır. Orhan Bey, Bergama'yı kuşatmak üzere harekete geçmiştir. Kardeşini ikna etmek için Bergama surları önüne gelen Dursun Bey, ansızın kaleden atılan bir ok ile öldürülünce, Orhan Bey ve yanındakilerin hiddetine neden olmuştur. Orhan Bey, Karasi ilinin Osmanlı topraklarına katıldığını ilan etmiş, zarara ve tahribata uğramaktan korkan Bergama halkı ve yanında bulunan adamları Demirhan Bey'den teslim olmasını istemişlerdir. Böylece Bergama Kalesi'nden anlaşma yoluyla çıkan Demirhan Bey, Orhan Bey tarafından Bursa'ya gönderilmiş iki yıl sonra da burada vebadan ölmüştür (Neşri, 2008:78). Böylece Karasi Beyliği'nin hemen hemen tamamı barış yoluyla Osmanlı Beyliği topraklarına katılmış oldu.

Orhan Bey, Karasi ülkesini oğlu Süleyman Paşa'ya iкта olarak vermiş (Aşık Paşazâde, 2010:89). Karasi Veziri Hacı İlbey'i de oğlunun veziri tayin ederek, Emir Evrenos, Gazi Fazıl, Ece Bey ve diğer Karasi ileri gelenlerinin de tecrübelerinden faydalanmasını tavsiye etmiştir (Öden, 2002:785)

Karasi Beyliği'nin Osmanlı ülkesine ilhak tarihi konusunda Osmanlı tarihlerinde 765/1334-1335<sup>1</sup> ve 737/1336-1337 olmak üzere iki farklı tarih kaydedilmiştir. Balıkesir, Manyas, Aydıncık tarafları Orhan Bey tarafından, 1345'ten sonra Bergama, Edremit ve havalisi, 1363'te Murad

<sup>1</sup> Bkz: Aşık Paşazâde, "Tevârih-i Âl-i Osmân" (haz. Kemal Yavuz ve Yekta Saraç), İstanbul, 2010, s.88, Neşri "Cihânnümâ" (haz. Neçdet Öztürk), İstanbul, 2008, s.78

Hüdavendigâr'ın ilk hükümdarlığında Çanakkale ve Edremit körfezine kadar olan Truva ve Eolya sahaları alınmak suretiyle Karasi Beyliği'nin işgali tamamlanmıştır (Uzunçarşılı, 2003:101).

Karasi Beyliği'nin ilhakı, Osmanlı Devleti açısından önemli bir hadisedir. Beylik topraklarının ilhakı ile Karasi askerleri ve değerli kumandanları da Osmanlı hizmetine geçmeyi tercih etmişlerdir. Bu kumandanlar, Çanakkale Boğazı'nı çok iyi tanıyorlardı. Hacı İlbeyi bu kumandanların en mümtazlarıdır (Uzunçarşılı, 2000: 84-86).

Karasi topraklarının elde edilmesiyle (özellikle Kapıdağ ve Erdek) Osmanlıların Rumeli'ye geçmelerinin temini bakımından çok faydalı olunmuştur (Uzunçarşılı, 2003b:123). Böylelikle Marmara Denizi iki taraftan da kısaç altına alınmıştır.

Türklerin Rumeli'ye geçişlerine dair Hammer, onsekiz geçişten bahsetmektedir. İlk geçiş tarihi olarak 1263, son geçiş tarihi olarak da 1357 tarihini vermektedir. Bunlardan iki tanesinin Karesioğulları tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (Hammer, 1992:121-136). Karasi'nin ilhakı ile Rumeli'ye fetih hareketleri Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa kumandanlığında gerçekleştirilmiştir.

Karesi'den devralınan, merkez üssü Edincik olan (Erdek Körfezi'nin doğu ucu, Bandırma'nın karşısı) donanma ile Osmanlılar 1354'te Gelibolu'nun fethini gerçekleştirmişlerdir. (Aşık Paşazâde, 2010: 93). Gelibolu'nun fethi Çanakkale Boğazı'nın iki yakasını da Türk hakimiyetine geçiren önemli bir olaydır.

Süleyman Paşa, Gelibolu'nun fethinden sonra bölgenin Türkleşmesi için Karasi topraklarından Yörükleri (göçer Arapları) Gelibolu'ya, Gelibolu'daki Rumları da Karasi ve çevresine yerleştirmiştir (Aşık Paşazâde, 2010:93).

Karasi Beyliği, Osmanlılar tarafından Sultan I. Murad (1359-1389) zamanında tamamen ortadan kaldırılınca, Balıkesir ve çevresinde Karasi



Sancağı oluşturulmuştur. I. Murad tarafından merkez kabul edilerek, çevresinde oluşturulan sancağa küçük oğlu Yakup Bey, sancakbeyi olarak tayin edilmiştir (Sevim, 1999:510).

Karesi Sancağı, XVI. yüzyılda Balıkesir'de, Ayazmend, Başgerdek, Bigadiç, Boğazhisar, Edremid, Fart, Giresun, Haydarlar, İvrindi, Manyas, Sındırgı, Temrezler ve Yorma olmak üzere toplam 14 nâhiye bulunmaktadır. XVI. yüzyılda Karesi Sancağı'nın merkez nâhiyesi Balıkesir'dir. (Sevim, 1999:511) Bu nâhiye kuzeyde Manyas, doğuda Hüdavendigâr Sancağına bağlı Kepsut, Karesi Sancağı'nın Bigadiç, kuzey-doğusunda Fart, güneyde Başgerdek, güney-batısında Giresun, batı ve kuzey-batısında Biga Sancağı'nın Balya nâhiyesi ile çevrilidir. Balıkesir, sancağın en hareketli nâhiyesiydi. Şehirde haftalık tahın ve yemiş pazarı kurulur ve iki yerinde Cami Atik nam-ı diğer Yıldırım Camii ile Zağanos Paşa Camii'nde cuma namazı kılınıyordu (Öntuğ, 2003: 26).

XVI. yüzyıl başlarından sonra tüm Anadolu kentlerini olumsuz etkilemiş olan ekonomik bunalım, Balıkesir'de ekonomik sıkıntının yanı sıra sosyal huzursuzluğa da neden olmuştur. Aynı dönem içerisinde Celali ve Suhte gibi eşkıyalık hareketleri nedeniyle şehirde kanlı çatışmalar meydana gelmiştir. (Öntuğ, 2003: 38)

XVII. yüzyılda önemli olayların yaşanmadığı Balıkesir, XVIII. Yüzyılda merkezi Kütahya olan Anadolu Beyliği'ne bağlı bir sancak merkezi konumunda idi. XVIII. yüzyılda Balıkesir şehri, hareketli bir ticari hayata sahipti. Bu dönemde Halep, Şam, Van, Bitlis ve Kayseri'den tüccarlar ticaret amacıyla İzmir'e buradan da Balıkesir'e gelmekteydi. (Öntuğ, 2003: 262).

XIX. yüzyıl boyunca Balıkesir, Dilaver Paşa ve Ahmet Vefik Paşa tarafından göçebe aşiretlerin iskana zorlanmasından doğan sorunlar dışında sakin bir dönem yaşamıştır. (İlgürel, 1992: 13, Akkuş, 2001: 133)

## 4.2. Balıkesir Kazası'nın İdari Taksimatı

### 4.2.1.Şehir

#### 4.2.1.1. Mahalleler

Türk-Islam şehirlerinin temel unsurunu mahalleler oluşturmaktadır (Kramers, 1976:144). Osmanlı dönemindeki tanımıyla mahalle, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Diğer bir deyimle aynı mescitte ibadet eden cemaatin aile bireyleriyle birlikte yerleştikleri şehir kesimidir (Ergenç, 1984:69). Osmanlı Devleti, gerek vergi kayıplarını önlemek gerekse genel dirlik ve düzenliği istenilen biçimde sağlamak için şehirde oturan vergi yükümlüsü reâyâyı oturdukları mahallelere göre isim isim tespit etmiş ve barındıkları binaları, binalarında hangi mahalle sınırları içinde bulunduğunu kesin olarak belirlemiştir (Ergenç, 1981:1270).

Karasi Sancağı'nın merkezi olan Balıkesir şehri, XVI. yüzyılda 22 mahalleye ayrılmıştır. Bu mahalleler; Ali Fakih, Börkçüler, Camii-i Atik (Hisariçi), Dinkçiler, Mirza Bey, Hacı Gaybi, Hacı Habib (Yenice), Hacı İshak, Hacı İsmail, Hacı Umur, Hamza Fakih (Mustafa Fakih), İzmirlü, Karaoğlan, Kasaplar, Kuyumcular, Martlı, okçu Kara, Oruç Gazi, Salahaddin, Şeyh Lütfullah, Debbağlar ve Yörgüç Mahalleleridir (Sevim, 1993:60). XVIII. yüzyıl Şeriyeye Sicilleri'nde, XVI. yüzyılda mevcut bulunan 22 mahalleden Börkçüler ve Debbağlar mahalleleri ortadan kalkarak mahalle sayısı 20'ye düşmüştür (Ünlüyol, 1995:62).

XIX. yüzyılda yapılmış olan nüfus sayımlarında Ali Fakih, Börkçüler, Dinkçiler, Eski Kuyumcular, Hacı Gaybi, Hacı İshak, Hacı İsmail, İzmirliler, Karaoğlan, Kasaplar, Martlı, Mirza Bey, Mustafa Fakih, Okçu Kara, Oruç Gazi, Sahan Hisar, Salahaddin, Şeyh Lütfullah, Umur Bey ve Yenice mahalleleriyle Balıkesir şehri 20 olan mahalle sayısını bazı isimleri değişse de korumuştur.



Balıkesir şehrini teşkil eden bu mahalleleri alfabetik sıraya göre şehir içindeki yeri ve zamanla genişleyen şehir içinde bugünkü konumunu tespit edebilmek için mahalleler tek tek ele alınacaktır.

#### **4.2.1.1.1. Ali Fakih Mahallesi**

Balıkesir şehrinin batı tarafındaki tepelerin eteklerinde kurulmuş olan mahalle, bugünkü Dumlupınar Mahallesi'nin sınırları içersindedir. Mahalle bu adı, Ali Fakih adında bir şahıs tarafından yaptırılan mescide izafeten almıştır. Mahalle, Namazgah Mahallesi olarak da bilinmekteydi (Sevim, 1993:127). Bunun nedeni ise; bugünkü Balıkesir Lisesi bahçesinde bulunan, Karasioğulları zamanından kalma olduğu iddia edilen Balıkesir Namazgah'ının burada bulunması idi (Uzunçarşılı, 1925:168).

Bu mahalle XIX. yüzyılda, şehir merkezinde bulunan Gayrimüslim nüfusun yoğun olarak bulunduğu mahallelerden biri idi. Şehrin Hristiyan nüfusunun % 23'ü Ali Fakih Mahallesi'nde ikamet etmekte idi (Şimşir, 2004:155).

#### **4.2.1.1.2. Börekçiler Mahallesi**

Börekçiler Mahallesi, bugünkü Hacı İli Bey Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Sevim, 1993b:128). Mahalle, börekçilik ile uğraşan esnafın ikamet etmesinden dolayı bu adı almış olmalıdır (Şimşir, 2013:23). XVI. yüzyılda mahallede bir mescidin bulunduğu dair bir kayıt bulunmaması ve mescid ile ilgili kayıtlara XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde rastlanması, mescidin bu yüzyılın başında yapılmış olduğunu düşündürmektedir (Öntuğ, 2003:177).

#### **4.2.1.1.3. Dinkçiler Mahallesi**

Balıkesir'in güney-batısında oluşturulan Dinkçiler Mahallesi, Kasaplar Mahallesi'nin de batısında yer almaktadır (Ünlüyol, 1995:70). Mahalle, bugünde aynı adla anılmaktadır. Mahalle, bu adı dinkçi esnafından dolayı

almış olmalıdır. Dink, Balıkesir’de aba kumaşlarını perdahlayan, düzeltip parlatan esnafın kullandığı aletin adıdır (Öntug, 2003:177).

#### **4.2.1.1.4. Eski Kuyumcular Mahallesi**

Mahallenin adı, XVI. yüzyılda “Kuyumcular” olarak isimlendirilirken, XVIII. yüzyılda Eski Kuyumcular’a dönüşmüştür. Bunun sebebi ise, kuyumcu esnafının Zağnos Paşa Çarşısı’na kayması gösterilmektedir. XVIII. yüzyılda kuyumcular arasında Hristiyan olanların sayısının artması ve bunların Müslümanlardan ayrı bir mahallede oturmak istemesi üzerine, yeni açılan kuyumcuların yoğun olarak evlerinin bulunduğu mahalle “Kuyumcular” adını almış olmalıdır. Türk kültüründe eskiliğin ve devamlılığın değerine binaen eskiden beri varlığını sürdüren mahalle Eski Kuyumcular olarak kalmış olmalıdır (Şimşir, 2013:20).

XVIII. yüzyılda Eski Saray tabiri, Sancak Beyi’nin burada ikamet ettiğine işaret etmektedir (Ünlüoğlu, 1995:76). Mahallenin mescidi muhtemelen Yeşilli Camii’dir (Şimşir, 2013:20).

#### **4.2.1.1.5. Hacı Gaybi Mahallesi**

Mahalle, Eski Kuyumcular Mahallesi sınırları içinde ve Hükümet Konağı’nın bulunduğu arazi ile yakın çevresinde kurulmuştur (Sevim, 1993b:130). Mahallenin adı, Hükümet Konağı’nın kuzeyindeki bir sokakta halen yaşamaktadır.

XVIII. yüzyılın ilk yarısında bu mahallede Hacı Gaybi Pazarı kurulmaya başlanmış (Öntug, 2003:179). Bu Pazar Halep, Tokat ve Karaman gibi Osmanlı ülkesinin pek çok yerinden Müslim ve Gayrimüslüm tüccarın alışveriş yaptıkları canlı bir yerdi (Ünlüoğlu, 1995:88).



#### 4.2.1.1.6. Hacı İshak Mahallesi

Bugünkü Hükümet Konağı'nın kuzey-batı tarafında Başçeşme Mezarlığı'nın doğusunda kurulmuş olan mahalle, adını İshak Baba adlı şahsın buraya yaptırmış olduğu zaviyeden almaktadır. Mahalle, bugün Eski Kuyumcular Mahallesi sınırlarında kalmaktadır (Sevim, 1993a:74).

#### 4.2.1.1.7. Hacı İsmail Mahallesi

Bazı belgelerde "Şamlı" ismi de kullanılan bu mahalle, Şamlı Hacı İsmail'in burada yaptırdığı mescide izafeten bu isimle anılmaktadır (Sevim, 1993a:74) Hacı İsmail'in Zağnos Paşa'nın şamdancısı olduğu, Hacı İsmail Camii'nin yakın zamanlara kadar "Şamdancı Camii" diye anıldığı bilinmektedir. Mahalle, Mustafa Fakih ile Mirza Bey Mahalleleri arasında yer almaktadır (Şimşir, 2013:22-23).

#### 4.2.1.1.8. İzmirliiler Mahallesi

Günümüzde Ege Mahallesi adını almış olan mahalle, Çay Deresi'nin kuzey kıyısında ve Oruç Gazi Mahallesi'nin doğusunda bulunuyordu. Mahallenin adının XVI. yüzyıl kayıtlarında Aydınoğulları sülalesinden İzmirlioğlu Hamza Bey'den geldiği anlaşılmaktadır. Hamza Bey, Oruç Gazi Mahallesi'ne yakın kısımda bir zaviye inşa ettirmiştir (Sevim, 1993b:134). Zaviye, "Çırakçı Zaviyesi" olarak bilinmekte olup, vakıf kayıtlarında "Mezra-i Çırakçı tâbî-i Balıkesir vakf-ı zaviye-i İzmirlioğlu Hamza Bey" yazmaktadır (Ünlüyol, 1995:81).

#### 4.2.1.1.9. Karaoğlan Mahallesi

Balıkesir'in en eski mahallerinden biri olan Karaoğlan Mahallesi, şehrin batısında bulunan tepelerin eteklerinde kurulmuştur. Mahallenin kurucusu Karaoğlan, Gazi Süleyman Paşa ile Rumeli'ye geçenlerden birisidir. Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye ilk geçişi 757/ 1356'da gerçekleşmiş olduğuna göre Karaoğlan Camii bu tarihlerde yapılmış olmalıdır. Ayrıca Karaoğlan

Mahallesi'nde, mahallenin kuruluşundan önce Paşa Sultan zâviyesi bulunmakta idi. Bugün sadece türbesi bulunan yapıhın içinde yer alan H.738/ M.1337-1338 tarihli levhadan, Paşa Sultan'ın Karasioğulları zamanında burada bir zaviye kurduğu anlaşılmaktadır (Ünlüyol, 1995:77).

#### **4.2.1.1.10. Kasaplar Mahallesi**

Balıkesir Şehir Merkezi'nden Bigadiç tarafına giden yolun kenarındaki bölgede bulunan mahalle bugün de aynı isimle varlığını korumaktadır. Mahallenin isminden, Kasap esnafının ikamet alânının bu mahalle de bulunduğu varsayılmaktadır. Ayrıca mahallede Kasaplar adı verilen bir de camii mevcuttur (Sevim, 1993a:75).

1702 tarihli bir kayda göre, Karasi mutasarrıfı Salih Paşa'nın mütesellimi Balıkesir'e geldiğinde kendisi ve adamları için ayrılan konağında Kasaplar Mahallesi'nde bulunduğu görülmektedir. Bu da XVIII. yüzyılın başında bu mahallenin Balıkesir'in en nezih mahallerinden biri olduğunu düşündürmektedir (Şimşir, 2013:19).

#### **4.2.1.1.11. Martlı Mahallesi**

Balıkesir'in güney-batısında, bugünkü Hacı İlbey Mahallesi'nin yerleştiği alanda oluşturulmuştur. Mahallede bulunan Martlı Mescidi kapısında bulunan kitabeye göre 1470 yılında yapılmıştır. Buradan yola çıkarak mahallenin XV. yüzyılda kurmuş olduğu söylenebilir. Mescidin bânisi Hacı Ömer olduğundan mescid Hacı Ömer Mescidi olarak da bilinmektedir. Bugün halk arasında Kenetli Mescid adıyla anılmaktadır (Ünlüyol, 1995:69).

Martlı, XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Balıkesir'in en kalabalık mahallesi olmuştur.



#### 4.2.1.1.12. Mirza Bey Mahallesi

Mirza Bey Mahallesi, XVI. yüzyılda Emirza Bey şeklinde bilinmekte olup XVII. yüzyıl belgelerinde Mirza Bey Mahallesi olarak kaydedilmiştir. Mahalle, çay Deresi ve Edremit yolunun güneyinde, şehir merkezinin batısına düşmektedir (Sevim, 1993a:74).

Halk arasında Mirza Bey'in Timur'un oğlu olduğu inancı bulunmaktadır. Ancak bu inancın hiçbir kaynağı yoktur.

Mahallede bulunan Mirza Bey Camii, halk arasında Yoğurtcu Camii olarak da bilinmekte olup Zağnos Paşa'nın yoğurtçusu tarafından yaptırılmış olduğuna dair bir rivayet de bulunmaktadır (Şimşir, 2013:24).

#### 4.2.1.1.13. Mustafa Fakih Mahallesi

XVI. yüzyıl kayıtlarında mahallenin adı "Hamza Fakih nam-ı diğer Mustafa Fakih" şeklinde geçmektedir. XVII. yüzyılda ise sadece Mustafa Fakih olarak belgelere kaydedilmiştir (Sevim, 1993b:133).

#### 4.2.1.1.14. Okçu Kara Mahallesi

Karasi Mahallesi'nin kuzeyinde ve Çay Daresi'ne yakın bölgede kurulmuş, doğuda kalan bölümü sonradan Hisariçi Mahallesi'ne bağlanmıştır.

Mahallede XIV. yüzyılın ortalarında yapıldığı tahmin edilen Okçu Kara Camii bulunmaktadır. Bânisi Okçu Kara Kadı'dır. Camii, Tabaklar Camii olarak da bilinmektedir.

#### 4.2.1.1.15. Oruç Gazi Mahallesi

Balıkesir Şehrinin kuzeyinde, Çay Deresi'nin karşı tarafına ilk olarak Oruç Gazi Mahallesi kurulmuştur. Mahalle adını, I. Murad zamanında

Beylerbeyi olan Kara Timurtaş Paşa'nın oğlu Oruç Gazi'nin yaptırmış olduğu mescidden almıştır (Ünlüyol, 1995:71).

Mahallede bulunan Kaya Bey Camii, şehrin en eski mescitlerinden birisidir. 876/1471-1472 tarihinde Candaroğulları ailesinden Kasım Bey'in oğlu Kaya Bey tarafından yaptırılmıştır. Mescid olarak yapılan bu yapı, bir mimber eklenerek 1002/1593-1594 yılında camiye çevrilmiştir. Böylece şehir Yıldırım Camii ve Zağnos Paşa Camii'nden sonra Cuma namazı kılınan üçüncü bir camiye sahip olmuştur (Öntüç, 2003:184).

#### **4.2.1.1.16. Sahan Hisar Mahallesi**

XVI. yüzyılda Camii- Atik, nam-ı diğer Hisariçi Mahallesi şeklinde geçmektedir. XVIII. yüzyılda Şeriyye Sicillerinde Sahn-ı Hisar olarak adlandırılmaktadır. Bölgede yapılan kazılarda 2,5-3 m. derinde 60-70 cm. kalınlığında horasanî duvarlara rastlanmıştır. Bugünkü Ali Hikmet Paşa Meydanı'ndan itibaren doğuya doğru uzanan sur duvarı Alaca Mescid'i içine aldıktan sonra kuzeye yönelip, Orhan Çeşmesi civarında sona ermekteydi. Şeyh Lütfullah ile Yıldırım Camileri surun dışında kalmakta, batı yönünde ise bugünkü Hasan Basa Çarşısı'nın karşısında eski Yoğurt Pazarı'nın ortasından geçmekte idi. Tahte'l-kal'a tabirleri de şehir surları ve kalenin varlığını onaylamaktadır (Şimşir, 2013:21).

#### **4.2.1.1.17. Salahaddin Mahallesi**

Salahaddin Mahallesi, Balıkesir'in merkezî ve en eski mahallerinden birisidir. Sahan Hisar, Mustafa Fakih ve Okçu Kara üçgeni içinde kalmaktadır. Bugünkü Hasan Baba Çarşısı'ndan eski Yoğurt Pazarı'na kadar uzanan sınırlara sahipti.

#### **4.2.1.1.18. Şeyh Lütfullah Mahallesi**

Candaroğlu sülalesinden Lütfullah, Balıkesir'e gelerek Hacı Bayram-ı Veli'nin halifeliğini yapmıştır. Balıkesir'de mescidinin bulunduğu yere bir



Sufihâne yaptırmış ve burada Bayramiyye tarikatının yayılmasını sağlamıştır. Ölüncüye kadar bu tarikatın şeyhi olarak yaşaması ve yaptırdığı Sufihâne'ye izafeten mahalle bu adı almıştır. Bugün, Yıldırım Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır (Sevim, 1993b:139).

#### 4.2.1.1.19. Umur Bey Mahallesi

Balıkesir'in en eski mahallerinden birisidir. Bugün Eski Kuyumcular Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Mahalle adını, Kara Timurtaş Paşa'nın oğlu Umur Bey'den almıştır. Umur Bey, mahalleye bir mescit yaptırmıştır. Mescidin iç kapısının üzerindeki duvarda yer alan kitabesine göre H.815/M.1412-1413 yılında yaptırılmıştır (Uzunçarşılı, 2000:114).

Mahalle, XVII. yüzyıla ait bazı belgelerde hem Hacı Ömer hem de Hacı Umur Bey şeklinde yazılmıştır (Öntüğü, 2003:180).

#### 4.2.1.1.20. Yenice Mahallesi

Yenice Mahallesi, XVI. yüzyılda "Hacı Habib nâm-ı diğer Yenice" şeklinde geçmektedir (Sevim, 1993b:131). XVII. yüzyıla ait belgelerde sadece Yenice olarak ifade edilmiştir (Öntüğü, 2003:186). Mahalle bugün Altı Eylül Mahallesi sınırları içinde kalmaktadır. Yenice ismi, Hükümet Konağı'nın güneyindeki Hacı İbrahim Mescidi'nin bulunduğu sokağa verilerek yaşatılmaya çalışılmıştır.

Şehirdeki mahallelerin oluşumunda ve isim almasında birden fazla ögenin etkisi vardır. Mahallelerin kuruluşunda ve isim verilmesi etkili olan etkenler şunlardır:

- Komutanlar: Okçu Kara, Karaoğlan, Salahaddin
- Devlet adamları: Umur Bey, Oruç Gazi
- Varlıklı kişilerin eserlerine atfen verilenler: Hacı İsmail, Hacı Gaybi, Hacı İshak
- İlim adamları: Ali Fakih, Mustafa Fakih, Şeyh Lütfullah



- Esnaflar: Dinkçiler, Börekçiler, Kuyumcular, Kasaplar
- Şehre dışarıdan gelenler: İzmirliiler (Sevim, 1993a:76).
- Padişah isimleri: Aziziye, Hamidiye, Mecidiye gibi (Şimşir, 2013:16)

#### 4.2.2. Köyler

Balıkesir Kazası'na ait kır kesiminde Çayır Hisar, Helalca, Yakup, Atanos, At, Paşa, Aslıhan, Aslıhan Tepeciği, Karaman, Köylü, Mendehore, İrvane, Çandır, Yenice, Ova Bayındırı, Okuf, Çölmekci, Çağış, Çitnehor, Çitnehor Tepeciği, Nergis, Eftelle, Cinge, Kesirven, Gök, Kabaklı, Küpeliler, Dağ Bayındırı, Taş, Mestevra, Bayat, Kille, Akça Kısarak, Urbut, Akça, Çobanlar, Persi, İskele, Ayşe Bacı, Üç Pınar, Kavaklı, Ziyaretli, Çay Pınar, Kamçılı, Kalaycılar, Naiblü, İrvane olmak üzere toplam 47 köy bulunmaktadır.

#### 4.3. Osmanlı Devleti'nde Nüfus Sayımı

Osmanlı Devleti'nin yükselme devrinde dikkatli ve düzenli yapılan toprak sayımları Duraklama devrinde aksamaya başlamıştır. Bunun başlıca nedeni Osmanlı Devleti'nin askeri ve mali konularda çağının gerisinde kalmış olmasıdır.

XVII. yüzyılın başında askeri başarılar devam etti ise de kazanılan topraklardan devletin maliyesine yeni kaynaklar eklenememiştir. Fethedilen toprakların geliri ancak bu yerlerin savunması için yeterli olmuştur. Devlet, mali sıkıntı içerisinde yeni kaynaklar aramaya başlamıştır. Mesela; VI. Mehmed (1648-1687) para sağlamak için çeşitli çarelere başvurmuş, Sadaret Kaymakamı'na Hatt-ı Hümayûn göndererek Şeyh'ül- İslam'dan başlayarak aşağı payede olan müderrislere kadar ulema sınıfından "imdadiye" adıyla iane isteyecek kadar mali açıdan zor duruma düşmüştür. (Uzunçarşılı, : 498)

XVII. yüzyılda mali zorluklara toprak kayıplarında eklenince artık hiçbir yetkili toprak sayımı veya nüfus sayımı yapmayı düşünmemiş, yöneticiler kısa vadeli tedbirlerle yetinmiştir.

Sultan II. Mahmud (1808-1839), bunalımlı bir dönemde Osmanlı Devleti'nin başına geçmiştir. İç isyanlar, savaşlar, ordunun devamlı yenilmesi, padişahta köklü düzenlemeler yapma düşüncesini geliştirmiştir. Ülkenin güvenliği için öncelikle orduyu düzene koymak gerekmekte idi. Askeri talim ve eğitimden uzak Yeniçeri Ordusu ile bu güveni sağlamak olanaksız hale gelmiştir. Uzun süren bu çabadan sonra 15-16 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ordusu kaldırılmıştır. Yeniçeri Ordusu'nun yerine modern silahlarla donatılmış olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye adlı yeni bir ordu kurulmuştur. (Karal, 1988: 143)

Yeni kurulan ordunun sağlam temellere oturtulması, geliştirilmesi hem maddi hem de insan gücü yönünden yeni kaynaklara sahip olması gerekiyordu. Ülke dahilinde askerlik yapabilecek kişilerin sayısı ile vergi mükelleflerinin bilinmesi, yeni ordunun aktif gücünün tespit edilmesi ve XVIII. yüzyıldan itibaren bozulmaya başlayan vergi sisteminin yeniden düzene sokularak devletin gelir kaynaklarının belirlenmesi ve düzenli bir şekilde vergi toplanması gerekiyordu. Bu aksaklıkların düzeltilmesi amacıyla yeni arayışlara girilmiştir. (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü [BAO], Kıbrıs, 2000: 47)

İç isyanlar ve ekonomik sıkıntılardan kurtulabilmek için askeri ve mali alanda köklü değişiklikler yapılmasının bilincinde olan Ragıp Efendi, Sultan II. Mahmud'a (1808-1839) bir lahiya sunmuştur. Lahiyada, her sancak ve kazaya uygun şartları taşıyan dirayetli müdürler tayin edilerek bu müdürlerin, tapu, evkaf, salyane, cizye evrakının dağıtılması, vergilerin adil bir biçimde tespiti ve toplanması, halkın sosyal ve ekonomik durumu tespit edilerek boş toprakları işletmesi teklif edilmiştir. Görevlendirilecek memurlar tarafından önce şehir merkezlerinde daha sonra da köylerde yerleşen ahalinin sahip olduğu hane, han, hamam, dükkan, çiftlik, değirmen, bağ, bahçe, tarla, çeltik, mera, zeytinlik, dutluk, vs. emlak ve arazilerinin tımar, mülk ve vakıf tarlalarından kendilerine verilmiş olan senetlerin bizzat görülerek tek tek isim ve şöhretleriyle deftere kaydedilip, tapu senetleriyle sahibi oldukları mülk ve arazilerin ayrı ayrı deftere kayıt olunması, tapu defterlerinin İstanbul'a gönderilmesi, senetlerin yenilenerek ayrı bir mühürle mühürlenip, eski



senetlerin alınarak yenilerinin emlak ve arazi sahiplerine verilmesi, altı ayda bir nüfus defterinde yapılması gereken değişiklikler hakkında mahallinden tutanaklar geldikçe bu defterlerde gereken değişikliklerin icra edilmesi, böylece haksızlıkların önüne geçilebileceği ifade edilmiştir. Görevli memurlar görev yerlerine vardıklarında öncelikle şehir merkezi ve köylerde yaşayan ahalinin sahip oldukları emlak, arazi gelirleri, koyun, keçi, manda, sığır, inek vs. hayvanları cins cins tespit edip sahiplerinin isim ve ünvanları ile birlikte deftere kayıt olunması, sayım yazım işi bittikten sonra ahalinin yıllık gelir ve verecekleri verginin her köyün defterinin sonuna kayıt edilmesi ve daha sonra yapılacak sayımlarda bu kayıtların esas alınması, herkesten gelirine göre vergi alınarak, fukaraya zulmedilmeden adil bir şekilde vergi dağılımının yapılmasını teklif etmiştir(Karal, 1942: 356).

Ragıp Efendi hazırladığı lahiyada sayımın yapılmasını önermekle kalmamış, sayımın nasıl yapılacağı konusuna da açıklık getirmiş ve bilgilerin toplanıp geldikten sonra nasıl değerlendirileceği konusundaki düşüncelerinin de açıklamıştır. Lahiyada sayım yapılırken memurların hangi konularda hassas davranacağı da sıralanmıştır. (Doğru, 1989: 244)

Son yıllarda yapılan savaşlar Osmanlı sınırları içinde yaşayan halkı yokluk içerisinde bırakmıştır. Klasik vergi sistemi bozulmuş, vergi verenler azalmış, vermeyenler ise çoğalmıştır. Köprücü, derbentçi<sup>5</sup>, doğancı, korucu, menzilci, kale muhafızı gibi vergi muafiyeti olan kimseler görevlerini eskisi gibi yararlı bir şekilde yapamaz hale gelmişlerdir. Kalelerin yıkılması, köprücü, derbentçi, menzilci gibi kimselerin görev alanlarının kalmaması bunların vergi vermeyen ayrıcalıklı bir sınıf haline getirmiştir. Buna karşılık vergi ödeyenlerin yükü daha fazla artmıştır. Osmanlı maliyesi durumun farkında olmasına rağmen savaşların devam etmesi, iç isyanların sık sık tekrarlanması nedeniyle haksızlıklar bir türlü giderilememiştir. Yeni ordu kurulduğuna göre bu konularla ilgilenme zamanı gelmiştir.

<sup>5</sup> Derbent için bkz; Cengiz Orhonlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı", İstanbul, 1990, s.10-11, Yusuf Halaçoğlu, "Derbend" DİA, C.IX, İstanbul, 1994, s.162, Nahide Şimşir, "XVIII. Yüzyıl Başlarına Ait Karasi Sancağı Derbend Tahrir Defterine Dair", CIEPO 6.Ara Dönem Sempozyum Bildirileri 14-16 Nisan 2011 Uşak, C.II, İzmir, 2011, s.1147-1149



Lütfi Tarihi'ne göre, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışından sonra İstanbul'da bölgesel bir sayım yapılmıştır.(Ahmed Lûtfî Efendi, 1999: 640). Bu da Ragıp Efendi'nin lahiyasının uygulandığına dair bir işarettir. (Doğru, 1989: 244). Öte yandan İstanbul'da yapılacak olan nüfus sayımında uygulanacak kuralları ortaya koyan ve 1828 tarihini taşıyan Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bir belge Lütfi Tarihi'ndeki bilgileri doğrulamaktadır.(Bilgin, Çakıcı, Birinci, Demircioğlu, 2011: 5)

Sultan II. Mahmud (1808-1839) döneminde yapılan ilk nüfus sayımına İstanbul'dan başlanmış; fakat meydana gelen 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle bu sayım diğer vilayetlere teşmil edilememiştir (Ahmed Lûtfî Efendi,1999: 640, Aydın, 1990: 81). Savaşın sona ermesinden sonra nüfus sayımı Anadolu ve Rumeli'nin tamamında yapılmak üzere yeniden planlanmıştır. (Karal, 2010: 8, Doğru, 1989: 245)

#### 4.3.1. 1831 Nüfus Sayımı

Sultan II. Mahmud (1808-1839) zamanında yapılan ilk nüfus sayımının tarihi hakkında 1830 veya 1831 gibi iki farklı tarih verilmektedir. Enver Ziya Karal, 1247 tarihli mücmel deftere istinaden 1831 senesini esas alırken, Musa Çadırcı ise 1830 senesini esas almıştır. Bu nüfus sayımı 1830 senesinin ikinci ve 1831 senesinin de ilk altı ayı içersinde yapılmıştır. Bu konuda ilk vesika, sayıma başlanması için Evâsıt-ı Muharrem 1246 yani; 2-12 Temmuz 1830 tarihinde Karaman Eyaleti'ne gönderilen fermanıdır, tespit edilen son vesika ise; Bursa Sancağı'ndaki köylerin sayımına dair 7 Zilhicce 1246 yani; 19 Mayıs 1831 tarihli Bursa naibinin ilamıdır. Kısacası; ilk nüfus sayımının 1830/1831 senelerinde yapıldığı ve bu iki tarihi tek bir sene ile ifade etmek gerekirse 1246 Nüfus Sayımı diyebilmek mümkündür. (Aydın, 1990: 92-93)

1831 nüfus sayımını gerekçesi, Karaman Valisi Esad Paşa'ya gönderilen emirde şöyle açıklanmaktadır:

-Yapılan seferler sebebiyle halkın sıkıntı içine girmesi.

-Halkın büyük bir kısmının fazla vergi vermeye zorlanması, bir kısmının ise memurlar tarafından himaye edilerek vergiden muaf tutuldukları görüldüğünden vergilendirmedeki bu gibi yanlışlıkların ortadan kaldırılarak düzene sokulması ihtiyacı.

-Önceki tahrirlerde çeşitli vazifeleri dolayısıyla vergiden muaf tutulan Anadolu'daki bazı köyler ahalisinin, görevleri sona ermesine rağmen hala görevli olduklarını iddia ederek vergi vermemeleri.

-Devletin bu durumlardan haberdar olmasına rağmen çeşitli sebeplerle tedbir almaması (Bilgin ve diğerleri, 2011: 5). Devletin tedbir alamama sebebi ise harplerdi. Harplerin sona ermesiyle halkın artık devlete olan borcunu ödemeye başlaması gerekiyordu.

Nüfus sayımındaki temel amaç vergi mükelleflerinin ve askere alınacakların sayısını belirlemektir. Fakat nüfus sayımıyla ilgili arşiv vesikalarında askerlik maddesi ya saklı tutulmakta ya da imalı olarak ifade edilmektedir. Bizzat Sultan II. Mahmud (1808-1839), bu hususun sayım memurlarına harfiyen anlatılmasını isterken, sayımı yapılacak Müslüman nüfusun 14- 40 yaş arasında olanları "Matluba Muvafık" anlamını ima etmesi bakımından mim harfi ile gösterilmesini istemiştir (Karal, 2010: 11, Doğru, 1989: 244-245).

Matluba Muvafıklar; askerlik için yaşı uygun olanlar ve vergi mükellefleri idi. Askerlik yaşı resmen 15'den başlatılmış, 15 yaş altı ise; çocuk sayılmıştır. Matluba Gayrı Muvafık olanlar ise; yaşı askerlik çağı dışında kalan ihtiyar, sakat, çocuk ve amelmande kişileri kapsamıştır. Askerlik yaşının 14 ya da 15 gibi farklı iki yaş olarak verilmesinin sebebi; Asâkir-i Mansûre'nin kuruluşu ve Anadolu'da asker yazılmaya başlanmasıyla beraber İstanbul'a gelenler arasında 15 yaşın altında da epey insan bulunmasıdır (Kütükoğlu, 2010: 59-60). Ayrıca sayım memurlarına meram-ı aslînin saklı tutulmasına dair tenbihat yapılmıştır.

Nüfus sayımını bir diğer amacı olan vergi konusunda daha detaylı bilgi edinmek mümkündür. Sayıma başlanması için 1830 Temmuz ayında ilk defa Karaman Eyaleti'ne gönderilen fermanla zengin ve fakir Müslim ve reâyâ



arasında vergiler adil bir şekilde tahsil olunmadığı bildirilmiş. Anadolu'da bazı köylerin ahalisinin daha önce bazı köprü ve hanların tamirine ve derbentlerin muhafazasına tayin olunmaları sebebiyle, bu hizmetlerinin karşılığında vergiden muaf tutulmaları bunlardan biridir. Zamanla tamir edecekleri köprü ve hanlar yıkılıp bu yapılardan eser kalmadığı halde vergi muafiyetlerini sürdürmek istemişler. Vergi vermeyenlerin vergileri de diğer halktan tahsil edilince halk ağır bir vergi yükünün altına girmiştir. Osmanlı tebeası olan ve özellikle de reâyânın huzur ve asayışı için nüfus sayımı yapılmalıdır.(Karal, 2010: 11, Karpat, 2010: 67, Doğru, 1989: 244, Aydın, 1990: 83-84)

Genel nüfus sayımına başlamadan önce Bâbîâlî'de toplanan bir mecliste Anadolu, Rumeli ve Adalar'da sayımı yapılacak kazalar, görevli memurlar ve bu memurlara verilecek harcırahlar tespit edilmiştir. Kalem tabir olunan bu mahallere gönderilecek memurlar, böyle bir ıslahatın ilk defa uygulanması nedeniyle, halka hoş görünmek olduğu kadar, rabıtalı ve dirayetli hareket etmelerini temin amacıyla rical, ulemâ, hâcegân, müderris, kapıcıbaşı, gedikli ve ketebe arasından seçilmiştir.(Aydın, 1990: 84-85)

Sayım memurları görev yerlerine gitmeden önce kendilerine yolluk ve maaş verilmiştir. Gittikleri yerde, halktan karşılıksız bir şey istememeleri için de uyarılmışlardır. Sayım memurları 1830 baharında yola çıkarak kendilerine verilen emirler doğrultusunda sayım gerçekleştirmeye başlamışlardır. (Çadırcı, 2000: 9)

Sayım memurları bir yaşından yüz yaşına kadar Müslim ve Gayrimüslim erkek nüfusun tamamını bizzat görerek sayımı gerçekleştirmiştir. Sayım yapılırken din esası göz önüne alınmıştır. Bütün sancak, kaza, nahiye ve çiftliklerde halk, İslam ve Reâyâ olmak üzere belli başlı gruplara ayrılarak kayıt altına alınmıştır. Rumeli tarafında mevcut Kiptiler, Müslüman olsun Hristiyan olsun ayrı ayrı sayılmışlar; Kipti taifesi diye yazılmışlardır. Kiptiler için söz konusu olan bu durum Yahudi ve Fellahlar içinde kabul edilmiştir (Karal, 2010: 17). Aşiretlerin sayımı ve yazımı sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilememiştir. Bazı Katipler, Aşiret ve Yörük kavramlarını karıştırıp her ikisini de aynı yere yazmışlardır. Aşiretlerin sayımı



sırasında ortaya çıkan en önemli zorluk onların göçebe olmasından kaynaklanmıştır. Sayım sonuçları her sancak defterinin arkasına eklenmiştir.(Karal, 2010: 18). İslam nüfusu "Matluba muvafık" ve "Matluba Gayrı Muvafık" başlıkları altında toplanmıştır. Bazı kaynaklarda çocuklar için "sabi" tabiri kullanılmış, bir kısım kayıtlar ise erkeklerin yaşına göre hazırlanmıştır. 1-16 yaş arası, 16-40 yaş arası, 40 yaşından yukarı olanlar ayrı gruplanmıştır. Anadolu ve Rumeli'de bazı yerlerde fiziksel özellikler ön plana çıkarılmıştır. Erkekler saç, boy ve sakal renkleriyle tarif edilmiştir (Karal, 2010: 18, Doğru, 1989: 246, Bilgin ve diğerleri, 2011:8). Memurlar halkı kuşkulandırmamak için dikkat etmişler ve bölgelerin özelliklerine göre sayım yapmaya gayret göstermişlerdir. Nüfus defterlerinde görülen farklılıkların bu hassasiyetten kaynaklanması muhtemeldir (Doğru, 1989: 246, Bilgin ve diğerleri, 2011: 8).

Hristiyan nüfusun sayımında Rum, Ermeni, Bulgar gibi ayrıma gidilmeksizin hepsi "Reâyâ" başlığı altında kaydedilmiştir. Reâyâ ise; Cizye ödeyenler ve Cizye ödemeyenler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Cizye vergisi, genellikle 15-60 yaş arasındaki Gayrimüslimlere askerlikten muafiyet karşılığında konulmuştur. II. Mahmud (1808-1839), cizye gelirini 1826 yılında Yeniçeri ordusunun kaldırılmasından sonra kurulan yeni ordunun masraflarını karşılamak için kullanmıştır (Karpata, 2010: 68). Cizye ödeyenler; âlâ, evsat, edna, Cizye ödemeyenler ise; ihtiyar, amelmande olmak üzere kendi içerisinde tekrar bölümlere ayrılmıştır (Bacacı, Dağdelen, Doğan, 2011: 9). Bu şekilde bir ayırım yapılmasının nedeni, vergilerin sağlıklı bir şekilde tespit edilip, toplanması idi (Bilgin, Demircioğlu, 2011: 3). Reâyâ, 1834 yılına kadar âlâ, evsat, edna vergi dilimleri için sırasıyla 48, 24, 12 kuruş Cizye ödemiştir. II. Mahmud'un (1808-1839), 26 Nisan 1834 tarihinde yayınladığı İradeden sonra vergi oranı âlâ-60, evsat-30, edna-15 kuruş olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik 1831 nüfus ayımı esas alınarak %20 oranında yapılmıştır (Doğru, 1989: 247). Cizye oranlarında 1804-1834 yılları arasında meydana gelen değişim aşağıdaki tabloda verilmiştir (Karpata, 2010: 69).

**Çizelge 1. 1804-1834 Yılları Arası Cizye Oranlarının Değişimi**

YIL	ÂLÂ	EVSAT	EDNA
1804	12	6	3
1816	16	8	4
1824	24	12	6
1827	24	18	9
1829	48	24	12
1834	60	30	15

**Kaynak: Kemal Karpat. (2010) Osmanlı Nüfusu (1830-1914). Timaş Yayınları, İstanbul, 69**

1831 nüfus sayımında Anadolu ve Rumeli'deki erkek nüfus sayılmıştır. Orduya asker vermeyen bölgeler Lahsa, Basra, Yemen, Mısır, Cezayir, Tunus, Trablusgarp ve Habeş bölgeleri sayımın dışında tutulmuştur. (Karal, 2010: 21).

1831 nüfus sayımına göre Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan erkek nüfus Anadolu'da 1.939.236'sı Müslüman, 230.519'u Reâyâ olmak üzere toplam 217.0847'dir. Rumeli'de ise; 500.697'si Müslüman, 833.994'ü Reâyâ olmak üzere toplam 1.334.691'dir. Adalar'da 27.195'i Müslüman, 82.957'si Reâyâ olmak üzere toplam 110.152 erkek yaşamaktadır.

Hüdavendigâr Eyaleti'nde 1831 yılı nüfus sayımına göre 92.452'si Müslüman, 14.951'i Reâyâ olmak üzere 107.403 erkek bulunmaktadır. Karasi ise; 64.906'si Müslüman, 4.012'si Reâyâ olmak üzere toplam 68.918 erkek nüfusa sahiptir. Genel toplama bakılacak olursa; 2.467.128 Müslüman, 1.147.470 Reâyâ olmak üzere Osmanlı Devleti'nin toplam nüfusu 3.615.330'dur.



#### 4.3.2. 1844 Nüfus Sayım

1844 yılında askere alınabileceklerin sayısını tespit edebilmek için ülke genelinde yeni bir nüfus sayımı yapılmasına karar verilmiştir. Sayım hazırlıkları 1831 yılındaki tecrübelerden yararlanarak daha ayrıntılı bir şekilde yapılmıştır. Ancak sonuç başarılı olmamıştır. Sebebi ise; sayım memurlarının dikkatsizlikleri, askere gitmek istemeyenlerin yanlış bilgi vermeleri, Gayrimüslim cemaat liderlerinin cemaatleri hakkında verdikleri bilgilerin doğru olmamasıdır.

Harbiye Nazırı Rıza Paşa'nın başkanlığında yapılan 1844 nüfus sayımı sonuçları devlet tarafından yayımlanmamıştır. Ancak yabancı devletler gayr-i resmi olarak bu bilgileri elde etmişlerdir (Sungur, 1999: 561). Fransız diplomat olan Ubcini ve Eugene Boré bu bilgileri elde eden kişilerdir. Hatta Ubcini de, bu bilgileri yayınlamıştır (Karpas, 2010: 76).

1844 sayımında uygulanan bir yenilikte yolcuların sayımı idi. Bu amaçla vapurdan inen yolcuların iskelelerde yazımını temin için memurlar görevlendirilmiştir.

Bu sayım, 1831 sayımından farklı olarak Rumeli ve Anadolu haricinde de icra edilmiştir. Sözelimi Trablusgarp Valisi Mehmet Ragıp, nüfus sayımına başlanıldığını ancak bazı aşiretlerin zorluklar çıkardığını merkeze bildirmiştir (Bilgin ve diğerleri, 2011: 9).

Osmanlı İmparatorluğu, 1844 yılı nüfus sayımına göre, Avrupa'da<sup>1</sup> toplam nüfus 15.500.000, Asya'da<sup>2</sup> 16.050.000, Afrika'da<sup>3</sup> 3.800.000 olmak üzere 35.350.00 erkek nüfusa sahip bulunmaktadır. 1844 sayımına göre bazı şehirlerin nüfusu ise şu şekildedir:

<sup>1</sup> Trakya, Rumeli, Teselya, Bulgaristan, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Eflak, Boğdan, Sırbistan, Ege Adaları'nı kapsar.

<sup>2</sup> Anadolu, Suriye, Mezopotamya, Kürdistan, Arabistan'ı kapsar.

<sup>3</sup> Mısır, Trablus, Fizan ve Tunus'u kapsar.



Edirne'de 110.000, Selanik'te 80.000, Giri'te 220.000, Şam'da 100.000, Bursa'da 100.000, İzmir'de 156.000, Konya'da 33.00 kişi bulunmaktadır.

Osmanlı nüfusunun etnik ve dini yapısına göre bakıldığında, Osmanlılar Avrupa'da 2.100.000, Asya'da 10.700.000 olmak üzere toplam 12.800.000 erkektir. Rumlar Avrupa'da 1.000.000, Asya'da 1.000.000 olmak üzere toplam 2.000.000 erkektir. Ermeniler Avrupa'da 400.000, Asya'da 2.400.000 olmak üzere toplam 2.800.000 Yahudiler, Avrupa'da 70.000, Asya'da 80.000 olmak üzere 150.000 erkek nüfus yer almaktadır. Toplam sayılarına bakıldığında Slavlar 6.200.000, Romenler 4.000.000, Arnavutlar 1.500.000, Tatarlar 36.000, Araplar 4.700.000, Süryaniler ve Keldaniler 235.000, Dürziler 30.000, Kürtler 1.000.000, Türkmenler 85.000, Çingenerler ise; 214.000 kişidir.

Ubucini, seyahatnamesinde bu rakamların tam bir kesinlik taşımadığını, ancak hiç olmazsa gerçeğe yakın bir fikir vereceğini, çünkü en son yapılan nüfus sayımına dayandığını bildirmiştir. Başkent İstanbul'da yapılan nüfus sayımında daha sağlam sonuçlar alınmıştır. M. Bore'nin yıllığından alınan bilgilere göre İstanbul ve havalisinde Müslümanlar'ın 207.000 erkek, 141.000 kadın, toplam 400.000 kişi bulunmaktadır. Köleler 5.000 erkek, 47.000 kadın, toplam 52.000 kişi, Ermeniler 117.820 erkek, 104.180 kadın toplam 222.000 kişi, Rumlar 83.000 erkek, 54.000 kadın toplam 137.000 kişi, Yahudiler 10.000 erkek, 13.200 kadın, toplam 24.000 kişidir. İstanbul ve havalisinde toplam 423.620 erkek, 359.380 kadın olmak üzere toplam 783.000 kişi bulunmaktadır. Yabancı tebaadan olanlarda eklendiğinde bu sayı 797.000 kişiye ulaşmaktadır (Ubucini: 1977:4950).

#### 4.3.3. 1850 Sonrası Nüfus Sayımları

1844 nüfus sayımından sonra birkaç defa daha sayıma girişildi ise de savaşlar ve mali zorluklar sonucu tamamlanamamıştır (Bacacı ve diğerleri, 2011: 10). 1852' de Rumeli'de, 1856'da Anadolu'da ve Suriye'de sayımlar

yapılmıştır. 1870 yılında genel nüfus sayımı yapılacağına dair irade çıkarıldı fakat; iç karışıklıklar nedeniyle yürürlüğe konamamıştır (Doğru, 1989: 249).

1857 yılında Cizye yerine konulan Bedelât-ı Askeriye mükellefi Hristiyanların sayımı görevi, Dahiliye Nezareti'ne bırakılmıştır. Hristiyan cemaatler mümkün olduğu kadar az bedel ödemek için sayılarını sürekli eksik göstermişlerdir. Devletin, sayımı bizzat üstlenmesi durumunda var olan bu durumun ortadan kalkacağı düşünülerek konuyla ilgili nizamname hazırlanmıştır. Şûra-yı Devlet 1874 nizamnamelerini de dikkate alarak 1881'de Sicill-i Nüfus Nizamnamesi adı ile tek bir nizamname hazırlamıştır (Akbayar, 1885: 1241). 1874 yılında Dahiliye Nezareti başkanlığında Tahrir-i Nüfus Umum Müdürlüğü tesis edilmiş, bu tarihten sonra yapılan nüfus işleriyle bu müdürlük ilgilenmiştir (Bilgin ve diğerleri, 2011: 9). 1881'de çıkarılan Sicill-i Nüfus Nizamnamesi'ne istinaden nüfus işlerini yürütmek üzere 1884 yılında Sicill-i Nüfus Umum İdaresi kurulmuştur. 1889 yılında yetkileri genişletilerek, umum müdürlüğüne dönüştürülmüştür (Bilgin ve diğerleri, 2011: 9).

1881 Nüfus Nizamnamesi'ne dayanılarak yapılan 1882, 1885, 1907, 1915 sayımları daha önceki sayımlara nispeten çok daha sağlıklı bir şekilde yapılmıştır. Bu sayımlarda nüfusun yaşa, cinsiyete<sup>6</sup>, doğum yerine, mesleğe, medeni duruma, cemaate vesaireye göre dağılımlarını bulmak mümkündür. Bu sayım askeri ve mali kaygı taşımadan sadece bir nüfus sicili kütüğü oluşturma amacıyla yapılmıştır.(Behar, 2000: 70)

1882 sayımında Şûra-yı Devlet kararıyla hazırlanan tezkere sonucu görevlendirilen memurlar, maaş ve tahsilatlarını alarak sayım için görev

<sup>6</sup> Osmanlı Devleti'nde 1882 yılından önceki nüfus sayımlarında sadece erkek nüfus sayılmıştır. Ancak 1882 yılında yapılan nüfus sayımlarının modern anlamda yapılan ilk sayım olduğu ve birçok bilgiye ulaşmanın mümkün olduğu bildirilmektedir. Daha önce yapılan sayımlara kadınlar dahil edilmemiştir. Oysa, bugün halen Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölümü Kütüphanesi'nde muhafaza edilen Divriği'ye ait iki ciltlik 1870(Hicri 1286) tarihli Esas Nüfus Defterleri'ne bakıldığında 1882 yılında ilk defa modern anlamda yapıldığı söylenen sayımın aslında 1870'te gerçekleştiği ve bu sayımda kadınlarında nüfusa kaydedildiği görülmektedir. Bkz.: Hasan Yüksel, "Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı", *Nüfus Bilim Dergisi*, S. 28-29, Ankara 2006, s.73



bölgelerine gitmişlerdir. 1882 sayımı ulaşımın sağlanmaması ve kötü hava şartları gibi nedenlerle uzun bir zaman almıştır. Ulaşımı kolay olan yerlerden gelen ilk sonuçlar 1884-1885'te merkeze ulaşmıştır. Bu ilk istatistik sonuçlarının bir kısmı salname gibi çeşitli yerlerde basılmıştır. Pek çok vilayette 1882 sayımı, 1886-1887 yılına dek tamamlanamamıştır. Tamamlanan bazı yerlerde ise kayıt düzeninin kurulmaması nedeniyle sonuçlar merkeze gönderilememiştir. Çünkü nüfus memurlarının, nüfus sayımını yürütmek ve sayımı tamamladığı kazalardaki kayıtları güncelleştirmek gibi iki görevi birden vardı. Ayrıca yıllık raporlarını dosyaya geçirmek gibi bir zorunluluğu mevcut idi. Bu nedenle da sayımı oldukça yavaş ilerlemiştir. Sonuçta 1888-1889 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar, Anadolu ve Suriye'deki (Ürdün, Lübnan'ın büyük bölümü ve Filistin dahil olmak üzere) topraklarının büyük bölümünde sayımın hemen hemen çoğu tamamlanmıştır (Karpas, 2010: 104-106). Bu sayımın sonuçları 1893 yılında ciltli elyazması olarak, İstatistik Umum İdaresi tarafından "*Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin 1313 Senesine Mahsus İstatistik-i Umumi*" adıyla yayınlanmıştır (Sungur, 1999: 563). Sayım sonuçları, Osmanlı nüfusuyla ilgili XIX. yüzyılda derlenmiş en eksiksiz ve güvenilir rakamları içermektedir. Diğer istatistiklerle kıyaslandığında bütün bölgelerin nüfusuyla ilgili kesin ve ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkündür. 1893 yılında Avrupa, Anadolu, Suriye ve Irak'taki toplam Osmanlı nüfusunun 20.388.562 olduğu görülmektedir (Karpas, 2010: 106-107).

12 Haziran 1902 tarihinde yeni bir Sicill-i Nüfus Nizamnamesi yayınlanmıştır. Bu nizamname hükümlerine göre 1903 yılında bir sayım gerçekleştirilmiş. Sayım ancak 1906 yılında tamamlanmıştır. Sayım sonucuna göre Osmanlı Devleti'nin toplam nüfusu 20.897.617'ye ulaşmıştır. Bu nüfusun 11.208.628'i erkek, 9.738.989'u ise kadındır.

Son Osmanlı sayımı ise; 1914 yılında gerçekleşmiştir. Avrupa ve Balkanlar'da kaybedilen savaşlar sonucu önemli toprak kayıpları meydana gelmiştir. Yaşanan bu toprak kayıpları nedeniyle Osmanlı Devleti'nin 1914 yılındaki toplam nüfus 18.520.016'ya düşmüştür (Sungur, 1999: 564).



Tanzimat Dönemi'nden sonra yapılan sayım sonuçlarına bakılacak olursa; 1867 yılına göre Osmanlı nüfusu Edirne (İstanbul dahil)'de 3.900.000 Tuna (Bulgaristan)'da 3.000.000, Bosna'da 1.100.000'dir. Edirne, Tuna, Prizren, Tırhala, Rumeli, Bosna, Yanya ve Selanik, Kıbrıs hariç Adalar, Sırbistan, Eflak ve Boğdan olmak üzere Avrupa'da toplam nüfus 18.487.000'dir. Batı Anadolu ve Kıbrıs, Harput, Erzurum, Kürdistan, Suriye, Bağdat, Hicaz ve Yemen olmak üzere Asya'da toplam nüfus 16.463.000'dir. Mısır, Tunus ve Trablus'ta eklendiğinde Osmanlı Devleti'nin toplam nüfusu 40.000.000'dir. (Selehattin Bey'e göre'dir. Kaynakları belli olmamakla birlikte Ubucini'den esinlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.). (DİE, 1996:s.29)

1867 uluslar arası Paris sergisi için basılan Osmanlı katalogu için hazırlanmış olan bu yarı resmi nüfus rakamlarına göre Osmanlı'nın Avrupa'daki nüfusu 6.103.000 Müslüman, 12.100.000 Hristiyan'dır. Asya kıtasındaki nüfusun 13.223.000'ü Müslüman, 3.160.000'i Hristiyan nüfusu kapsamaktaydı .(DİE, 1996:29).

1872-1874 yılları için Osmanlı İmparatorluğu'nun Ritter'e<sup>1</sup> göre tahmini Avrupa'da 3.841.174'ü Müslüman, 10.991.646'sı Gayrimüslim olmak üzere toplam 14.752.820 kişi, Asya'da 11.426.057'si Müslüman, 2.854.234'ü Gayrimüslim olmak üzere toplam 14.280.291 kişidir. Ritter'e göre, Osmanlı nüfusu 26.575.781'i Müslüman, 13.936.330'u da Gayrimüslim olmak üzere 40.512.111 kişiye ulaşmaktadır.

1881/82-1993 nüfus sayımında kadın nüfusu da sayılmıştır. 1881/82 nüfus sayımında Osmanlı İmparatorluğu'nun toplam nüfusu, 17.388.604'tür. Bu sayının 6.694.073'ü Müslüman erkek, 1.234.550'si Rum erkek olmak üzere toplam 9.313.473 erkektir. 5.893.064'ü Müslüman kadın, 1.097.647'si Rum kadın olmak üzere toplam 8. 075.131'dir. İstanbul ve mülhakatı

<sup>1</sup> Ritter, Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun İstanbul'daki askeri ataşeliğini yapmış biridir. Ritter'in verdiği rakamlar öncelikle 1870'li yıllarda yayınlanmaya başlayan Vilayet Salnamelerine dayanır. Salnamesi olmayan vilayetlerin nüfusu için ise Ubucini'nin 1844 sayım sonuçlarını kullandığı düşünülmektedir. Ritter'in Avrupa kıtasına ilişkin verdiği rakamlar 1872 yılına, Asya kıtası için verdiği rakamlar ise; 1874 yılına aittir.

Müslüman olmak üzere 183.571'i kadın, 201.339'u erkek, 60.937'si Rum kadın, 91.804'ü Rum erkek toplam 873.565 kişi kaydedilmiştir.

Hüdavendigâr Eyaleti'nde toplam 1.335.884 kişi bulunmaktadır. Bunun 564.734'ü Müslüman kadın, 65.224'ü Rum kadın olmak üzere toplam 664.116'sı kadındır. 568.029'u Müslüman Erkek, 67.793'ü Rum erkek olmak üzere toplam 671.768'dir.

1881 tarihli Sicil-i Nüfus Nizamnamesi ile karara bağlanmış olan bu sayım, İmparatorluğun bütün bölgelerinde aynı tarihte yapılmamış ve aynı tarihte sona erdirilememiştir. Örneğin İstanbul'da sayımın yapıldığı tarihi 1885'tir.

Bu sayım Osmanlı'nın çağdaş anlamda ilk genel nüfus sayımı<sup>7</sup> olarak kabul edilir. İlk kez kadınlarında sayıldığı bu sayımda tek amaç Osmanlı nüfusunun, ekonomik ve sosyal nitelikleriyle birlikte sayılması idi.(DİE, 1996: 46)

Bu sayım ve 1905-1906 sayımı "de Jure" esasına göre yapılmıştır. Yani bireyler sayım sırasında buldukları yerde değil de yasal olarak devamlı olarak ikamet ettikleri yerlerde sayılmışlardır (DİE, 1996:46).

Sayıma dahil edilmeyen Vilayet ve Sancaklar ve sayıma dahil yörelerdeki bazı eksik sayımlar (kadınlar, çocuklar, göçebeler, yörükler) dolayısıyla, gerçek nüfus rakamına ulaşmak için 17.388.604'lük resmi sayım sonucuna 10.400.000 kişi daha eklenmesi gerektiği Kemal Karpat tarafından öne sürülmektedir (Karpat, 2010:107).

<sup>7</sup> Divriği'ye ait iki ciltlik 1870(Hicri 1286) tarihli Esas Nüfus Defterleri'ne bakıldığında 1882 yılında ilk defa modern anlamda yapıldığı söylenen sayımın aslında 1870'te gerçekleştiği ve bu sayımda kadınlarında sayıma dahil edildiği görülmektedir. Bkz.: Hasan Yüksel, "Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı", *Nüfus Bilim Dergisi*, S. 28-29, Ankara 2006, s.73



#### 4.4. Ceride Nezareti

Nüfus sayımı için görevlendirilen memurlar, görev yerlerine gittikten sonra merkeze gönderecekleri defterleri derlemek ve sonuçları değerlendirmek için İstanbul'da 1831'de Ceride Nezareti kurulmuştur. Ceride Nezareti, bütün hesaplamalar yapıldıktan sonra sonucu Sultan II. Mahmud'a (1808-1839) bildirmekle sorumlu idi (Karal, 2010: 21). Meclis-i Şura'da yapılan görüşmeler sonucunda Ceride Nezareti'ne bir nazır, bir başkatip ve yeteri sayıda katibin atanmasına karar verilmiştir (Çadırcı, 2010: 10). Ceride Nezareti, sayım sonuçlarını değerlendirmekle beraber, 1831 yılından başlayarak taşrada önceleri üç ayda daha sonra altı ayda bir yapılmaya başlanan nüfus yoklamalarının sonuçlarını kayıtlara ve gerekenleri yapmakla görevlendirilmiş bulunmaktaydı.

Ceride Nezareti'ne ilk olarak 7.500 kuruş maaşla Mehmed Said Efendi nazır olarak atanmıştır (Ahmed Lûtfî Efendi, 1999: 643). Mehmed Said Efendi'nin bu göreve getirilmesinde en büyük etken uzun zamandan beri Bâb-ı Defteri'de görev yapması olmuştur (Aydın, 1990: 90).

Mehmed Said Efendi, göreve başladıktan sonra Sultan II. Mahmud'a (1808-1839) nüfus sayımından sonra memurlarca düzenlenen ve Ceride Odası'na teslim edilen defterlerde ve sayımı yapılan yerlerde, sayımdan sonra meydana gelecek değişikliklerin düzeltilmesi ve sayım işinin bir düzene sokulmasını içeren bir yazı sunmuştur. Ceride Nazırı'nın sayım esnasında bir kurala bağlanmasını talep ettiği uygulamalar şu şekilde özetlenebilir:

-Anadolu ve Rumeli'de Müslüman ve reâyâyâya ait olarak sayımları yapıp İstanbul'daki Ceride Odası'na gönderilen nüfus defterlerinin kayıtları düzeltilmek üzere her üç ayda bir yoklama defterinin İstanbul'a gönderilmesi.

-Anadolu ve Rumeli'deki her kaza veya küçük kazaların birkaçı için ilgili kazalar halkından görevlendirilecek güvenilir birer kişiye, vilayetten uygun bir maaş verilmesi.

-Doğan çocukların isminin babasının isminin altına doğum tarihiyle birlikte kaydedilmesi, ölen şahısların isimlerinin üzeri çizilerek ölüm tarihinin

yazılması, başka yerde olup vilayetine gelenler veya başka kazadan olup memleketine gidenler, hacca gidenler-gelenler veya başka bir iş için İstanbul'a gelenler ve başka yerlere taşınanların kayıtları, defterlerinden bulunup gerekli değişikliklerin yapılması. Bu uygulamanın düzenli olarak devamı ve kontrolü için Anadolu'da sancak merkezlerinde, Rumeli'de ise her kazada güvenilir bir defter nazırı tayin olunması.

-Büyük kazalarda muhtar ve mütevelliler, muhtar ve mütevellisi olmayan yerlerde imamlar<sup>8</sup> ve yaşlıların gelip-giden, doğan ve ölenleri haber vermesi (Bilgin ve diğerleri, 2011: 6).

-Papaz ve Kocabaşlarının da reâyânın doğum ve ölümlerini, gelip-gidenleri ve göçenleri deftere kayıt ettirmeleri (Mert, 2002: 725).

-Nüfusla ilgili değişikliklerin Rumeli'de köylerden kazalara, Anadolu'da ise; kazalarda liva merkezlerine bildirilmesi (Bilgin ve diğerleri, 2011: 6).

-Nüfus yazımı ve bildirilmesinde görevli olan memurlardan görevlerinde kusuru bulunanlara gereken cezaların verilmesi.

-Nüfusla ilgili bu usulün bundan sonra da düzenli olarak devam ettirilebilmesi için Anadolu ve Rumeli'deki tüm mülkî görevlilere Ceride Odası'na gerekli emirlerin gönderilmesi (Bilgin ve diğerleri, 2011: 6).

Sultan II. Mahmud (1808-1839), Said Efendi'nin hazırlamış olduğu nizamname suretini aynen kabul etmiş ve uygulanmasını istemiştir (Bilgin ve Demircioğlu, 2011: 3).

Ceride Nezareti'nin bir aylık (Haziran 1834) masrafları ise şu şekilde tesbit edilmiştir:

<sup>8</sup> Osmanlı Devleti'nde imamlar Müslüman topluma hizmet veren kadrolar içersinden geniş yer işgal eder ve hizmet sahaları itibariyle de çeşitlilik gösterir. İmamlar mahallelerinde ikamet edenler hakkında tam bilgi sahibi olmalıydılar. Mahallede oturanların kimliklerinin belirlenmesi, gelen yabancıların veya yeni taşınanların tesbiti ve kayıt altına alınması işleri, yeni gelenlerin kefarete bağlanması, mahalle sakinlerinin ikamet yeri ve sürelerinin belirlenmesi, XIX. yüzyılda ortaya çıkan "Mürur Tezkereleri"nin elde edilmesiyle ilgili işlemler olmak üzere ikametgah ve kimlik belgelerinin tanzimi imamlar tarafından yerine getirilir ve imamlar kefilsiz olanların mahallede barınmasının sorumluluğunu taşırdı. Ölüm ve defin, doğum kayıtları, nikah akdi ve boşanma işlemleride imamlar tarafından yürütülürdü .Bkz.: Kemal Beydilli, "İmam", DİA, C. 22, İstanbul 2000, s.178-190.



**Çizelge 2. Ceride Nezareti'nin bir aylık (Haziran 1834) masrafı**

Nazır Efendi'nin maaşı	7.500 kuruş
Ceride Odası memurlarının maaşı	9.425 kuruş
Odacı ve Saka maaşı	70 kuruş
Mürekkep ve lâl bahâsı	76 kuruş
Diğer masraflar	29 kuruş
Yeniden kaleme alınan defterlerin mücellid masrafları (beheri 10 kuruştan 24 adet defter)	240 kuruş
Yekûn	17.340 kuruş

**Kaynak: Mahir Aydın.(1990).Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri, Sulatan II. Mahmud ve Reformları Semineri Edebiyat Basımevi, İstanbul, 91**

Ceride Nezareti'nin kurulmasından sonra her eyalete ve bazı sancaklara nüfus nazırı ve beraberinde kazalara nüfus memuru ile nahiyelere kayıt memuru atanmıştır (Akbayar, 1985: 1240). Bu memurlar başlangıçta başkentteki Ceride-i Nüfus Nezaretine bağlı tutulmuştur; ancak çeşitli nedenlerden dolayı daire kısa sürede kapatılmıştır. Nüfus daireleri önce Tahrir-i Emlak İdaresine sonra da kısa bir süreliğine Askeri İşler Dairesi'ne devredilmiştir. 1874 yılında Şura-yı Devlet, yeniden sayım yapılması ve kayıt düzeni kurulması yönünde bir dizi adım atmış; 1881-1882'de Nüfus-u Umumi İdaresi'nin kurulmasını sağlamıştır (Karpaz, 2010: 92).

Defter Nazırı; her sancak ve eyalet merkezine birer kişi olmak üzere aylıklı olarak görevlendirilmiştir. Defter Nazırları, Kadı'nın önerisi doğrultusunda Padişah'ın onayı ile atanmakta idi. Aylıkları, sancak halkınca vergi olarak karşılanmıştır. Bunlar, kentlerine bağlı kasaba ve köylerde doğan, ölen, göç eden, gelip yerleşenleri günü gününe kayıtlara geçirmekle görevliydi. Ayrıca dönemin önemli sorunlarından biri olan büyük şehirlere göçü önlemek ve güvenliğin sağlanmasında da önlem olarak görülen seyahatin, izne bağlanması uygulamasının denetlenmesi görevini

üstlenmişlerdir. Mürur Tezkeresi adı verilen izin belgesinin hazırlanması, verilmesi, kayıtlarının tutulması işinden de sorumluydular.

Geçiş izin belgesi anlamına gelen "Mürur Tezkeresi", II. Mahmud (1808-1839) zamanında kitle göçünü önlemek için yurt dışına çıkacakların ve yurt içinde yolculuk yapacakların almak zorunda olduğu, aynı zamanda da yanında taşımak zorunda olduğu bir nevi pasaporttur. Yolculuk yapanların, görevliler istediği zaman bu tezkereyi gösterme zorunluluğu vardı. Belgeyi taşımayanlara ağır cezalar verilirdi. Mürur Tezkeresi, daha ileriki yıllarda genel nüfus sayımı için tüm nüfusun kayıtlı olması ve kimlik cüzdanları verilmesini gerektirecek düzenin ilk adımıydı. (Shaw, 2006:70-71

Sultan II. Mahmud (1808-1839) zamanında kişilerin yanında taşıdığı bir belge de Nüfus Tezkeresi idi. 1881-1882 nüfus sayımında, sayımı tamamlanan kişilere verilen bu belge gayrimenkul alıp-satarken, memuriyete girişte, seyahat belgesi alırken, kısacası her türlü resmi işlemlerde göstermek zorunda idi. Bu tezkere daha sonra nüfus cüzdanı adını almıştır (Sungur, 1999: 563).

Nahiyelerde görev alan mukayyitler ise; kayıt işine bakan katiplerdi. Bunların görevi ise, Defter Nezareti'ne ulaştırılan bilgi ve belgeleri, burada korunmakta olan esas deftere geçirmekti. Bu göreve atanan kişilerde aranan şartlar ise; emin, mutemet, ehliyet ve liyakatli olmaları idi. Atamalarında genel kural geçerliydi. Sancak yöneticisinin Kadı veya Naib'in ilâmıyla birlikte İstanbul'a Ceride Nezareti'ne iletiyor, gerekli işlemler yapıldıktan sonra padişahın onayına sunuluyordu. Uygun görüldüğünde Berat verilerek teklifte bulunana ve ilgiliye gönderiliyordu (Çadırcı, 2010: 16)

#### 4.5. Nüfus Defterleri

Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı 1831 (H.1246-1247) yılında yapılmış ve bu sayımda yalnızca erkek nüfus sayılmıştır. Devletin nüfus sayımı yapmadaki amacı; Müslüman nüfus açısından askerlik yapabilecek insan sayısını öğrenmek, Hristiyan nüfus açısından ise; Cizye vergisi



verebilecek nüfusun sayısını öğrenmekti. Bu sayım daha sonra yapılan Yoklama sayımlarla birlikte takriben 1847 yılında tamamlanmıştır. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşiv'inde asıl kayıtların tutulduğu 7.700 adet defter bulunmaktadır. Yoklama Defterleri ile bu sayı 41.000 adede ulaşmaktadır. Nüfus defterleri Osmanlı Arşiv'inde "Nüfus Defterleri NFS.d" fon adı ile araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır<sup>9</sup>.

1882, 1895, 1906 yıllarına ait nüfus defterleri İçişleri Bakanlığı Nüfus Ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü arşivinde bulunmaktadır. (BOA. Reh. 2000: 252)

Nüfus defterleri oluşturulurken din esaslı temel alındığı için defterler Müslim ve Reâyâ olmak üzere iki ayrı defter olarak düzenlenmiştir. Reâyâ için düzenlenen bazı defterlerde Rum ve Ermeni milletinin ayrı ayrı defterlere kayıt edildiğini görüyoruz. Bazı defterler de ise; bu ayrıma gidilmeksizin aynı defter içerisinde, ayrı başlıklar altında kayıt yapılmıştır. Ancak genel olarak Rumlar için reaya tabiri kullanılmıştır.

Nüfus defterlerinde genel itibariyle ilk sayfayı içindekiler kısmı oluşturmaktadır. İkinci sayfanın başında defterin hangi amaçla ve hangi tarihte düzenlendiği yer almaktadır. Sayımı yapılan yer kaza ise ve birden fazla mahalleden oluşuyorsa; her mahalle ayrı ayrı değerlendirilip kayda geçirilmiştir. Aynı kural karyelerin kaydında da geçerlidir.

Sayım yapılan kişilerin sırası ile eşkalleri, baba adları, kendi adları ve yaşları kaydedilmiştir. Bazı defterlerde ise; eşkallerden önce mesleklerine de yer verilmiştir. Eşkaller iki ayrı şekilde kaydedilmiştir. Bunlardan birincisi; Uzun boylu, kumral bıyıklı, Ali bin Hasan. Orta boylu, uzun gür kumral sakallı, Yakup bin İsmail şeklinde olup sadece fiziki tarif ifade edilmiştir.

<sup>9</sup> <https://groups.google.com/turk-tarihçiler>, Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'ndaki Nüfus Defterleri, Osmanlı Arşivi Daire Başkanı Önder Bayır (23.05.2012)

Bazen de; Rençber, orta boylu, ak sakallı İsmail bin Yusuf ve Urgancı, uzun boylu, kara sakallı, Ali bin Osman gibi meslek belirten tanımlarda yapılmıştır.

Nadir olarak aile lakaplarına yer verilmiştir; Yavaşçalar, Çengelloğu gibi. Bütün defterlerde oğlu anlamında "bin" ve "veled" ifadesi kullanılmıştır. Veled ifadesi genellikle Gayrimüslimler için kullanılmıştır.

Kaydı tutulan mahalleden farklı bir yere giden veya oraya dışarıdan gelenlerin geldikleri yerler "mahall-i aher" ifadesi ile belirtilmiştir. Kişilerin yaşları "sinn", ayları "mah" ve günleri "yevm" ifadesiyle kaydedilmiştir. Ancak bu tüm kayıtlar için geçerli değildir, sadece "sinn" yazılarak kaydedilenlerin oranı daha yüksektir. Defterlerde yeni doğanlar "tevellüd" ifadesi ile gün, ay, yıl olarak kayıt altına alınmıştır. Örneğin; Tevellüd: 21 Ramazan 262.

Nüfus defterlerinde yaşları ilgilendiren bazı tariflere de rastlıyoruz. Bunlar "şâbb-ı emred"<sup>10</sup> ve "ter bıyıklı"<sup>11</sup> ifadeleridir. Sayımlarda şahısların fiziksel özürllükleri de kaydedilmiştir. Hastalıklı olanlar için "ma'lûl", kör olanlar için "a'ma", tek gözlü olanlar için "yekçeşm", aklî dengesi yerinde olmayanlar için "divane" veya "alil", ikiz olanlar için "tev'em" ifadeleri kullanılmıştır.

Vefat eden Müslümanlar için "fevt", Gayrimüslimler içinse; "mersum" veya "mort" ifadeleri kullanılmıştır.

#### 4.5.1. Yoklama Defterleri

Yoklama Defterleri; nüfus sayımları tamamlandıktan sonra meydana gelen nüfus değişikliklerini tespit edebilmek amacıyla doğan, ölen, bölgeden ayrılan veya bölgeye yerleşenlerin yazıldığı defterlerdir. Kazalardan gelen ve Ceride Nazırlığı'nda toplanan yoklama defterlerinin, Ceride Nazırı Mehmed

<sup>10</sup> Şâbb-ı emred; henüz sakalı, bıyığı çıkmamış olan genç. Bkz. Develioğlu, Ferit, Develioğlu Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 2006, Aydın Kitabevi Yayınları, s.974

<sup>11</sup> Ter bıyık; henüz çıkmış bıyık. Bkz. Şemseddin Sami Kâmûs-i Türkî, İstanbul, 2001, Çağrı Yayınları, s. 392



Said Efendi tarafından her üç ayda bir İstanbul'a gönderilmesi talep edilmiş; ancak bu sürenin kısa olduğu kabul edilerek her altı ayda bir İstanbul' a yollanmasına karar verilmiştir.

Nüfus Yoklama Defterleri, kaza esasına göre hazırlanmıştır. Defterin başında hangi amaçla, hangi tarihte ve hangi aylar için düzenlenmiş olduğu belirtilmiştir. Son yoklama tarihi yazılarak kaza merkezi olan kasaba ile ilgili yoklamalara geçilmiştir. Kaza merkezi birden fazla mahalleden oluşuyorsa her mahalle ayrı ayrı değerlendirilip kayıtları yapılmıştır. Kazalardan sonra ise köylere geçilmiştir.

Yoklama Defterlerinde de sadece erkek nüfusun hareketleri kayıt altına alınmıştır. Doğan, ölen ve bir yaşına geldiği halde ölen erkek çocuklar dahi kayıt edilmiştir. Bu defterler Müslüman ve Reâyâ için ayrı ayrı düzenlenip Ceride Nezaretine gönderilmiştir. Türklerin kayıtları, nüfus sayımında olduğu gibi boy, saç rengi, bıyık ve sakal gibi fiziksel özellikler belirtilerek yapılıyordu. Yoklama Defterlerinde Müslüman halkın ölümü fevt kelimesi ile ifade edilirken Reâyâ 'ya ait defterlerde mort ve mersum gibi özel terimler kullanılmış, nadiren de olsa fiziksel özelliklerinden bahsedilmiştir. Hem Müslüman hem de Reâyâ için kişiler babalarının adları ile birlikte yazılmıştır (Doğru, 1989: 252-253).

Nüfus yoklaması tamamlandıktan sonra hazırlanan defterlerin bir sureti yoklama yapılan mahallin mahkemesine bırakılmış ve asıl defter, mühürlenerek İstanbul'a gönderilmiştir (Aydın, 1990: 96).

Bazı nüfus defterleri, yoklama defteri olarak da kullanılmıştır. Doğan, ölen, askere gidip gelenlerin eklenmesiyle nüfus defterleri orijinalliklerinden uzaklaşmıştır. Nüfus defterlerine eklenen mahalleler arasındaki yer değiştirmeler yani; nakiller ise defterleri içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Nüfus defterleri üzerine yapılan bu işlemler kırmızı mürekkep kullanılarak yapılmıştır.

#### 4.5.2. Balıkesir Merkez'e Ait Nüfus Defterlerinin Tasnifi

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası'na ait NFS.d. kodu ile 10 adet nüfus defteri mevcuttur. Bu defterlerin gömlek numaraları sırası ile 01260, 01261, 01262, 01263, 01264, 01265, 01266, 01267, 01268, 01269'dur. Bu defterlerden 01260 numaralı defter Müslim ve Reâyâ karışık olmak üzere, 01261, 01262, 01263 ve 01264 numaralı defterler Müslim nüfusa ait, 01265, 01266, 01267, 01268 ve 01269 numaralı defterler ise; Reâyâ'ya ait nüfus defterleridir.

##### 4.5.2.1. 01260 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01260 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası nüfus defteri 18,5 x 51 ebadında olup toplam 247 sayfadan oluşmaktadır. Defter, şekil olarak ciltli ve ebrulu olup, 37 ve 39'uncu sayfaları boş bulunmaktadır.

01260 numaralı nüfus defteri Hicri gurre-i Cemâziye'l âhir 1249 (Miladi 16 Ekim 1833)<sup>12</sup> yılına tarihlendirilmektedir<sup>13</sup>.

Defterde, genel itibari ile her satırda beş şahsın bilgilerine yer verilmekle beraber her mahalle ve köyün son birkaç satırında bu durum değişmektedir. Bu durumun değişme sebebi ise; defterin aynı zamanda Yoklama Defteri olarak da kullanılmasıdır. Defterde nüfus sayımı yapılırken siyah mürekkep kullanılmış, sonradan eklenen yoklamalar ise; kırmızı mürekkeple yapılmıştır.

01260 numaralı defterimizin kapağı ebrulu olup ilk sayfası boştur. İkinci sayfanın başında defterin nereye ait olduğu, kimlerin sayıldığı, sayılan

<sup>12</sup> Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Klavuzu, Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, *Tarih Çevirme Klavuzu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997, C. 5, s. 103

<sup>13</sup> BOA, NFS.d, 01260, s.2



kişilerin hangi özelliklerinin yazıldığı, taşınmış olanlar ve sayımın tarihine ilişkin bilgiye yer verilmiş olup merkez mahallelerin sayımına geçilmiştir<sup>14</sup>. Sırası ile Eski Kuyumcular(1-4), Hacı İsmail(4-9), Dinkciler(9-13), Kasaplar(13-20), Martlı(20-27), Börekçiler(27-29), Mirza Bey(29-32), Şeyh Lütfullah(32-36), Umur Bey(40-42), Okçu Kara(42-45), Karaoğlan(45-49), Mustafa Fakih(50-53), Hacı İshak(53-56), İzmirli(56-59), Oruç Gazi(59-65), Sahan Hisar(65-70), Ali Fakih(70), Yenice(70-72), Hacı Gaybi(72-74), Salahaddin(74-79) ve Salahaddin mahallesinde ikamet eden Mütesellim<sup>15</sup> ve beraberindekiler Mütesellim Dairesi (79-80) adlı başlık altında kayıtlı olmak üzere toplam 20 mahalle bulunmaktadır. Her mahallenin yanına sıra numarası da yazılmıştır.

Mahallerden sonra sırası ile Çayır Hisar(80-82), Hacı Ömer(82), Çitnehor(82-85), Çitnehor Tepeciği(85), Yakup(85-88), Helalca(88-92), Okuf(92-94), Aslıhan(94-95), Aslıhan Tepeciği(95-97), At(97), Paşa(98-100), Atanos(100-103), Bayındır(104-105), Çandır(106-109), Yenice(110-113), Karaman(111-114), Köylü(114-115), İrvane(116-117), Mendehore(118-123), Üçpınar(123-125), Kavaklı(125-126), Ziyaretli(126-127), Ayşe Bacı(128-130),

<sup>14</sup> Defterin ikinci sayfasında yer alan açıklama şu şekildedir:

“Bâis-i tahrîr oldur ki

Bundan akdem bâ-irâde-i kerâmet ifâde-i hazret-i tâc-dârî bil cümle memâlik-i mahrûsemde el-mâlik-i şâhânede sâkin kâffe-i ehl-i islâm ve reâyânın mevcûd olanlarının nufûs-u zûkûru ve bir karyeden kârye-i âhare ve bir mahalleden mahalle-i âhare naklen ve fevt olan ve tevellûd edenlerin isim ve şöhretleri ve sinnleri nâsır-ı ileyh tahrîr olunduktan sonra reâyânın dahî kezâlik şân ve şöhretleri tahîr-i cizyenin esnâf-ı selâs-i ma'lûmesinden kangı sınıfa müstehak ise bâlâ-ı ismini tahrîr ve işâret olunarak kemmiyyet ve mikdârları bilinmek üzere şerh-i farîz-i sahîfe-i sûrûr buyrulan fermân-ı cihân-ı mutâğ ve tâlim-i nâme-i me'mûre mücebine bu defa müceddeden Bâlikesrî kazâsının hâvî olduğu mahallât ve kurâsında kâin tahrîr olunan ehl-i islâm ve reâyânın ve sagîr ve kebîr nufûs ve zûkûr defteridir ki ber-vech-i âtî zikr beyân olunur.

Fî gurre-i Cemâzi'yel-âhir sene tis'a ve erba'în ve mi'eteyn ve elf. Min bâ ahret-i men'el lahu el gara ve eş-şerîf.” BOA, NFS.d, 01260, s.2

<sup>15</sup> Mütesellim, kelime anlamı “teslim edilen şeyi alan, kabul eden” demek olup, idareyi birisi veya bir başka makam adına teslim alanlara denilirdi. Bazen bunlara Voyvoda da denilmiştir. Önceleri Sancak Beyleri, bir sancağa tayin edildiklerinde, kendileri adına görevi teslim almak üzere hemen bir Mütesellim gönderirlerdi. Sancak Beyi gelince Mütesellim'in görevi biterdi. Mütesellim tayin edilen kişinin genellikle yerel bir güç tabanına sahip olan, halkı ve sancağı koruyacak, vergileri toplayabilecek yetenekte ve güçte olmasına dikkat edilirdi. XIX. yüzyıl sonlarından Tanzimat dönemine kadar varlığını sürdüren Mütesellimlik, Osmanlı taşra idaresinde önemli gelişmeler yol açan bir kurum niteliği kazanmış, özellikle ayan denen mahalli güçlerin sivrilmesinde bir basamak oluşturmuştur. Bkz.: Yücel Özkaya “Mütesellim” DİA, C. 32, İstanbul 2006, s.203-204, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi C. 2, Editör: Halil İnalcık, Donald Quataert, İstanbul 2006, Eren Yayıncılık, s.691, Tuncer Baykara, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş 1 Anadolu'nun İdari Taksimatı, Ankara 2000, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s.30



Çaypınar(130-131), Kamçılı(131-136), Körmükçü(Dağ) Bayındırı(136-137), Küpeliler(138-139), Kalaycılar(139-141), Naiblü(141-143), Gök(144-148), Kabaklı(148-149), Mestevra(149-150), Taş(151-152), Cinge(152-153), Kesirven(153-155), Nergis(155-159), Eftelle(159-164), Urbut(165-166), Akça Kısarak(166-168), Kille(168-170), Bayat(170), Akça(170-173), Çobanlar(174-176), Çağış(176-178), Çölmekci(178-181), İskele(181-185) ve Persi(185-190) olmak üzere toplam 48 karye bulunmaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi 01260 numaralı defter, aynı zamanda Yoklama Defteri olarak da kullanıldığı için mahallelere ve karyelere sonradan gelip yerleşenlerde ayrı başlıklar altında yazılmışlardır.

Karyelerin ardından sırası ile İzmirli(191), Dinkciler(191), Mirza Bey(192), Umur Bey(193), Karaoğlan(193), Oruç Gazi(194-195), Sahan Hisar(195), Çayır Hisar(198), Yenice(199), Okçu Kara(200), Ali Fakih(201), Hacı İsmail(202), Salahaddin(203), Kasaplar(204), Börekçiler(206), Hacı İshak(207), Martlı(208), Kille(209), Karaoğlan(210), Okuf(211) ve Hacı Gaybi(212) olmak üzere 22 ayrı başlık mevcuttur. Bunlar sonradan gelenlerden oluşmaktadır. Söz gelimi; Okuf başlığı altında Bayındırlı şahsın kaydı mevcuttur. Karyelerin hemen yanında sıra numaraları da mevcuttur.

Defterde 213. sayfadan itibaren reâyâ nüfusunun miktarı kayıtlı bulunmaktadır. Sırası ile Ali Fakih mahallesinde bulunan yerli Rum nüfus(213-217), ticaret tariki şehirde bulunan yabancı Rumlar(217-222), Ali Fakih mahallesinde bulunan Ermeniler(222-225), Eski Kuyumcular(225-226), Kasaplar(227), Yenice(227-228), Börekçiler(228-232), Martlı(232-235) ve Karaoğlan mahallerindeki Reâyâ nüfusu(235-239), kuralarda(köylerde) gezen elekçi Ermeniler(239-240), Voyvoda Dairesi (241), yabancı Ermeniler(242) ve Rum(242), Ali Fakih mahallesindeki Ermeniler(243), Yenice(243) ve Martlı(243) mahallerindeki Ermeniler, ticaret taifesinden yabancı Rum milleti(244) nüfusunun kaydı ile defterdeki kayıtlar sona ermektedir.

01260 numaralı nüfus defterinde kişiler kaydedilirken yanlarına sıra ile numaralar verilmiştir. Verilen bu numaralarla toplam sayı birbirini tutmaktadır.



Defterde meslek sahibi olanların öncelikle hangi meslekle uğraştıkları yazılmış daha sonra kendi adları ve baba adları yazılmıştır. Adlarından sonra "sinn" ifadesi ile yaşlarına yer verilmiştir. Defterde Müslümanlar için oğlu anlamında "bin" ifadesinin yerine "oğlu" ifadesine de zaman zaman yer verilmiştir. Gayrimüslimler için ise; "oğlu" ve "veled" ifadelerine yer verilmiştir. Deftere sonradan eklenen doğum "tevellüd" ifadesiyle belirtilmiştir. Bazı kayıtlarda "tevellüd iden oğlu" bazı kayıtlarda yalnızca tevellüd kelimesinin altı çizilerek, altına isim ve tarih yazılmıştır. Defterde ölümler, "fevt" ifadesi ile ölen şahsın üzeri çizilerek kaydedilmiştir. Defterde bir yerden başka bir yere yerleşenlerde ayrıca belirtilmiş, geldikleri yer (mahalle veya köy) tarihi ile birlikte kaydedilmiştir.

Müslüman nüfusun askerlik durumu "Asakir-i Mansure" ifadesiyle kaydedilerek; tarihi gün, ay, yıl olarak yazılmıştır.

Gayrimüslim nüfusun kaydı Müslüman nüfusun kaydından biraz daha farklı tutulmuştur. Gayrimüslimlerin mesleği, baba adı, kendi adı ve yaşı kaydedilmiştir. Şahısların kişisel bilgilerinin yanına sıra numaraları kaydedilirken üzerine de vergi durumları kaydedilmiştir. Bazı kayıtlarda şahısların nereden geldikleri hakkında da bilgiler verilmiştir. Defterde aynı özelliğe sahip olup birbirini takip eden şahıslar için "bu dahî" ifadesi kullanılmıştır.

Defterin 240. sayfasında bir mühür bulunmaktadır.

#### **4.5.2.2. 01261 Numaralı Nüfus Defteri**

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01261 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası Müslim nüfus defteri 20 x 56 ebadında olup toplam 126 varaktan oluşmaktadır. Defterin 4 sayfası boştur.

01261 numaralı Müslim nüfus defteri Hicri 1256<sup>16</sup> (Miladi 1840-1841)<sup>17</sup> yılına tarihlendirilmektedir. Defterin ilk sayfasını içindikiler kısmı oluşturmaktadır. Defterin her sayfası 7 ila 8 satırdan oluşmakta olup her satırda 3 kişi kayıtlı bulunmaktadır. Şahısların kişisel bilgilerinin sağ tarafında sıra numaraları, sol tarafında ise hane numaraları bulunmaktadır. Defterde kişisel bilgiler siyah mürekkep kullanılarak yazılırken, hane numaraları, sıra numaraları ve askerlik durumları kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır.

Defterde sırası ile Martlı(2-7), Yenice(11-13), Börekçiler(16-18), Hacı Gaybi(20-22), Karaoğlan(25-29), Ali Fakih(32), Mustafa Fakih(33-36), Hacı İsmail(39-43), Mirza Bey(47-49), Salahaddin(52-55), Okçu Kara(60-62), Sahan Hisar(64-69), Şeyh Lütfullah(73-76), Umur Bey(71-83), Eski Kuyumcular(87-89), Kasaplar(91-98), İzmirli(102-105), Dinkçiler(106-111), Oruç Gazi(113-118) ve Hacı İshak(121-125) olmak üzere toplam 20 mahalle yer almaktadır.

01261 numaralı Müslim nüfus defterinde, 01260 numaralı defterden farklı olarak kişilerin eşkallerine ve aile lakaplarına yer verilmektedir. Eşkalleri; boy, saç, sakal, bıyık temel alınarak tasvir edilmiş, eşkallerden sonra şahsın adı, babasının adı ve son olarak da yaşına yer verilmiştir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan “ter bıyıklı” ifadesine de yer verilmiştir. Oğlu anlamında “bin” ve “veled” ifadelerine yer verilmiştir. Örneğin; orta boylu, kır sakallı, Telloğlu İbrahim bin Mustafa. Orta boylu, kır sakallı, Bakırcıoğlu, Mehmed bin Ahmed.

Kişilerin fiziksel ve zihinsel özürülük durumları hakkında da defterde bilgi bulunmaktadır. Hastalıklı olanlar için “malûl”, saf olanlar için “alîl”, kör olanlar için “a'mâ”, tek gözü olanlar için “yekçeşm”, deli ve divane olanlar için “meczub”, dilsiz olanlar için “bîzebân” ifadelerinin yanı sıra, “ayağı sakat”, “sakattır” gibi ifadeler de mevcuttur. Bu bilgiler kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Defterde aynı özelliğe sahip olup birbirini takip eden şahıslar için “bu dahî” ifadesi kullanılmıştır.

<sup>16</sup> BOA, NFS.d, 01261, s. 2

<sup>17</sup> Dağlı, Yücel ve Üçer, Cumhuriyet, a.g.e., C. 5, s. 116-119



Askerlik durumları hakkındaki bilgiler, hangi orduda, ne görevde oldukları belirtilerek redif, redif-i sağ kol ağası, redif-i sol kol ağası, Der Aliyye Serdarı şeklinde ifade edilmiştir.

Kişisel bilgilerin bazılarının üzerine kırmızı mürekkeple ne işle meşgul olduğu yazılmıştır. Sözgelimi; Irgad, talebe, debbağ, rençber, amele ...

#### 4.5.2.3. 01262 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01262 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası Müslim nüfus defteri şekil olarak 19,5 x 54,5 ebadında, ciltli ve ebrulu olup toplam 169 varaktan oluşmaktadır. Defterin boş sayfa sayısı, varak olduğu için a ve b yüzü olmak üzere toplamda 37 sayfadan oluşmaktadır.

01262 numaralı Müslim nüfus defteri Hicri 1256<sup>18</sup> (Miladi 1840-1841)<sup>19</sup> yılına tarihlendirilmektedir. Defterin her sayfası 7 ila 8 satırdan oluşmakta olup her satırda 3 kişi kayıtlı bulunmaktadır. Şahısların kişisel bilgilerinin sol tarafında sıra numaraları, sağ tarafında ise hane numaraları bulunmaktadır. Defterde kişisel bilgiler siyah mürekkep kullanılarak yazılırken, hane numaraları, sıra numaraları ve askerlik durumları kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmaktadır.

Defterin numaralandırılmayan ilk sayfası boş olup, ikinci sayfası içindekiler kısmından oluşmaktadır. Defterde sırası ile Çayır Hisar(1-4), Helalca(5-9), Yakup(11-14), Atanos(15-18), At(19-20), Paşa(21-24), Aslıhan(25-26), Aslıhan Tepeciği(27-29), Karaman(30-32), Köylü(33-35), Mendehore(36-42), İrvane(43-44), Çandır(46-50), Yenice(53-55), Ova Bayındırı(56-60), Okuf(61-63), Çölmekci(66-68), Çağış(69-71), Çitnehor(73-76), Çitnehor Tepeciği(77), Nergis(79-82), Eftelle(85-90), Cinge(91-92),

<sup>18</sup> BOA, NFS.d, 01262, s. 4

<sup>19</sup> Dağlı, Yücel ve Üçer, Cumhuriyet, C. 5, s. 116-119

Kesirven(94-97), Gök(98-103), Kabaklı(104-105), Küpeliler(106-109), Dağ Bayındırı(110-111), Taş(112-113), Mestevra(115-116), Bayat(117), Kille(118-1199), Akça Kısarak(120-122), Urbut(123-124), Akça(125-127), Çobanlar(128-131), Persi(132-137), İskele(138-142), Ayşe Bacı(144-146), Üç Pınar(148-151), Kavaklı(152-153), Ziyaretli(155-156), Çay Pınar(156-157), Kamçılı(158-162), Kalaycılar(164-166), Naiblü(167-168 ) olmak üzere toplam 46 köy bulunmaktadır.

Kişisel bilgiler hakkında bilgi verilirken öncelikle eşkal tasviri yapılmış, eşkallerden sonra sülale adı, şahsın adı, babasının adı ve son olarak da yaşına yer verilmiştir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan "ter bıyıklı" ifadesine de yer verilmiştir. Oğlu anlamında "oğlu" ve "veled" ifadelerine yer verilmiştir. Defterdeki nüfus kayıtlarına dair birkaç örnek vermek gerekirse;

Uzun boylu, kır sakallı, Kara İsmailoğlu Hasan veledi İsmail, sinn 65.<sup>20</sup>

Kısa boylu, kumral sakallı, Akmanoğlu Halil veledi Hasan, sinn 50.<sup>21</sup>

Merkum Abdullah'ın karındaşı orta boylu, ter bıyıklı, Mustafa, sinn 20.<sup>22</sup>

Orta boylu, kumral bıyıklı Berber Hüseyin oğlu Ahmed, sinn 35.<sup>23</sup>

Uzun boylu, kır sakallı, Kara İbrahim oğlu Halil, sinn 50.<sup>24</sup>

#### 4.5.2.4. 01263 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01263 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası nüfus defteri 25 x 55 ebadında olup toplam 88 sayfadan oluşmaktadır. Defterin 1, 87 ve 88 numaralı sayfaları boş bulunmaktadır.

01263 numaralı defterin tarihi bulunmamaktadır. Ancak defterin tarihi 1844 olabilir. Balıkesir Kazası'nda 1833<sup>25</sup>, 1840/41<sup>26</sup>, 1844<sup>27</sup> yıllarında olmak

<sup>20</sup> BOA, NFS.d, 01262, s.4

<sup>21</sup> BOA, NFS.d, 01262, s.11

<sup>22</sup> BOA, NFS.d, 01262, s.14

<sup>23</sup> BOA, NFS.d, 01262, s.96

<sup>24</sup> BOA, NFS.d, 01262, s.118



üzere üç defa nüfus sayımı yapılmıştır. Mahallelere ait 1833 ve 1840/1841 yılına tarihlendirilen defterler mevcut iken 1844 yılına tarihlendirilen Müslim Nüfus Defteri yoktur. Tarihi belli olmayan tek Müslim Nüfus Defteri ise, 01263 numaralı defterdir. Bu düşüncelerden yola çıkarak defterin tarihinin 1844 olabileceği iddiasında bulunulmuştur.

Defterde, genel itibari ile 8 ila 10 satırdan oluşmakla beraber her satırda beş kişinin bilgilerine yer verilmiş olup, her mahallenin ilk satırında bu durum değişmektedir. Defterde kullanılan mürekkep rengi siyahtır.

01263 numaralı defterin ilk sayfasını içindikiler kısmı oluşturmaktadır. İkinci sayfasının başında " Karesi Sancağı kazalarından Balıkesir kazasında sakin ve mütemekkin kaffe-i ehli islamın mikdarını mübeyyin tahrir defteri suretidir " yazmakta olup defterin tarihine ilişkin bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Şahısların kişisel bilgilerinin sol tarafında sıra numaraları, sağ tarafında ise hane numaraları bulunmaktadır. Ayrıca diğer defterlerden farklı olarak 01263 numaralı nüfus defterinde hane reisini belirtmek ve ayrı bir hanenin kaydına geçildiğini ifade etmek maksadı ile kişi sayısını belirten numaraların altı çizilerek ayrıca belirtilmiştir.

01263 numaralı nüfus defterinde sırası ile Martlı(4-9), Yenice(11-12), Börekçiler(14-16), Hacı Gaybi(17-18), Karaoğlan(20-24), Ali Fakih(25), Mustafa Fakih(26-29), Hacı İsmail(30-33), Mirza Bey(35-36), Salahaddin(38-42), Okçu Kara(43-45), Sahan Hisar(47-51), Şeyh Lütfullah(53-55), Umur Bey(57-59), Eski Kuyumcular(60-62), Kasaplar(63-69), İzmirililer(71-73), Dinkçiler(75-78), Oruç Gazi(79-83) ve Hacı İshak(84-86) mahalleleri olmak üzere toplamda 20 mahalle bulunmaktadır.

Eşkalleri; boy, saç, sakal, bıyık temel alınarak tasvir edilmiş, eşkallerden sonra şahsın kendi adı, sonrasında baba adı ve son olarak da yaşına yer verilmiştir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan "ter bıyıklı"

<sup>25</sup> BOA, NFS.d, 01260, s.2

<sup>26</sup> BOA, NFS.d, 01261, s.2

<sup>27</sup> BOA, NFS.d, 01269, s.39

ifadesine de yer verilmiştir. Oğlu anlamında “bin” ve “veled” ifadeleri kullanılmıştır. Her kayıta olmamakla beraber şahıslar sülale adı ve mesleği ile de kayıt altına alınmışlardır. Örneğin;

Uzun boylu, kumral sakallı, Çerçi, Keşkekçioğlu, Mehmed veledi Halil, sinn 34.<sup>28</sup>

Orta boylu, köse sarı sakallı, Tellioğlu Ali bin İsmail, sinn 30.<sup>29</sup>

Uzun boylu, sarı sakallı, Köseoğlu Ali veledi Salih, sinn 30.<sup>30</sup>

Uzun boylu, kara sakallı, Bezirganoğlu Debbağ Mustafa veledi Mehmed, sinn 45.<sup>31</sup>

Uzun boylu, kara sakallı, Aşık Haliloğlu Deynekci Ahmed veledi Halil, sinn 40.<sup>32</sup>

Kişilerin fiziksel ve zihinsel özürülük durumları hakkında da defterde ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Sakatlık durumları net bir şekilde belirtilmiş, bir ya da her iki azanın rahatsızlık durumu belirtilmiştir. Mesala; ayağı çolak, topal, bacağı sakat, parmakları çolak, bir kolu çolak bir gözü a'mâ, iki gözü a'mâ gibi. Diğer özürülük durumları ise; hastalıklılar için “malûl”, saf olanlar için “alil”, tek gözü olanlar için “yekçeşm”, deli ve divane olanlar için “meczub”, işitme problemi olanlar için “sağır”, ifadeleri kullanılmıştır.

Kişilerin askerlik durumları hakkında da defterde bilgi mevcuttur. Kişilerin askerlik durumları askerde, redif, redif neferi, redif-i sağ kol ağası, redif-i sol kol ağası, redif başçavuşu, redif-i topçu neferi, kalyon çavuşu, Asakir-i Mansure çavuşu, Asakir-i Mansure'de, Der Aliyye'de süvari şeklinde ifade edilmiştir.

Bazı şahısların kayıtlarında hangi mesleği icra ettikleri de belirtilmektedir. Sözgelimi; Irgad, talebe, debbağ, rencber, amele, hallac.

<sup>28</sup> BOA, NFS.d, 01263, s.2

<sup>29</sup> BOA, NFS.d, 01263, s.7

<sup>30</sup> BOA, NFS.d, 01263, s.24

<sup>31</sup> BOA, NFS.d, 01263, s.45

<sup>32</sup> BOA, NFS.d, 01263, s.34



#### 4.5.2.6. 01264 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01264 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası Müslim nüfus defteri 19,5 x 53,5 ebadında olup toplam 172 sayfadan oluşmaktadır. Defterin 26 sayfası boştur. Defter Balıkesir merkeze bağlı köylerin nüfus bilgilerini içermektedir. Defterin sağ ve sol alt kısımlarında yanık izleri olduğu için her sayfada okuyamadığımız kayıtlar bulunmaktadır.

01264 numaralı defterin tarihi bulunmamaktadır. Balıkesir Kazası'na bağlı köylere ait tarihi belli olmayan tek defter, 01264 numaralı Nüfus Defteri'dir. 01263 numaralı defterde olduğu gibi sayım tarihi 1844 olabilir. Balıkesir Kazası'nda 1833<sup>33</sup>, 1840/41<sup>34</sup>, 1844<sup>35</sup> yıllarında olmak üzere üç defa sayım yapıldığı belirlenmektedir. Köylere ait 1833 ve 1840/1841 yılına tarihlendirilen defterler mevcut iken 1844 yılına tarihlendirilmiş Köy nüfusuna ait defterin mevcut olmaması böyle bir iddiaya sevk etmiştir.

01264 numaralı nüfus defterinin ilk sayfasının başında " Karesi Sancağı kazalarından Balıkesir kazasında sakin kâin ehl-i İslâmın mikdarını mübeyyin tahrir defteri suretidir " yazmakta olup defterin tarihine ilişkin bir bilgiye rastlanmamaktadır. Köy isimlerinin üzerinde toplam kişi sayısı yazmaktadır ancak; bu tüm köyler için geçerli değildir. Sayıldığında toplam sayının doğruluğunu görmekteyiz. Defter 9 ila 10 satırdan oluşmakta olup her satırda 5 kişinin kaydı bulunmaktadır.

Eşkalleri; boy, saç, sakal, bıyık temel alınarak tasvir edilmiş, eşkallerden sonra şahsın baba adı, sonrasında kendi adı ve son olarak da yaşına yer verilmiştir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan "ter bıyıklı" ifadesine de yer verilmiştir. Oğlu anlamında "bin" ve "veled" ifadeleri

<sup>33</sup> BOA, NFS.d, 01260, s.2

<sup>34</sup> BOA, NFS.d, 01261, s.2

<sup>35</sup> BOA, NFS.d, 01269, s.39

kullanılmıştır. Her kayıta olmamakla beraber şahıslar sülale adı ve mesleği ile de kayıt altına alınmışlardır. Örneğin;

Uzun boylu, kumral sakallı, İrgadoğlu Hasan Hüseyin veledi Mustafa, sinn 45.<sup>36</sup>

Uzun boylu, kırca sakallı, Bekir oğlu Mustafa, sinn 60.<sup>37</sup>

Uzun boylu, kır sakallı, Sarı Ali veledi Mehmed, sinn 55.<sup>38</sup>

Uzun boylu, kara sakallı, Kara Ali oğlu İsmail, sinn 35.<sup>39</sup>

Defterde sırası ile Çayırhisar (2-3), Helalca(6-9), Yakup(12-14), Atanos (17-19), At (22), Paşa (24-25), Aslıhan (28), Aslıhan Tepeciği(31-32), Karaman (34-36), Köylü (39-40), Mendehore (41-45), İrvane (48-49), Çandır (52-54), Yenice (57-58), Ova Bayındırı (61-63), Okuf (67-68), Çölmekci (71-72), Çağış (75-76), Çitnehor (78-80), Çitnehor Tepeciği(82), Nergis84-87, Eftelle (89-93), Cinge (96), Kesirven (100-101), Gök (104-108), Kabaklı (111), Küpeliler (112), Dağ Bayındırı(116), Taş(118-119), Mestevra (120-121), Bayat (129), Kille (123-124), Akça Kırak(126-127), Urbut (129), Akça (131-133), Çobanlar (135-137), Persi (140-143), İskele(145-148), Ayşe Bacı (151-152), Üçpınar (154-155), Kavaklı (157), Ziyaretli(159-160), Çaypınar (162-163), Kamçılı (164-167), Kalaycılar (170-171) olmak üzere toplam 45 köy bulunmaktadır.

#### 4.5.2.7. 01265 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01265 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası Reaya nüfus defteri 20 x 55 ebadında olup toplam 64 sayfadan oluşmaktadır. Defter şekil olarak ciltli bulunmaktadır.

<sup>36</sup> BOA, NFS.d, 01264, s.1

<sup>37</sup> BOA, NFS.d, 01264, s.71

<sup>38</sup> BOA, NFS.d, 01264, s.28

<sup>39</sup> BOA, NFS.d, 01264, s.65



01265 numaralı Reâyâ nüfus defteri, Hicri 1256<sup>40</sup> (Miladi 1840-1841)<sup>41</sup> yılına tarihlendirilmektedir. Defterin ilk sayfası boş bulunmaktadır. Defterin her sayfası 7 ila 8 satırdan oluşmakta olup her satırda 3 kişi kayıtlı bulunmaktadır. Şahısların kişisel bilgilerinin sağ tarafında sıra numaraları, sol tarafında ise hane numaraları bulunmaktadır. Defterde şahısların fiziksel özellikleri siyah mürekkep kullanılarak yazılırken, hane numaraları, cizye durumu, sıra numaraları, özürülük ve askerlik durumları kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır.

Defterde sırası ile Ali Fakih(2-7), Karaoğlan(14-25), Börekçiler(26-33), Kasaplar(38), Martlı(40-45), Yenice(50-51) Eski Kuyumcular ve (58-59) mahallesinde bulunan Reaya nüfusu kayıtlı bulunmaktadır.

01265 numaralı Reaya nüfus defteri, Müslim nüfus defterlerinden farklı olarak kiracılık ve ev sahipliği konusunda da bize bilgi sunmaktadır. Mesela bazı şahıslar için Kamburoğlu hanesinde kiracı, Urgancıoğlu hanesinde kiracı, Kürekcioğlu hanesinde kiracı gibi bilgiler mevcut bulunmaktadır. Bu bilgiler şahısların sıra ve hane numaralarının arasında kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır.

01265 numaralı nüfus defterinde Osmanlı topraklarında yaşayan Reâyâ nüfusun ödemekle yükümlü olduğu Cizye vergisi; Ala- "ayın harfi" ile, Evsat-"tı harfi" ile, Edna-"nun harfi" ile gösterilmiştir.

Eşkaller ise; boy, saç, sakal, bıyık temel alınarak tasvir edilmiş, eşkallerden sonra şahsın babasının adı, şahsın adı, bazılarında mesleği ve son olarak da yaşına yer verilmiştir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan "ter bıyıklı" ifadesi bulunmaktadır. Oğlu anlamında "veled" ifadesine yer verilmiştir. Defterde kayıtlı birkaç örnek ise şu şekildedir:

Orta boylu, kumral bıyıklı, Kara Hasakoğlu, Abacı, Serab veledi Agob, sinn 37.<sup>42</sup>

<sup>40</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.2

<sup>41</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, a.g.e., C. 5, s. 116-119

<sup>42</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.3

Orta boylu, kumral bıyıklı, Değirmenci, Kara Nikol veledi Yani, sinn 50.<sup>43</sup>

Uzun boylu, kır sakallı Papasoğlu Duvarcı Serkis veledi Stepan sinn 65.<sup>44</sup>

Orta boylu, sarı bıyıklı, Yağhaneci, Hırsto veledi Yorgi, sinn 40.<sup>45</sup>

Orta boylu, ter bıyıklı, Tatposoğlu Kuyumcu Agob veledi Tatpos, sinn 25.<sup>46</sup>

Kişilerin fiziksel ve zihinsel özürülük durumları hakkında da defterde bilgi bulunmaktadır. Hastalıklı olanlar için "malûl", saf olanlar için "afîl", kör olanlar için "a'mâ", tek gözü olanlar için "yekçeşm" bazen de tek gözlü, deli ve divane olanlar için "meczub", dilsiz olanlar için "bîzebân" ifadesi ve sakattır gibi ifadeler mevcuttur. Bu bilgiler kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Defterde aynı özelliğe sahip olup birbirini takip eden şahıslar için bazen önceki şahıs ile aynı özelliğe sahip olduğunu vurgulamak amacıyla "bu dahî" ifadesi kullanılmıştır.

#### 4.5.2.8. 01266 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01266 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası Reaya nüfus defteri 19 x 55 ebadında olup toplam 32 sayfadan oluşmaktadır.

01266 numaralı nüfus defterinin başında "Karesi Sancağı kazalarından Balıkesir Kazası'nda bil-cümle yerli ve reâyânın mikdarını mübeyyin tahrir defteri suretidir<sup>47</sup>" ifadesi yer almaktadır. Defterin her sayfası 8-10 satırdan oluşmakta olup her satırda 5 kişi kayıtlı bulunmaktadır. Şahısların kişisel bilgilerinin sağ tarafında sıra numaraları, sol tarafında ise hane numaraları bulunmaktadır. Sıra ve hane numaralarının ortasında ise;

<sup>43</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.4

<sup>44</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.7

<sup>45</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.11

<sup>46</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.18

<sup>47</sup> BOA, NFS.d, 01266, s.2



cizye durumlarını ifade eden harfler bulunmaktadır. Defterde siyah mürekkep kullanılmıştır.

01265 numaralı Nüfus Defteri ile 01266 numaralı Nüfus Defteri karşılıklı olarak incelendiğinde her iki defterde de kayıtları tutulan şahısların isimleri, yaşları ve diğer tüm özelliklerinin aynı olduğu görülmektedir. Aradaki tek fark, 01266 numaralı Nüfus Defteri'nde Tüccar Rum ve Tüccar Ermeniler'in kaydının bulunmasıdır. Böylece bu defterin tarihine ulaşmak mümkün olmuştur. 01266 numaralı Reaya Nüfus Defteri de Hicri 1256<sup>48</sup> (Miladi 1840-1841)<sup>49</sup> yılına ait kayıtları barındırmaktadır.

Defterde sırası ile Ali Fakih(2-5), Karaoğlan(6-9), Börekçiler(10-14), Kasaplar(15), Martlı(16-19), Yenice(21-22) ve Eski Kuyumcular(23) mahallesinde bulunan Reaya nüfusu kayıtlı bulunmaktadır.

Defterde yerli reaya, tüccar Ermeni (25) ve tüccar Rum(26-29) sayısı ayrı başlıklar altında kaydedilmiştir.

01266 numaralı Reaya nüfus defteri, 01265 numaralı Reaya nüfus defterlerinin aynı olduğu için şahısların kimin hanesinde ikamet ettiğini bildiren kayıtlar barındırmaktadır. Bu bilgiler şahısların sıra ve hane numaralarının arasında bulunmaktadır.

Eşkaller ise; boy, saç, sakal, bıyık temel alınarak tasvir edilmiş, eşkallerden sonra şahsın adı, şahsın babasının adı, bazılarında mesleği ve son olarak da yaşına yer verilmiştir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan "ter bıyıklı" ifadesine de yer verilmiştir. Oğlu anlamında "veled" ifadesine yer verilmiştir.

Kişilerin fiziksel ve zihinsel özürülük durumları hakkında da defterde bilgi bulunmaktadır. Yaşlılar (iş göremez yaşta olan) için "Amelmande", Saf olanlar için "alîl", kör olanlar için "a'mâ", tek gözü olanlar için "yekçeşm"

<sup>48</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.2

<sup>49</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, a.g.e., C. 5, s. 116-119

bazen de tek gözlü, deli ve divane olanlar için “mezcub”, dilsiz olanlar için “bîzebân” ve “sakattır” gibi ifadeler mevcuttur. Defterde aynı özelliğe sahip olup birbirini takip eden şahıslar için “bu dahî” ifadesi kullanılmıştır.

#### 4.5.2.9. 01267 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01267 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası Reaya nüfus defteri şekil olarak 21 x 55 ebadında ,ciltli olup, 3 sayfası boş olmak üzere toplam 20 sayfadan oluşmaktadır.

01267 numaralı nüfus defterinin ilk sayfasında “Medine-i Balıkesir ticaret tarikiyle sakin olan yabancı Ermeni milletinin defter-i perakendesinin ber vech-i ati beyanı<sup>50</sup>” ifadesi yer almaktadır. İkinci sayfasının başında ise; “Medine-i Balıkesir ticaret tarikiyle sakin yabancı Rum milletinin perakendesidir ber vech-i ati beyanı<sup>51</sup> ” ifadesi yer almaktadır Defterin her sayfası 7-8 satırdan oluşmakta olup her satırda 3 kişi kayıtlı bulunmaktadır ”

01267 numaralı nüfus defterinde Cizye vergisi; Ala- “ayın harfi” ile, Evsat-“tı harfi” ile, Edna-“nun harfi” ile gösterilmiştir.

Eşkaller ise; boy, saç, bıyık temel alınarak tasvir edilmiş, eşkallerden sonra şahsın babasının adı, şahsın adı, bazılarında mesleği ve son olarak da yaşına yer verilmiştir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan henüz sakalı bıyığı çıkmamış genç anlamında “şâbb-ı emred” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade 10-20 yaşlarındaki çocuk ve gençler için kullanılmıştır. Oğlu anlamında “veled” ifadesine yer verilmiştir. Şahısların kayıtları aşağıdaki şekilde tutulmuştur:

Irgad, Vanlı, uzun boylu, sarı bıyıklı, Manuk veledi Abram, sinn 33.<sup>52</sup>

<sup>50</sup> BOA, NFS.d, 01267, s.1

<sup>51</sup> BOA, NFS.d, 01267, s.8

<sup>52</sup> BOA, NFS.d, 01267, s.1



Orta boylu, kır bıyıklı, Akşehirli, Yağhaneci, Eptol veledi Lefter, sinn  
50.<sup>53</sup>

Keşanlı, uzun boylu, kara bıyıklı, Bakırcı, Nikol veledi Dimitri, sinn  
33.<sup>54</sup>

Keşanlı, orta boylu, kır bıyıklı, Ekmekci, Yorgo veledi Horsab, sinn 45.  
55

01267 numaralı nüfus defterinde diğer defterlerden farklı olarak şahısların nereli olduklarına dair bilgiye de sahip olunmaktadır. Mesela; Kırkağaçlı, Akşehirli, Kemahlı, Diyarbekirli, Vanlı gibi. Rum nüfus kaydedilirken aynı yerden gelenler için “hemşehri” ifadesine rastlamaktayız. Ayrıca kayıtlarda “barhanbaşı”<sup>56</sup> olan şahsın kaydından sonraki kişi “çırağı” bir sonraki kayıt da ise; “diğer çırağı” diye devam eden usta-çırak bilgisine de ulaşılmaktadır.

01267 numaralı defterin sonunda bir mühür yer almaktadır. Bu mühürden kaydı tutan kişinin Mehmed adlı bir memur olduğu anlaşılmaktadır.

#### 4.5.2.10. 01268 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01268 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası Reaya nüfus defteri 19,5 x 54,5 ebadında olup toplam 8 sayfadan oluşmaktadır.

Defterin 6-8 numaralı sayfası boş bulunmaktadır. Kayıtlara geçilmeden önce “Hüdavendigâr Eyaleti dahilinde kâin Karesi Sancağı Kazalarından Balıkesir Kazasında sakin ve mütemekkin kaffe-i yabancı reâyânın mikdarını mübeyyin tahrir defteri suretidir”<sup>57</sup> ifadesi ile defterin içeriği hakkında bilgi verilmektedir. Nefs-i Balıkesir başlığından sonra şahısların kaydına

<sup>53</sup> BOA, NFS.d, 01267, s.2

<sup>54</sup> BOA, NFS.d, 01267, s.3

<sup>55</sup> BOA, NFS.d, 01267, s.3

<sup>56</sup> Barhanbaşı; duvarcılık mesleğinde her 10 kişilik grubun başında bulunan kişiye verilen ünvanıdır.

<sup>57</sup> BOA, NFS.d, 01268, s.2

geçilmiştir. Her satırda 4 şahsın kaydının yer aldığı sayfada yaklaşık 7 ila 8 satır bulunmaktadır.

01267 numaralı Nüfus Defteri ile 01268 numaralı Nüfus Defteri incelendiğinde iki defterde de kaydı tutulan kişilerin aynı kişiler olduğu görülecektir. 01268 numaralı defterin 01267 numaralı defterden farkı, yaş kaydının bulunmamasıdır. Kayıtlar incelendiğinde

01267 numaralı defterde,

Irgad, Vanlı, uzun boylu, sarı bıyıklı, Manuk veledi Abram, sinn 33.<sup>58</sup>

01268 numaralı defterde ise;

Vanlı, uzun boylu, sarı bıyıklı, Manuk veledi Abram (Hizmetkar).<sup>59</sup>

01267 numaralı defterde,

Orta boylu, kır bıyıklı, Akşehirli, Yağhaneci, Eptol veledi Lefter, sinn 50.<sup>60</sup>

01268 numaralı defterde ise,

Akşehirli, Orta boylu, kırca bıyıklı, Eptol veledi Lefter (Yağhaneci) <sup>61</sup> olarak kaydedilmesi defterlerin kaydının aynı yıl tutulduğunu gösterir.

01268 numaralı nüfus defterinde Cizye vergisi; Ala- "ayın harfi" ile, Evsat- "tı harfi" ile, Edna-"nun harfi" ile gösterilmektedir.

Eşkaller diğer defterlerde olduğu gibi boy, saç, bıyık temel alınarak tasvir edilmekte, eşkallerden sonra şahsın adına ve en son olarak da şahsın babasının adına yer verilmektedir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan "ter bıyıklı" ifadesinin yanı sıra bu defterde kişilerin yaşlarına dair bir diğer bilgi olan henüz sakalı bıyığı çıkmamış genç anlamında "şâbb-ı emred" ifadesine de yer verilmektedir. Bu ifade 10-20 yaşlarındaki çocuk ve gençler için kullanılmaktadır. Defterde oğlu anlamında "veled" ifadesine yer verilmektedir.

<sup>58</sup> BOA, NFS.d, 01267, s.1

<sup>59</sup> BOA, NFS.d, 01268, s.3

<sup>60</sup> BOA, NFS.d, 01267, s.2

<sup>61</sup> BOA, NFS.d, 01268, s.2



01267 numaralı nüfus defterinde olduğu gibi bu defterde de şahısların nereli olduklarına dair bilgiye rastlamaktayız. Sözelimi; Bergamalı, Tatarbazarlı, Akşehirli, Keşanlı, Bandırmalı, Bolayırılı.

01268 numaralı nüfus defterinde diğer nüfus defterlerinden farklı olarak şahısların yaşlarına yer verilmemektedir. Ayrıca her şahsın kaydının üzerine eğik bir şekilde mesleki bilgileri not düşülmektedir. Sözelimi; Ekmekçi, Simitçi, Çoban, Kazgancı, Duvarcı, Kuyumcu, Dülger, Yağcı. Mesleki bilginin yanı sıra yapılan işte şahsın konumu hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. İcra edilen işte iş veren, ortak ve çırak olma durumunun kaydı mevcut bulunmaktadır. Mesela;

Ortağı Duvarcı, uzun boylu, ter bıyıklı, Hiristo veledi Nelzi.<sup>62</sup>

Yağhaneci, Akşehirli, uzun boylu, kır sakallı, Mihâl veledi Yorgi.<sup>63</sup>

Duvarcı çırağı uzun boylu, şab-ı emred, Vasil veledi Todori<sup>64</sup> gibi.

Genel itibariyle ortaklık durumu duvarcılara has kayıtlarda mevcut bulunurken, çıraklık durumu için özel bir durum mevcut değildir. Çırak sayısı, duvarcılığın yanı sıra simitçilik ve ekmekçilik alanında fazla olması temel ihtiyaç alanlarına bağlı olarak yorumlanabilir.

Ayrıca defterde yer alan yeğeni, karındaşı gibi ifadeler aile bağlantısı hakkında da bilgi sunmaktadır.

#### 4.5.2.11. 01269 Numaralı Nüfus Defteri

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda NFS.d. kodlu 01269 gömlek numaralı, Hüdavendigâr Eyaleti, Karesi Sancağı, Balıkesir Kazası Reaya nüfus defteri 27 x 78 ebadında olup toplam 80 sayfadan oluşmaktadır. Defter şekil olarak ciltli ve ebruludur. Defterin 20-21 ve 80. numaralı sayfaları boştur.

<sup>62</sup> BOA, NFS.d, 01268, s.2

<sup>63</sup> BOA, NFS.d, 01268, s.2

<sup>64</sup> BOA, NFS.d, 01268, s.2

Defterin içeriği hakkında ki bilgiye "Hüdavendigâr Eyaleti dahilinde kâin bulunan Karesi Sancağı Kazalarından nefsi-Balıkesir Kazasında sakin mütemekkin yerlü ehl-i zimmet reâyânında ser ve eşkalleriyle hakları ve hane numaralarını mübeyyin tahrir defteridir"<sup>65</sup> ifadesi ile ulaşılmaktadır.

Defterin son sayfasında "Balıkesir Kazalarında ve mahallâtında mütemekkin ehl-i zimmeti yerlü reâyânın nüfus-u zükûrların me'mûru atıfetlü Yusuf Bey Maârifi ve meclis ma'rifetleri ve Kocabaşların<sup>66</sup> marifetleriyle her bir yerlerin muayyen ve müşahade olunarak hiçbir neferin açıkta kalmamak üzere müceddeden tahrir ve kaleme alınan neferât-ı zükûrun defteri zimmet eseridir. Fî Gurre 60"<sup>67</sup> Defterin son satırında toplam 11 adet mühür bulunmaktadı. Bu mühürlerin bazıları silik olduğu için okunamamıştır. Okuyabilinen mühürlere bakıldığında Kaymakam Mustafa es-Seyid, Nâib İbrahim Sadeddin, el-Hac Mehmed bin Hüseyin, el-Hac Hafız Yusuf, Bende-i Kocabaş Rum Yanko, Bende-i Kocabaş Ermeni .....? , Azâ Halil.

Defterde sırası ile Rum nüfusun ikamet ettiği mahalleler; Ali Fakih (2-3), Karaoğlan (5-10), Börekçiler (11-15), Martlı (16-17) ve Yenice (18-19), Ermeni nüfusun ikamet ettiği mahalleler ise; Ali Fakih (22-32), Karaoğlan (32-43), Yenice (44-47), Eski Kuyumcular (48-51), Börekçiler (52-63), Martlı (64-75) ve Kasaplar (76-77)'dir.

<sup>65</sup> BOA, NDS.d, 01269, s.2

<sup>66</sup> Kocabaşı; Osmanlı toplumunda belirli bölgelerdeki Hristiyan halkın önde gelen, tanınmış, bazı durumlarda kendilerine danışılan bir nevi ihtiyar heyetini oluşturan sivil temsilcilerin başı durumundaki kimseleri ifade eder. XVII. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında bunlar için "reâyâ vekilleri" tabiri de kullanılmıştır. Zamanla bu vekillere belgelerde ileri gelen, yaşlı ve tecrübeli sıfatlarına uygun olarak "koca" adı verilmiştir. Bkz.: "Kocabaşı" DİA, C. 26, İstanbul 2002, 140-141. II. Mahmud(1808-1839), 1831 nüfus sayımında Kazalarda Defter Nazırı, kayıt memuru, köylerde ise; imam ve papazın yanında Kocabaşılara da görev vermiştir. Kocabaşılar, yörelerinde doğan, ölen ve oraya gelip yerleşen kimseler ile beldeden ayrılanlar hakkında günü gününe kaydedip Defter Nazırı'na bildirirlerdi. Ayrıca Mürur Tezkeresi almak zorunda olan kimselere önce Kocabaşı mühürlü pusula verilir daha sonra aldıkları pusulaya göre Mürur Tezkeresi düzenlenirdi. Bkz.: Özcan Mert, "II.Mahmud Döneminde Taşradaki Merkezîyetçilik Politikası", *Türkler Ansiklopedisi* C.13, Ankara 2002, 725.Mehmet Güneş, *Osmanlı Devleti'nde Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu ve Gelişimi (1829-1864)* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, Marmara Üniversitesi

<sup>67</sup> BOA, NFS.d, 01269, s.79



01269 numaralı nüfus defterinde diğer defterlerde olduğu gibi cizye durumu, Ala "ayın harfi" ile, Evsat "tı harfi" ile, Edna "nun harfi" ile gösterilmiştir.

Eşkaller ise; boy, saç, sakal, bıyık temel alınarak tasvir edilmiş, eşkallerden sonra şahsın adı, şahsın babasının adı, bazılarında mesleği ve son olarak da yaşına yer verilmiştir. Oğlu anlamında "veled" ifadesine yer verilmiştir. Kişilerin yaşlarına dair bir bilgi olan henüz sakalı bıyığı çıkmamış genç anlamında "şabb-ı emred" ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade 10-20 yaşlarındaki çocuk ve gençler için kullanılmıştır.

Ayrıca 01269 numaralı defterde diğer defterlerden farklı olarak yeni doğan bebeklerin kaç aylık olduğu "mah" kelimesi ile kaydedilmiştir. Örneğin; Martlı Mahallesi, 14. hanede kayıtlı olan Ohannes'in "Torunu Ohannes veledi Serkis, mah 6<sup>68</sup>" ve Eski Kuyumcular Mahallesi, 18. hanede kayıtlı olan Serkis'in "Torunu Serkis veledi Artin, mah 2<sup>69</sup>". Bu iki örnekten de anlaşılacağı gibi yeni doğan erkek çocuklarına dedesinin adının verilmesi yaygın bir gelenektir.

Deftere sonradan eklenen doğumlar "tevellüd" ifadesiyle belirtilmiştir. Doğumlar, "Tevellüd" kelimesinin altı çizilerek, altına isim ve tarihleri yazılmıştır. Ölümler ise; "fevt" ifadesi ile ölen şahsın üzeri çizilerek kaydedilmiştir. Defterde bir yerden başka bir yere yerleşenlerde ayrıca belirtilmiş, geldikleri yer (mahalle veya köy) tarihi ile birlikte kaydedilmiştir.

Defter incelendiğinde kişilerin fiziksel ve zihinsel özürülük durumları hakkında da bilgi sahibi olunması mümkündür. Yaşlılar (iş göremez yaşta olan) için "amelmande", deli, divaneler için "mecnûn", kör olanlar için "a'mâ" tabirine yer verilerek gözdeki özürülük derecesi hakkında ise; tek gözü ya da iki gözü a'mâ şeklinde kayıt düşülmüştür.

<sup>68</sup> BOA, NFS.d, 01269, s.50

<sup>69</sup> BOA, NFS.d, 01269, s.67

Eşkaller diğer defterlerde olduğu gibi boy, saç, bıyık temel alınarak tasvir edilmekte, eşkallerden sonra şahsın adına ve en son olarak da şahsın babasının adına yer verilmektedir. Defterden bazı örnekler şu şekildedir: Uzunca boylu kır sakallı Alacaoğlu çoban Esteban veledi Kattam, sinn 60.<sup>70</sup> Orta boylu kır sakallı Papas Ohannes veledi Evakin, sinn 52.<sup>71</sup>

#### 4.6. Balıkesir Kazası'nın Nüfus Dağılışı

##### 4.6.1. Mahalleler

##### 4.6.1.1. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Müslüman Nüfusun Demografik Ve İstatistik Durumu

01260 numaralı nüfus defteri Hicri gurre-i Cemâziye'l âhir 1249<sup>72</sup> (Miladi 16 Ekim 1833)<sup>73</sup> yılına tarihlendirilmektedir.

<sup>70</sup> BOA, NFS.d, 01269, s.2

<sup>71</sup> BOA, NFS.d, 01269, s.22

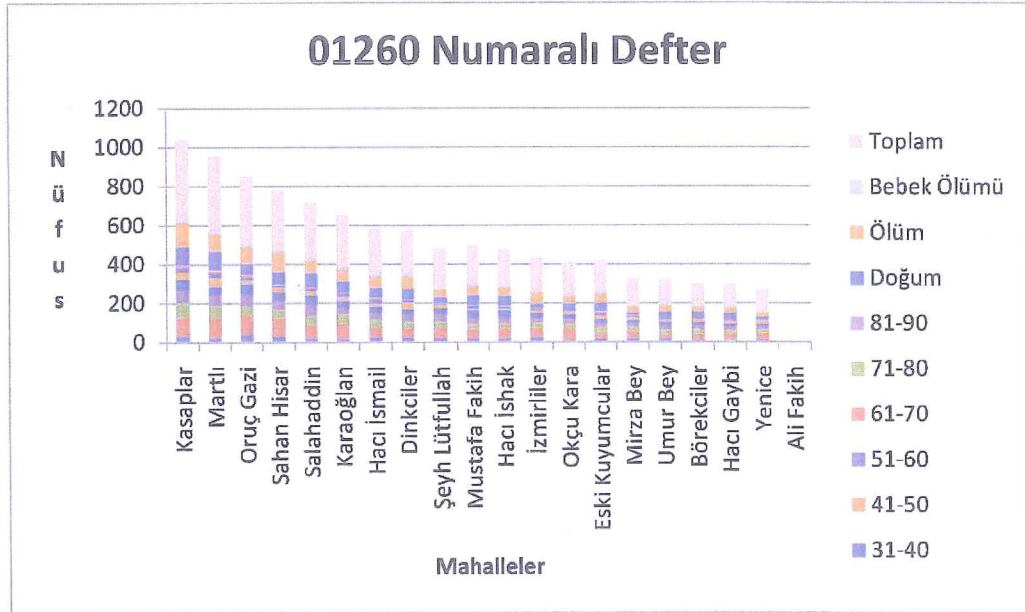
<sup>72</sup> BOA, NFS.d, 01260, s.2

<sup>73</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, a.g.e, C. 5, s. 103



Çizelge 3. Müslüman nüfusun mahallere göre dağılımı

Mahalleler	Nüfus	Mahalleler	Nüfus
Kasaplar	401	Hacı İshak	189
Martlı	376	İzmirliiler	175
Oruç Gazi	351	Okçu Kara	163
Sahan Hisar	300	Eski Kuyumcular	159
Salahaddin	282	Mirza Bey	141
Karaoğlan	263	Umur Bey	127
Hacı İsmail	232	Börekçiler	116
Dinkçiler	221	Hacı Gaybi	116
Şeyh Lütfullah	202	Yenice	116
Mustafa Fakih	192	Ali Fakih	4
<b>Toplam</b>			<b>4126</b>



Şekil 1. Mahallelerdeki Müslüman Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı

Yaşı belirsiz olan 378 kişi bulunmaktadır. Yaşı belirsiz olanların bazılarının meslekleri kaydedilmiştir. Rençber, Debbağ gibi. En fazla sayı 41 kişi ile Oruç Gazi'de, ikinci olarak 33 kişi ile Kasaplar, üçüncü sırada 29 kişi ile Sahan Hisar, dördüncü sırada 24 kişi ile Hacı İsmail, beşinci sırada 23'er

kişi ile İzmirliiler ve Dinkçiler yer almaktadır. Son sırada 8 kişi ile Hacı Gaybi gelmektedir.

1-10 yaş arasında toplam 1061 kişi kayıtlıdır. İlk sırada 100 kişi Martlı, ikinci sırada 95 kişi ile Oruç Gazi, üçüncü sırada 94 kişi ile Sahan Hisar, dördüncü sırada 91 kişi ile Kasaplar, beşinci sırada 77 kişi ile Karaoğlan Mahallesi gelmektedir. Son sırada 1 kişi ile Ali Fakih Mahallesi gelir.

11-20 yaş grubunda toplam 738 kişi bulunmaktadır. 11-20 yaşın en fazla olduğu mahalle 80 kişi ile Kasaplar'dır. Kasaplar'ı ikinci sırada 68 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 51'er kişi ile Karaoğlan ve Salahadin, dördüncü sırada 50 kişi ile Oruç Gazi, beşinci sırada 49 kişi ile Sahan Hisar izlemektedir. Son sırada ise; 21 kişi ile Hacı Gaybi gelmektedir.

21-30 yaş grubunda toplam nüfus sayısı 643'tür. En fazla sayı 65 kişi ile Kasaplar'a aittir. İkinci sırada 60 kişi ile Oruç Gazi, üçüncü sırada 55'er kişi ile Martlı ve Salahaddin, dördüncü sırada 45 kişi ile Sahan Hisar ve beşinci sırada 37'şer kişi ile Dinkçiler ve Şeyh Lütfullah Mahallesi gelmektedir. Son sırada ise; 2 kişi ile Ali Fakih Mahallesi yer almaktadır.

31-40 yaş arasında toplam nüfus sayısı 581'dir. İlk sırada 55 kişi ile Kasaplar, ikinci sırada 53 kişi ile Oruç Gazi, üçüncü sırada 47 kişi ile Salahaddin, dördüncü sırada 42'şer kişi ile Martlı ve Sahan Hisar, beşinci sırada 40 kişi ile Mustafa Fakih bulunmaktadır. Son sırada 1 kişi ile Ali Fakih yer almaktadır.

41-50 yaş grubundaki toplam kişi sayısı 362'dir. En fazla 41-50 yaş arası nüfus 44 kişi ile Martlı mahallesindedir. İkinci sırada 38 kişi ile Kasaplar, üçüncü sırada 32 kişi ile Dinkçiler, dördüncü sırada 24 kişi ile Salahaddin, beşinci sırada 23 kişi ile Sahan Hisar ve son sırada 9'ar kişi ile Mustafa Fakih ve Hacı İshak Mahallelerinde yer almaktadır.

51-60 yaş arasında toplam 232 kişi vardır. İlk sırada 26 kişi ile Martlı, ikinci sırada 24 kişi ile Kasaplar, üçüncü sırada 21 kişi ile Hacı İsmail,



dördüncü sırada 17 kişi ile Karaoğlan, beşinci sırada 16 kişi ile Oruç Gazi ve son sırada 3 kişi ile Okçu Kara bulunmaktadır.

61-70 yaş arasında toplam nüfus 87'dir. 61-70 yaş arası en fazla nüfus 12 kişi ile Oruç Gazi'ye aittir. İkinci sırada 11 kişi ile Hacı İsmail, üçüncü sırada 10 kişi ile Kasaplar, dördüncü sırada 8'er kişi ile Martlı ve Karaoğlan bulunmaktadır.

71-80 yaş arası toplam nüfus 30'dur. İlk sırada 5 kişi ile Martlı, ikinci sırada 4'er kişi ile Eski Kuyumcular ve Sahan Hisar, üçüncü sırada 3'er kişi ile Oruç Gazi, Kasaplar ve Hacı İshak yer almaktadır.

81-90 yaş arasında toplam 9 kişi mevcuttur. 4 kişi Martlı'da, 3 kişi Eski Kuyumcular'da ve 1'er kişi Kasaplar ve Hacı İsmail'de ikamet etmektedir.

1833 yılında **Karasi Mütesellim'i** olan Şerif Mehmed Bin Süleyman'ın Salahaddin Mahallesi'ndeki dairesinde de 50 kişi bulunmaktadır.

1833 yılına ait doğum, ölüm ve doğduktan sonra ölen çocukların yani, bebek ölümlerinin de bilgisine de ulaşılmaktadır.

Yeni doğan erkeklere bakıldığında toplam sayının 862 olduğu görülmektedir. En fazla doğum sayısı 94 kişi ile Martlı mahallesine aittir. İkinci sırada 92 kişi ile Kasaplar, üçüncü sırada 76 kişi ile Salahaddin, dördüncü sırada 63 kişi ile Sahan Hisar, beşinci sırada 5'er kişi ile Oruç Gazi ve Karaoğlan yer almaktadır. Son sırada ise; 2 doğum ile Ali Fakih gelmektedir.

Ölen erkek sayısı toplamda 1112'dir. En fazla ölüm, 124 kişi ile Kasaplar'da olmuştur. İkinci sırada 104 kişi ile Sahan Hisar, üçüncü sırada 90 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 89 kişi ile Oruç Gazi, beşinci sırada 69 kişi ile Dinkçiler ve son sırada 19 kişi ile Yenice Mahallesi görülmektedir.

Doğup da ölen sayısı toplamda 176'dır. En fazla sayı 21'er kişi ile Kasaplar ve Martlı mahallesine aittir. İkinci sırada 13'er kişi ile Sahan Hisar

ve Hacı İsmail, üçüncü sırada 12 kişi ile Karaoğlan ve son sırada 1 kişi ile Mirza Bey mahallesi bulunmaktadır.

Anadolu'da çocuk doğurma yaşında olan kadınlar ortalama 6 çocuk doğuruyordu. Bunların üçü 5 yaşına varmadan ölüyordu (Quataert, 2004: 908). Bu ölümlerin nedeni, çeşitli salgın hastalıklar olabilir. Defterde, Eski Kuyumcular Mahallesi'nde ki çocuklardan birisinin ölüm tarihi, Hicri 1247<sup>74</sup>/Miladi 1832 yılına tarihlendirilmiştir. Defterin kayıt tarihi 1833 olduğuna göre çocuğun 1 yaşında iken ölmüş olması bu iddianın doğruluğu bir kez daha göstermektedir.

Tüm mahallelerin nüfus toplamı 4126'dır. En fazla nüfus 401 kişi ile Kasaplar'a aittir. İkinci sırada 376 kişi ile Martlı gelmektedir. Martlı'da 2 kişinin yaşı silik görünmektedir. Üçüncü sırada 351 kişi ile Oruç Gazi gelir, dördüncü sırada 300 kişi ile Sahan Hisar, beşinci sırada 282 kişi ile Salahaddin Mahallesi gelir. En az nüfus 116 kişi ile Yenice ve 4 kişi ile Ali Fakih Mahallesinde bulunmaktadır.

Toplam nüfus içerisinde 2'şer kişi Karaoğlan ve Salahaddin'de, 3 kişi Dinçkiler'de, 1'er kişi Hacı İshak, Okçu Kara, Yenice ve Oruç Gazi'de olmak üzere toplam 11 kişinin yaşı silinmiş gözükmektedir.

Genel olarak, kişilerin yanında yer alan rakamlarla, toplamlar birbirini tutmaktadır. Ancak Hacı İshak'ta bu durum değişmektedir. Kişileri teker teker sayıldığında sayı 189 çıkmakta iken, defterde 191 rakamı verilmiştir.

1833 yılında en fazla nüfus 1-10 yaş arasında olup 1061 kişidir. Bu sayı, 31-40 arasındaki nüfus sayısına oranlandığında aradaki farkın %30 olduğu görülmektedir. Bu farkı nedenini, 1821-1841 yılları arasındaki Yunan Bağımsızlık savaşı, 1827-1829 yılları arasındaki Rus ile savaş ve Mehmet Ali Paşa ile savaş gibi nedenlerle açıklamak mümkündür. Devletin birden fazla

<sup>74</sup> BOA, NFS.d, 01260, s.3



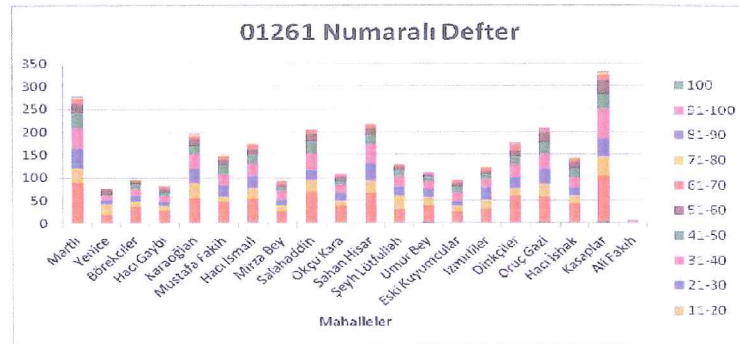
düşmanla savaş içerisinde olması nüfusun dinamik kısmının savaşlarda yok olmasına neden olmuştur.

#### 4.6.1.2. 01261 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Müslümanların Demografik ve İstatistikî Durumu

01261 numaralı Müslim nüfus defteri Hicri 1256 (Miladi 1840-1841) yılına tarihlendirilmektedir<sup>75</sup>.

Çizelge 4. Müslüman Nüfusun Mahallere Göre Dağılımı

Mahalleler	Nüfus	Hane	Mahalleler	Nüfus	Hane
Kasaplar	144	77	Hacı İshak	133	114
Martlı	278	126	İzmirliiler	123	66
Oruç Gazi	208	86	Okçu Kara	108	47
Sahan Hisar	219	114	Eski Kuyumcular	96	50
Salahaddin	205	92	Mirza Bey	92	53
Karaoğlan	197	91	Umur Bey	109	55
Hacı İsmail	173	73	Börekçiler	96	46
Dinkçiler	175	86	Hacı Gaybi	82	34
Şeyh Lütfullah	130	67	Yenice	76	34
Mustafa Fakih	150	77	Ali Fakih	6	1
<b>Toplam</b>				<b>2800</b>	<b>1389</b>



Şekil 2. Mahallelerdeki Müslüman Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı

<sup>75</sup> Dağlı, Yücel ve Üçer, Cumhuriyet, a.g.e., C. 5, s. 116-119

1840-1841 tarihinde Müslümanların yaşadığı mahallelere bakıldığında en fazla 1 yaşın altında, üç mahallede sayı 2'ye ulaşmaktadır. Umur Bey, Oruç Gazi ve Kasaplar'da 1 yaşın altında 2 kişi var iken; Martlı, Börekçiler, Karaoğlan, Mustafa Fakih, Şeyh Lütfullah, Eski Kuyumcular ve Hacı İshak Mahallelerinde 1 yaşın altında 1'er kişi vardır.

1-10 yaş grubundaki çocuk sayısı en fazla 101 kişi ile Kasaplar'da, ikinci olarak 88 kişi ile Martlı, üçüncü olarak 68 kişi ile Salahaddin, dördüncü olarak 65 kişi ile Sahan Hisar, beşinci olarak da 60 kişi ile Dinkçiler ve en az sayı ise; 1 kişi ile Ali Fakih mahallesinde bulunmaktadır. Ali Fakih Mahallesi'nde genel itibariyle Gayrimüslim nüfus ikamet ettiği için burada Müslüman nüfusun sayısı daha azdır.

11-20 yaş arasındaki nüfus 1-10 yaş arasındaki nüfusa kıyasla daha azdır. 11-20 yaş grubunda, en fazla nüfus 42 kişi ile Kasaplar'da bulunmaktadır. Kasaplar'ı ikinci sırada 35 kişi ile Karaoğlan Mahallesi takip etmektedir. Üçüncü sırada 31 kişi ile Martlı, Martlı'dan sonra 29 kişi ile Şeyh Lütfullah ve Oruç Gazi gelmektedir. En az sayı 1 kişi ile Ali Fakih mahallesinde bulunmaktadır.

21-30 yaş grubundaki nüfusun en fazla olduğu mahalle 43 kişi ile Martlı'dır. İkinci sırada 39 kişi ile Kasaplar, üçüncü sırada 36 kişi ile Sahan Hisar, dördüncü sırada 32 kişi ile Oruç Gazi ve beşinci sırada 30 kişi ile Karaoğlan Mahallesi gelmektedir. En az sayı 1 kişi ile Ali Fakih Mahallesinde bulunmaktadır.

31-40 yaş grubuna ait en fazla nüfus 67 kişi ile Kasaplar'a aittir. Kasapları sırasıyla 45 kişi ile Martlı, 42 kişi ile Sahan Hisar, 37 kişi ile Salahaddin, 32 kişi ile Oruç Gazi, 31 kişi ile Karaoğlan, 29 kişi ile Dinkçiler, 26 kişi ile Hacı İsmail, 23 kişi ile Mustafa Fakih ve Şeyh Lütfullah, 22 kişi ile Hacı İshak, 19 kişi ile Mirza Bey, Eski Kuyumcular ve İzmirli, 17 kişi ile Okçu Kara, 16 kişi ile Umur Bey, 14 kişi ile Börekçiler, 13 kişi ile Hacı Gaybi, 10 kişi ile Yeni ve 2 kişi ile Ali Fakih mahalleleri takip etmektedir.



41-50 yaş grubuna dahil en fazla nüfus 34 kişi ile Martlı Mahallesi'ne aittir. İkinci sırayı 32 kişi ile Kasaplar, üçüncü sırayı 29 kişi ile Oruç Gazi, dördüncü sırayı 26 kişi ile Salahaddin, beşinci sırayı 22 kişi ile Sahan Hisar almaktadır. En az nüfus 1'er kişi ile Ali Fakih ve Yenice Mahallelerinde bulunmaktadır.

51-60 yaş grubunda en fazla nüfus 32 kişi ile Kasaplar'a aittir. İkinci sırada 20 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 18 kişi ile Salahaddin, dördüncü sırada 15 kişi ile Sahan Hisar, beşinci sırada ise; 13 kişi ile Dinkçiler Mahallesi bulunmaktadır. En az nüfus 13 kişi ile Yenice Mahallesi'ne aittir.

61-70 yaş grubunda ise; en yüksek sayı 15 kişi ile Dinkçiler Mahallesi'ne aittir. Dinkçiler'i sıradan, 10'ar kişi ile Kasaplar ve Martlı, 9 kişi ile Hacı İsmail, 8'er kişi ile Hacı İshak ve İzmirililer, 7'şer kişi ile Salahaddin, Sahan Hisar ve Oruç Gazi, 6'şar kişi ile Mustafa Fakih ve Eski Kuyumcular, 5'şer kişi ile Okçu Kara, Hacı Gaybi ve Mirza Bey, 4'er kişi ile Karaoğlan, 3'er kişi ile Umur Bey ve Şeyh Lütfullah, 2'şer kişi ile Yenice ve son olarak da 1 kişi ile Börekçiler takip etmektedir.

71-80 yaş grubunda en fazla nüfus 6 kişi ile Karaoğlan Mahallesi'nde bulunmaktadır. Karaoğlan mahallesini sırasıyla 5'er kişi ile Kasaplar ve Martlı, 4'er kişi ile Hacı İsmail ve Sahan Hisar, 3'er kişi ile Hacı İshak ve Börekçiler, 2'şer kişi ile İzmirililer, Mustafa Fakih, Eski Kuyumcular, Hacı Gaybi ve Şeyh Lütfullah, 1'er kişi ile Dinkçiler, Salahaddin, Oruç Gazi ve Mirza Bey Mahallesi takip etmektedir.

81-90 yaş grubunda Kasaplar, Martlı, Dinkçiler, Oruç Gazi ve Umur Bey Mahallelerinde 1'er kişi olmak üzere toplam 5 kişi bulunmaktadır.

Mahallelerde ki toplam nüfusa bakıldığında en kalabalık nüfusa sahip mahallenin Kasaplar olduğu görülmektedir. İkinci sırada 278 kişi Martlı, üçüncü sıra 219 kişi ile Sahan Hisar, dördüncü sırada 208 kişi ile Oruç Gazi, beşinci sırada 205 kişi Salahaddin Mahallesi gelmektedir. Diğerleri ise sıradan 197 kişi ile Karaoğlan, 175'er kişiyle Dinkçiler ve Hacı İsmail, 148 kişi

ile Mustafa Fakih, 144 kişi ile Hacı İshak, 130 kişi ile Şeyh Lütfullah, 123 kişi ile İzmirli, 110 kişi ile Umur Bey, 108 kişi ile Okçu Kara, 96 kişi ile Börekçiler, 95 kişi ile Eski Kuyumcular, 92 kişi ile Mirza Bey, 82 kişi ile Hacı Gaybi, 76 kişi ile Yenice ve 6 kişi ile Ali Fakih Mahallesi bulunmaktadır.

Balıkesir Kazası'nda 1840-1841 yılında 1.389 hanede 2.800 erkek nüfusun ikamet ettiği ortaya çıkmaktadır. Tahmini toplam nüfus<sup>76</sup> ise, 6.945'dir.

Temettüat Defteri'ne göre ise, 1840 yılında Balıkesir Kazası'nda 20 mahallede 1.550 Müslüman hanesi bulunmaktadır ( Akkuş, 2010: 24-72). Bu deftere göre tahmini toplam nüfus 7.750'dir. Görüldüğü üzere Temettüat Defteri'ndeki hane sayıları ile Nüfus Defterinde yer alan hane sayıları birbiriyile örtüşmemektedir.

1833 tarihinde Balıkesir Kazası'nda 4.126 olan erkek sayısı 1840-1841 yılında 2.800 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. 7-8 yıl gibi sürede nüfusun artması beklenirken aradaki erkek nüfusun 1.326 kişi ile kaybı Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1840) ve Yunan İsyanı (1815-1830) gibi mücadeleler ile izah edilebilir. Ayrıca 1840/1841 tarihli kayıtlara bakıldığında nüfusun 20-30 yaş arası Osmanlı ordusuna kayıtlı redif, redif neferi, redif topçu neferi, sağ kol ağası, sol kol ağası<sup>77</sup> gibi farklı görevlerde buldukları görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi nüfus sayımlarının yapılma nedenlerinde biri yeni kurulan ordunun asker ihtiyacını karşılayabilmektir. Sayım sonuçları doğrultusunda bu ihtiyaç karşılanmıştır.

<sup>76</sup> Barkan, erkek nüfus sayısını 5 ile çarparak tahmini toplam nüfusun elde edilebileceğini belirtmektedir. Bkz. Ömer Lütfi Barkan, Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi, Türkiyat Mecmuası, C.10, İstanbul, 1953, s.12. Nejat Göyünç, Hane Deyimi Hakkında, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Dergisi, S. 32, İstanbul, 1979, s.331-348

<sup>77</sup> BOA, NFS.d, 01261, s. 4-5

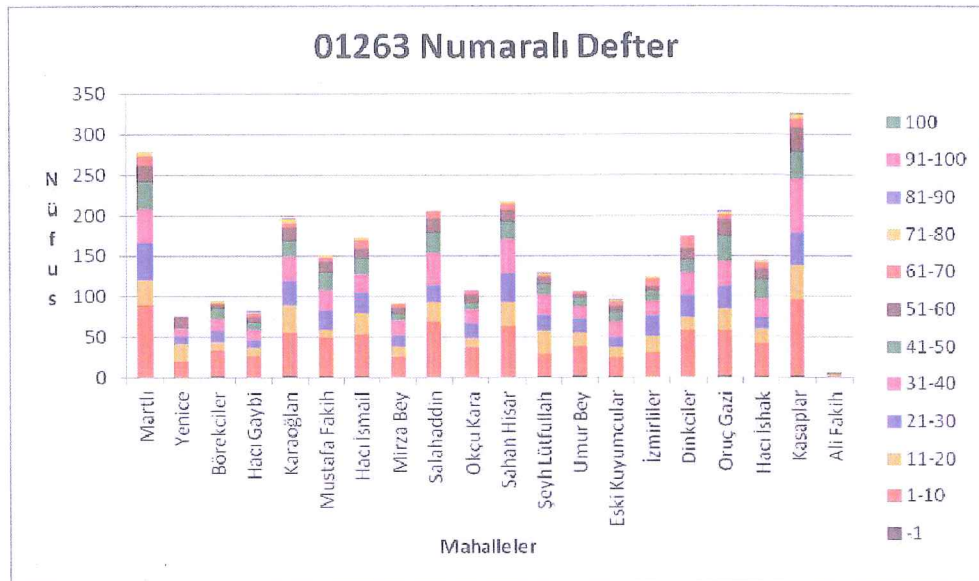


#### 4.6.1.3. 01263 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Müslümanların Demografik ve İstatistikî Durumu

01263 numaralı nüfus defterinde Balıkesir Kazası'na bağlı toplam 20 mahalle bulunmaktadır.

Çizelge 5. Müslüman Nüfusun Mahallere Göre Dağılımı

Mahalleler	Nüfus	Hane	Mahalleler	Nüfus	Hane
Kasaplar	331	155	Hacı İshak	144	79
Martlı	278	126	İzmirliiler	123	66
Oruç Gazi	208	114	Okçu Kara	108	47
Sahan Hisar	219	114	Eski Kuyumcular	96	50
Salahaddin	205	92	Mirza Bey	92	53
Karaoğlan	197	91	Umur Bey	109	55
Hacı İsmail	173	73	Börekçiler	95	46
Dinkçiler	175	86	Hacı Gaybi	82	34
Şeyh Lütfullah	130	67	Yenice	76	34
Mustafa Fakih	150	77	Ali Fakih	6	1
<b>Toplam</b>				<b>2985</b>	<b>1460</b>



Şekil 3. Mahallelerdeki Müslüman Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı

1 yaş altı, toplam 15 erkek bebek bulunmaktadır. İlk sırayı 3 kişi ile Kasaplar, ikinci sırayı 2'şer kişi ile Karaoğlan, Umur Bey ve Oruç Gazi, üçüncü sırayı ise; 1'er kişi ile Börekçiler, Mustafa Fakih, Hacı, İsmail, Şeyh Lütfullah, Eski Kuyumcular ve Hacı İshak almaktadır.

1-10 yaş aralığında toplam 881 kişi kayıtlı bulunmaktadır. Mahalleler içerisinde 331 kişi ile en kalabalık nüfusa sahip olan Kasaplar, 1-10 yaş arası toplam 94 kişiyi barındırarak, bu grup içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Kasaplar'ı, ikinci sırada 89 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 68 kişi ile Salahaddin, dördüncü sırada 64 kişi ile Sahan Hisar, beşinci sırada 58 kişi ile Dinkçiler izlemektedir. En az nüfus, 1 kişi ile Ali Fakih Mahallesi'ne aittir.

11-20 yaş grubunda toplam 403 kişi yer almaktadır. En fazla nüfus 41 kişi ile Kasaplar'a aittir. İkinci sırada 34 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 31 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 29 kişi ile Sahan Hisar, beşinci sırada 28 kişi ile Şeyh Lütfullah gelmektedir. Sondan ikinci sırayı 10 kişi ile Hacı Gaybi, sondan ilk sırayı ise; 1 kişi ile Ali Fakih Mahallesi almaktadır.

21-30 yaş aralığında toplam 428 kişi bulunmaktadır. İlk sırayı 46 kişi ile Martlı, ikinci sırayı 41 kişi ile Kasaplar, üçüncü sırayı 35 kişi ile Sahan Hisar, dördüncü sırayı 30 kişi ile Karaoğlan, beşinci sırayı 28 kişi ile Oruç Gazi almaktadır. Sondan ikinci sırayı, 8 kişi ile Yenice alırken, son sırayı 1 kişi ile Ali Fakih Mahallesi almaktadır.

31-40 yaş arası toplam 500 kişi kayıt altına alınmıştır. 31-40 yaş arası en fazla nüfus 65 kişi ile Kasaplar'a aittir. Kasaplar'ı ikinci sırada 42 kişi ile Martlı ve Sahan Hisar, üçüncü sırada 39 kişi ile Salahaddin, dördüncü sırada 31 kişi ile Oruç Gazi, beşinci sırada ise; 30 kişi ile Karaoğlan Mahallesi izlemektedir. Nüfusu en az olan mahallelerden biri 10 kişi ile Yenice iken; diğeri 1 kişi ile Ali Fakih mahallesidir.

41-50 yaş arası toplam 333 kişi yaşamaktadır. 41-50 yaş arası en fazla nüfus 33'er kişi ile Kasaplar ve Martlı'da bulunmaktadır. Onları sırası ile 31 kişi Oruç Gazi'de, 26 kişi Salahaddin'de, 23 kişi Mustafa Fakih'te, 22'şer



kişi Hacı İshak ve Sahan Hisar'da, 20 kişi Hacı İsmail'de yaşamaktadır. En son sırada ise, 1 kişi ile Yenice'de ikamet etmektedir.

51-60 yaş grubunda toplam 250 kişi kayıt altına alınmıştır. En fazla sayı 31 kişi ile Kasaplar'a aittir. İkinci sırada 21'er kişi ile Martlı ve Oruç Gazi'ye ait, üçüncü sıra 18 kişi ile Salahaddin'e, dördüncü sıra 17 kişi ile Karaoğlan'a, beşinci sıra 15'er kişi ile Sahan Hisar ve Dinkçiler'e ait bulunmaktadır. En az nüfusa 5 kişi ile Umur Bey Mahallesi sahiptir.

61-70 yaş arası toplam, 120 kişi kayıtlıdır. 61-70 yaş arası en fazla nüfus 14 kişi ile Dinkçiler'de bulunmaktadır. İkinci sırada 11'er kişi ile Kasaplar ve Martlı, üçüncü sırada 10 kişi ile Hacı İsmail, dördüncü sırada 8'er kişi ile Hacı İshak ve İzmirli, beşinci sırada ise; 7'şer kişi ile Sahan Hisar ve Salahaddin yer almaktadır. Son sırada 1 kişi ile Börekçiler bulunmaktadır.

71-80 yaş grubunda toplam 44 kişi bulunmaktadır. İlk sırayı 6'şar kişi ile Martlı ve Karaoğlan paylaşmaktadır. İkinci sırada 5 kişi ile Kasaplar, üçüncü sırada ise, 4 kişi ile Sahan Hisar bulunmaktadır. Son sırayı ise; 1'er kişi ile Dinkçiler, Salahaddin, Mirza Bey ve Hacı Gaybi Mahalleleri paylaşmaktadır.

81-90 yaş arasında 8 kişi kayıtlı bulunmaktadır. 2'şer kişi Karaoğlan ve Oruç Gazi'de, 1'er kişi Kasaplar, Eski Kuyumcular, Seyh Lütfullah ve Hacı Gaybi Mahallesi'nde yer almaktadır.

01263 numaralı nüfus defterinde toplam erkek nüfus 2997 kişi olup, toplam hane sayısı ise, 1460 hanedir. En kalabalık mahalle, 331 kişilik nüfus ve 155 hane ile Kasaplar'a ait bulunmaktadır. Kasaplar'ı ikinci sırada 278 kişi ve 126 hane ile Martlı izlemektedir. Üçüncü sırada 219 kişi ve 114 hane Sahan Hisar, dördüncü sırada 208 kişi ve 114 hane ile Oruç Gazi, beşinci sırada 205 kişi ve 92 hane ile Salahaddin, altıncı sırada 197 kişi ve 91 hane ile Karaoğlan, yedinci sırada 175 kişi ve 86 hane ile Dinkçiler, sekizinci sırada 173 kişi ve 73 hane ile Hacı İsmail, dokuzuncu sırada 150 kişi ve 77 hane ile Mustafa Fakih, onuncu sırada 144 kişi ve 79 hane ile Hacı İshak Mahallesi

gelmektedir. En az nüfusa sahip mahallelerden biri 76 kişi ve 34 hane ile Yenice iken; bir diğeri 6 kişi, 1 hane ile Ali Fakih Mahallesi'nde bulunmaktadır.

01263 numaralı nüfus defterinde yer alan sayım sonuçlarına göre Balıkesir Merkez de bulunan toplam hane sayısını 5 ile çarpıldığında 7.300 kişinin yaşamakta olduğu görülmektedir.

01263 numaralı defterin tarihini 1844 olarak varsayarsak, 1840/1841 tarihine göre 185 kişilik bir nüfus artışı olduğu görülmektedir. Nüfusun bir önceki sayıma göre artış göstermesi doğumlarla açıklanabilir. Hane sayısına bakılacak olursa 1840/1841 yılına göre 71 hane yeni kurulmuştur. Bir önceki sayıma göre Kasaplar Mahallesi'ne 78 hane, Oruç Gazi Mahallesi'ne de 28 hane eklenirken, Hacı İshak Mahallesi'nde 35 hane eksilmiştir. Bu durumda Hacı İshak Mahallesi'nde bulunan hanelerin ya Kasaplar ya da Oruç Gazi Mahallelerine göç etmiş olabileceği tahmin edilebilir. Bu mahalleler dışında hane sayılarında herhangi bir değişiklik görülmemektedir.

#### **4.7. Gayrimüslimler'in İkamet Ettiği Mahalleler**

Osmanlı toplum yapısı dini bakımdan Müslim ve Gayrimüslim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Osmanlı hukuku geniş ölçüde İslam hukukuna dayandığından Gayrimüslimler ile ilgili düzenlemeler de İslam'daki "zimmet" hukuku çerçevesinde şekillenmiştir. Gayrimüslimler, kendilerine sağlanan emniyet ve himayeye karşılık devlete cizye vergisi vermekle yükümlü kılınmışlardır (Yörük, 2007:626).

Balıkesir'e ait Nüfus Defterleri incelenirken Gayrimüslim nüfusuna ek olarak cizye vergisi de araştırmaya dahil edilmiştir.

Balıkesir Kazası'nda Gayrimüslim nüfusa ait ilk bilgiye 1530 yılına ait Tapu Tahrir Defteri'nde rastlanılmaktadır. Bu bilgiye göre Balıkesir'de 50-60 kişilik bir Yahudi topluluğu bulunmaktadır (Mutaf, 2003:71). Yahudiler 1573'te Balıkesir'den Bursa'ya göç etmişlerdir (Sevim, 1993:144 ).



Ermeni nüfusun Balıkesir'den iskan ettirilmesi XVII. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır. 2 Rebiü'l-âhir 1025/19 Nisan 1616 tarihinde Balıkesir'deki Medine-i Münevvere reâyâsı Ermeniler'den cümle tekâliften muaf olmalarına rağmen haksız olarak vergi alınması üzerine bu cemaat, merkeze adam gönderip durumu bildirmişlerdir. Bunun üzerine Karasi Sancakbeyi'ne ve Balıkesir kadısına gönderilen fermanla, şehirde bulunan Ermeni taifesinin Medine-i Münevvere reâyâsı olmaları sebebiyle bütün vergilerden muaf oldukları ve kendi vilayetlerini Celali eşkiyasından dolayı terk edip, sonradan Balıkesir'e yerleştikleri ve onların çocuklarının dahi öyle bilinmesi gerektiği, Ermeniler'e haksız uygulama yapılmaması istenmiştir (Öntuğ, 2003: 192).

Gayrimüslimler, Müslümanlarla aynı mahalle de oturup, birbirlerine ev, dükkan satıp almış, kiraya vermiş ve mahalle içersinde birbirlerine kefil olmuşlardır. Bu durum Müslümanlar ile Gayrimüslimlerin iyi ilişkiler içersinde olduğunu göstermektedir.(BOA, NFS.d, 01265: 8)

Ermeniler'den Sakyas adlı bir rahip 1667 yılında Ali Fakih Mahallesi'nde bir evde toplanarak, evi kaçak bir şekilde kiliseye çevirmeye çalışmaları gibi ufak tefek problemler çıkardıkları da görülmektedir (Su, 1937:99).

Şehirde Rum nüfusuna da rastlanmaktadır. Sayılarına bakıldığında Ermeni nüfustan daha az oldukları görülmektedir.

#### 4.7.1. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durum

01260 numaralı nüfus defteri Hicri gurre-i Cemâziye'l âhir 1249<sup>78</sup> (Miladi 16 Ekim 1833)<sup>79</sup> yılına tarihlendirilmektedir.

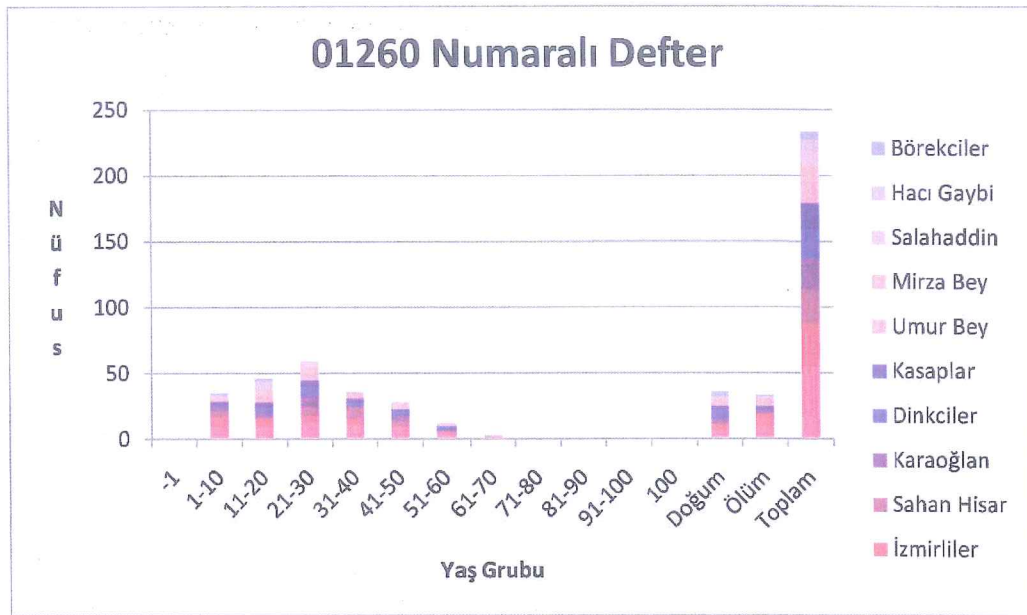
**Çizelge 6. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı**

Mahalle	Doğum	Ölüm	Nüfus
Oruç Gazi	6	10	55
İzmirliler	5	9	33
Sahanhisar			25
Karaoğlan	4	3	24
Dinkçiler	8		22
Kasaplar	2	3	20
Umur Bey	3	3	17
Mirza Bey	2	3	12
Salahaddin	2	1	11
Hacı Gaybi			8
Börekçiler	4	1	6
<b>Toplam</b>	<b>36</b>	<b>33</b>	<b>233</b>

<sup>78</sup> BOA, NFS.d, 01260,s.2

<sup>79</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, C. 5, s. 103





**Şekil 4. Yaş Gruplarının Mahallelerdeki Dağılışı**

1 yaş altı, 1 kişi Dinkçiler'de kayıtlı bulunmaktadır. 1-10 yaş arası toplam nüfus 35'tir. İlk sırada 9 kişi ile Oruç Gazi, ikinci sırada 8 kişi ile İzmirililer, üçüncü sırada 4'er kişi ile Karaoğlan ve Sahan Hisar mahalleleri yer almaktadır.

11-20 yaş arasında toplam 46 kişi mevcuttur. İlk sırada 9 kişi ile Oruç Gazi, ikinci sırada 7 kişi ile İzmirililer, üçüncü sırada 5 kişi ile Umur Bey ve son sırada ise; 2 kişi ile Börekçiler mahallesi görülmektedir.

21-30 yaş grubunda toplam nüfus 59'dur. En fazla sayı 13 kişi ile yine Oruç Gazi Mahaltesinde bulunmaktadır. İkinci sırada 8'er kişi ile Karaoğlan ve Dinkçiler, üçüncü sırada 6 kişi ile Sahan Hisar ve son sırada 1 kişi ile Hacı Gaybi mahallesi yer almaktadır.

31-40 yaş aralığında toplam 36 kişi görülmektedir. İlk sırada 11 kişi ile Oruç Gazi, ikinci sırada 8 kişi ile Sahan Hisar, üçüncü sırada 5 kişi ile İzmirililer ve son sırada 1'er kişi ile Hacı Gaybi ve Karaoğlan Mahalleleri gelmektedir.

41-50 yaş grubunda toplam 28 kişi bulunmaktadır. İlk sıra 9 kişi ile Oruç Gazi'ye aittir. İkinci sıra 47'şer kişi ile Sahan Hisar ve Karaoğlan'a, üçüncü sıra 3'er kişi ile Dinkçiler ve Salahaddin'e, dördüncü sıra 2 kişi ile Kasaplar'a ve son sıra 1'er kişi ile İzmirililer, Umur Bey ve Mirza Bey Mahallelerine aittir.

51-60 yaş arasında 4 kişi Oruç Gazi'de, 3 kişi Kasaplar'da ve 1'er kişi Sahan Hisar, Karaoğlan, Salahaddin, İzmirililer ve Mirza Bey'de olmak üzere toplam 12 kişi mevcuttur.

61-70 yaş arasında 2 kişi İzmirililer Mahallesi'nde, 1 kişi de Umur Bey Mahallesi'nde ikamet etmektedir.

Doğum sayısına bakıldığında, toplam 36 doğum gerçekleşmiştir. Bunların 2'si İzmirililer'de 1'i Umur Bey'de, 1'i Kasaplar'da ve diğeri de Börekçiler'de olmak üzere toplam 5'i ölüm olmuştur.

En fazla doğum, 8kişi ile Dinkçiler'de olmuştur. İkinci sırada 6 kişi ile Oruç Gazi, üçüncü sırada ise; 5 kişi ile İzmirililer Mahallesi gelmektedir.

Ölüm sayısında, ilk sırayı 10 kişi ile Oruç Gazi, ikinci sırayı 9 kişi ile İzmirililer, üçüncü sırada 3'er kişi ile Karaoğlan, Umur Bey, Kasaplar ve Mirza Bey, son sırada 1'er kişi ile Börekçiler ve Salahaddin Mahallesi yer almaktadır.

Toplam nüfus 233'tür. Bu sayıya Doğumlar eklenirse; sayı 269'a ulaşmaktadır. En fazla nüfus 55 kişi ile Oruç Gazi'de bulunmaktadır. İkinci sırada 33 kişi ile İzmirililer, üçüncü sırada 25 kişi ile Sahan Hisar ve son sırada 6 kişi ile Börekçiler Mahallesi bulunmaktadır.

Defterde yaşları, İzmirililer'de 3 kişinin, Sahan Hisar'da 2 kişinin, Börekçiler'de 3 kişinin, Dinkçiler'de 1 kişinin yaşı yoktur.



Ayrıca sayıları az olduğu için bazı mahalleler tablo haline dönüştürülmemiştir. Mahalleler ve erkek nüfusun yaş dağılımı şu şekildedir:

Martlı'da 1-10 yaş arası 4 kişi, 1-20 yaş arası 3 kişi, 21-30 yaş arası 1 kişi, 41-50 yaş arası 1 kişi ve 5 doğum vardır.

Hacı İshak'ta 1-10 yaş arası 3 kişi, 11-20 yaş arası 4 kişi, 21-30 yaş arası 2 kişi, 31-40 yaş arası 3 kişi, 41-50 yaş arası 3 kişi, 60 ve 61 yaşlarında 1'er kişi ve 2'de doğum vardır.

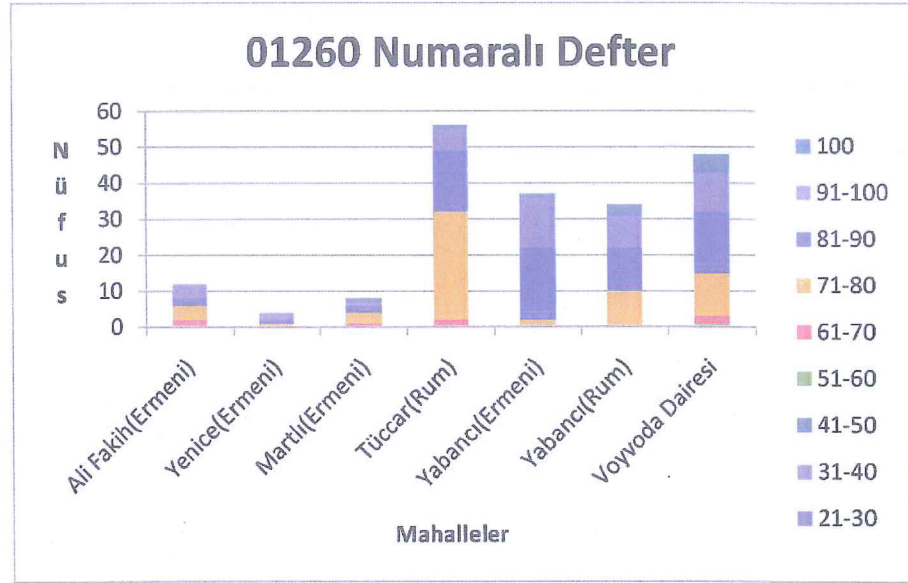
Karaoğlan'da 2 yaşında 1 kişi, 17 yaşında 1 kişi, 30 yaşında 1 kişi, 60 yaşında 1 kişi ve 2 doğum vardır.

Ali Fakih'te 13 yaşında 1 kişi, 30 yaşında 1 kişi, 37 yaşında 1 kişi vardır. Yenice'de 8 yaşında 1 kişi bulunmaktadır. Okçu Kara'da 1-10 yaş arasında 3 kişi, 40 yaşında 1 kişi, 55-60 yaş arasında 2 kişi vardır.

Hacı İsmail'de 1-10 yaş arasında 2 kişi, 11-20 yaş arasında 4 kişi, 25-30 yaş arasında 2 kişi, 31-40 yaş arasında 2 kişi, 41-50 yaş arasında 2 kişi, 51-60 yaş arasında 1 kişi vardır.

Sahan Hisar'da 1-10 yaş arasında 3 kişi, 11-20 yaş arasında 3 kişi, 45-50 yaş arasında 2 kişi vardır. Okuf'ta 30 yaşında 1 kişi vardır.

#### 4.7.2. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu



**Şekil 5. Yerli, Yabancı Nüfus, Tüccar Nüfusu ve Voyvoda Dairesi'ndeki Erkek Nüfusun Yaşlara Göre Dağılımı**

1-10 yaş arasında 5 kişi bulunmaktadır. 2 kişisi Ali Fakih'te yaşayan Ermeni, 2 kişi Tüccar Rum, 1 kişisi ise; Martlı'da yaşamaktadır.

11-20 yaş arasında toplam 50 kişi vardır. İlk sırada 30 kişi ile Tüccar Rumlar, ikinci sırada 10 kişi ile Yabancı Rumlar, 4 kişi ile üçüncü sırada Ali Fakih'te ikamet eden Ermeniler, dördüncü sırada 3 kişi ile Martlı'da ikamet eden Ermeniler, beşinci sırada 2 kişi ile Yabancı Ermeniler ve son sırada 1 kişi ile Yenice'de ikamet eden Ermeniler yer almaktadır.

21-30 yaş grubunda toplam nüfus 54'tür. İlk sırada 20 kişi ile Yabancı Ermeniler, ikinci sırada 17 kişi ile Tüccar Rumlar, üçüncü sırada 12 kişi ile Yabancı Rumlar, 2'şer kişi Ali Fakih ve Martlı'da ikamet eden Ermeniler, son sırada 1 kişi ile Yenice'de oturan Ermeniler bulunmaktadır.

31-40 yaş grubunda 36 kişinin bulunduğu görülmektedir. 14'ü Yabancı Ermeniler'e, 9'u Yabancı Rumlar'a, 6'sı Tüccar Rumlar'a, 4'ü Ali Fakih'e, 2'si Yenice'ye ve 1'i de Martlı Mahallesi'ne aittir.



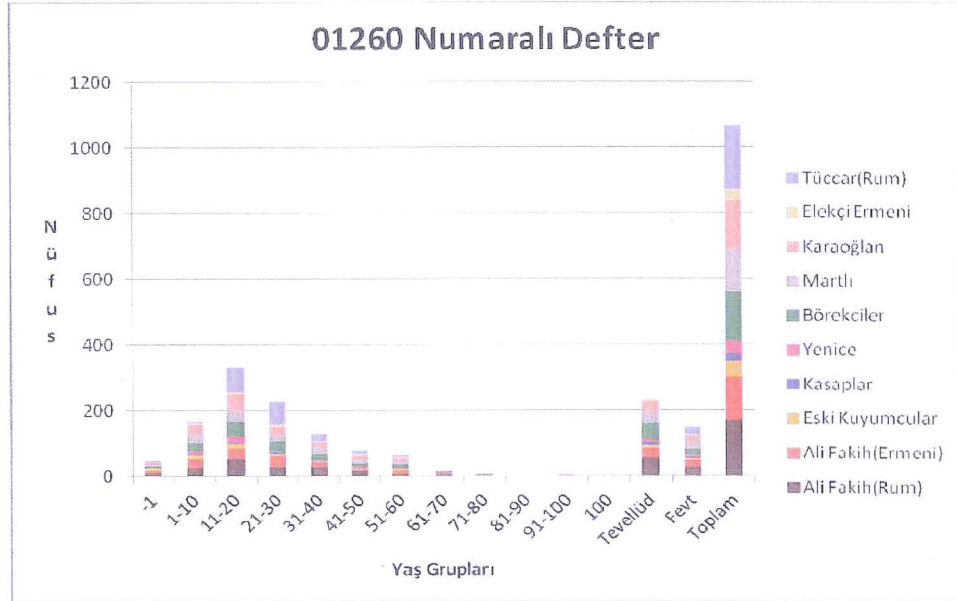
41-50 yaş arasında 3'ü Yabancı Rumlar'a, 1'er kişi de Yabancı Ermeniler'e, Tüccar Rumlar'a ve Martlı'daki Ermeniler'e ait olmak üzere 6 kişi kayıtlı bulunmaktadır.

**Voyvoda dairesinde** toplam 51 kişi olmak üzere 1 kişi 1 yaş altı, 2 kişi 1-10 yaş arasında, 12 kişi 11-20 yaş arasında, 17 kişi 21-30 yaş arasında, 31-40 yaş arasında 11 kişi ve 5 kişisi de 41-50 yaş arasında kayıtlı görülmektedir. Üç kişinin ise yaşları yazılmamıştır.

#### 4.7.3. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu

Çizelge 7. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalle	Doğum	Ölüm	Nüfus
Ali Fakih(Rum)	56	26	170
Ali Fakih(Ermeni)	29	20	131
Eski Kuyumcular	9	7	49
Kasaplar	9	1	21
Yenice	6	6	40
Börekçiler	51	23	150
Martlı	33	23	129
Karaoğlan	34	19	148
Elekçi Ermeni	6	1	32
Tüccar(Rum)	–	24	197
<b>Toplam</b>	<b>233</b>	<b>150</b>	<b>1067</b>



Şekil 6. Mahallelere Göre Nüfus, Doğum, Ölüm Ve Toplam Nüfusun Dağılışı



1833 tarihinde, Gayrimüslim nüfusuna bakıldığında, 1 yaş altı 45 erkek bebek kayıtlıdır. Bunun 10'u Ali Fakih (Rum)'e, 9'u Karaoğlan'a 7'ser tanesi Ali Fakih (Ermeni) ve Eski Kuyumcular'a, 5'er tanesi Martlı ve Börekçiler'e, 3'ü de Tüccar (Rum)lara aittir.

1-10 yaş grubundakilerin sayısı 166'dır. En fazla sayı 29 kişi ile Karaoğlan Mahallesi'nde bulunmaktadır. İkinci sırada 27 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 26 kişi ile Ali Fakih'te bulunan Ermeniler yer almaktadır. En az sayı ise, 2 kişi ile Tüccar Rumlar'a aittir.

11-20 yaş grubunda toplam 333 kişi mevcuttur. Toplam nüfus içerisinde en fazla sayı 333 ile bu yaş grubuna aittir. Bunun 79'u Tüccar Rumlar'a aittir. İkinci sırada 52 kişi ile Ali Fakih'te ikamet eden Rumlar, üçüncü sırada ise; 48 kişi ile Karaoğlan Mahallesi gelmektedir. Son sırada ise; 3 kişi ile Kasaplar bulunmaktadır.

21-30 yaş grubunda toplam nüfus 228'dir. En fazla nüfus, bu grupta 70 kişi ile Tüccar Rumlar'a aittir. İkinci sırada 33 kişi ile Ali Fakih'te yaşayan Rumlar, üçüncü sırada ise; 30 kişi ile Börekçiler yer almaktadır. Son sırayı 3 kişi ile Yenice alır.

31-40 yaş arası 131 kişi kayıtlı görülmektedir. İlk sırayı 27 kişi ile Ali Fakih'te bulunan Rumlar, ikinci sırayı 23 kişi ile Tüccar Rumlar, üçüncü sırayı 22 kişi ile Martlı ve son sırayı da 3 kişi ile Yenice almaktadır.

41-50 yaş arasında 79 kişi bulunmaktadır. Bunun 15'i Ali Fakih'teki Rumlar'a, 13'ü Tüccar Rumlar'a, 11'i Martlı'ya, 10'ar kişisi Börekçiler ve Karaoğlan'a, 6'sı Kuralarda gezen Elekçi Ermeniler'e, 5'er kişisi Ali Fakih'te ki Ermeniler'e, 2'ser kişisi ise; Kasaplar ve Eski Kuyumcular'a aittir.

51-60 yaş arasında toplam 62 kişi mevcuttur. 14 kişi Karaoğlan'da, 10 kişi Börekçiler'de, 9 kişi Ali Fakih (Ermeni)'te, 8 kişi Ali Fakih (Rum)'te 6 kişi Martlı'da, 3'ü Yenice'de, 5'i Eski Kuyumcular'da ikamet ederken 5'i Tüccar Rum'a, 2'si de Kuralarda gezen Elekçiler'e aittir.

61-70 yaş grubunda 14 kişi bulunmaktadır. 4'ü Ali Fakih'te yaşayan Ermeniler'e ait, 3'ü Börekçiler'de yaşamakta, 3'ü Ali Fakih'te ki Rumlar'a aittir. 2 kişi Martlı'da, 1'er kişi de Kasaplar ve Yenice'dedir.

71-80 yaş arası toplam 5 kişi bulunmaktadır. 2'şer kişi Ali Fakih'te (Rum), Börekçiler'de ve 1 kişi de Martlı'da kayıtlıdır.

81-90 yaş arası 1 kişi Martlı'da, 91-100 yaş arası 2 kişiden biri Yenice'de, diğeri Ali Fakih (Ermeni)'te ikamet etmektedir.

Doğum sayısına bakıldığında toplam sayı 233'dür. En fazla doğum 56 ile Ali Fakih'te ikamet eden Rumlar'a aittir. 51'i Börekçiler'e, 34'ü Karaoğlan'a, 33'ü Martlı'ya, 29'u Ali Fakih'te ikamet eden Ermeniler'e, 9'ar kişisi Kasaplar ve Eski Kuyumcular'a, 6'şar kişisi de Yenice'ye ve Kuralarda gezen Elekçi Ermeniler'e ait olduğu görülmektedir. Müslüman nüfus ile Gayrimüslim nüfus arasındaki yeni doğan çocuk sayısı kıyaslandığında, Gayrimüslim sayısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Oysa Avrupalı araştırmacılar, bu görüşün tam aksi iddia etmiştir (Quataert, 2004:907). Bu sayının fazla olmasını ekonomik sıkıntı içerisindeki Müslüman ailelere kıyasla Gayrimüslimlerin hem askeri yükümlülükten muaf olmaları hem de gelirlerine kıyasla ödedikleri vergi miktarının az olması büyük aileler kurarak ekonomik anlamda rahat bir yaşam sürmelerine neden olmuştur.(Karpát, 2010:127)

Ölüm sayısı toplam 150'dir. Bunun 26'sı Ali Fakih'te yaşayan Rumlar'a, 24'ü Tüccar Rumlar'a, 23'er kişisi Börekçiler ve Martlı'ya, 20'si Ali Fakih'te ki Ermeniler'e, 19'u Karaoğlan'a, 7'si Eski Kuyumcular'a, 6'sı Yenice'ye ve 1'er kişisi de Kasaplar'a ve Kuralarda gezen Elekçiler Ermeniler'e ait bulunmaktadır.

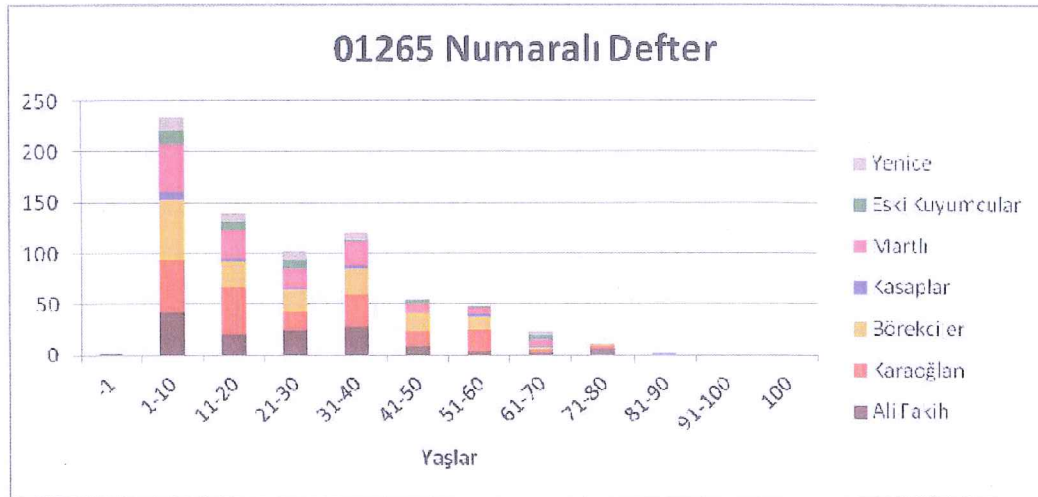
Gayrimüslimlerin ölüm oranları Müslüman nüfusa kıyaslandığında doğum oranlarının tam tersi durumla karşılaşılır. Gayrimüslimlerin ölüm oranlarının daha düşük olması, Müslüman nüfusun savaşlarda ölmesi ve halkın ekonomik anlamda bir takım sıkıntılar içerisinde olması gibi sıkıntı ve stresli yaşamın insan ömrünü kısaltması gibi durumlarla açıklanabilmektedir.



Toplam nüfusa bakıldığında, doğum hariç 1067 kişidir. Doğum dahil edildiğinde<sup>80</sup> sayının 1300 olduğu görülmektedir. En fazla nüfus 197 kişi ile Tüccar Rumlar'a ait görülmektedir. İkinci sırada 170 kişi ile Ali Fakih'te ikamet eden Rumlar, üçüncü sırada 150 kişi ile Börekçiler yer almaktadır. Diğerleri ise; 148 kişi ile Karaoğlan'da, 131 kişi ile Ali Fakih'te ikamet eden Ermeniler'de, 129 kişi ile Martlı'da, 49 kişi ile Eski Kuyumcular'da, 40 kişi ile Yenice'de, 32 kişi ile Kuralarda gezen Elekçi Ermeniler'de ve 21 kişi ile Kasaplar'dadır.

#### 4.7.4. 01265 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu

01265 numaralı Reaya nüfus defteri Hicri 1256<sup>81</sup> (Miladi 1840-1841)<sup>82</sup> yılına tarihlendirilmektedir.



**Şekil 7. Mahallelerdeki Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı**

1840/1841 yılında 1 yaş altı, 1 kişi Ali Fakih Mahallesi'nde kayıtlı bulunmaktadır.

<sup>80</sup> Tevellüdlerin toplama sonradan eklenme sebebi; defterin aynı zamanda yoklama defteri olarak kullanılmasıdır.

<sup>81</sup> BOA, NFS.d, 01265, s. 2

<sup>82</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, C. 5, s. 116-119

1-10 yaş arası toplam nüfus 235'tir. Mahalleler içersinde en fazla 1-10 yaş arası nüfus, 61 kişi ile Börekçiler'e aittir. İkinci sırada 51 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 47 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 42 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırada 14'er kişi ile Eski Kuyumcular ve Yenice, son sırada da 6 kişi ile Kasaplar gelmektedir.

11-20 yaş grubunda toplam 139 kişi mevcut bulunmaktadır. İlk sırada 46 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırada 28 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 25 kişi ile Börekçiler, dördüncü sırada 21 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırada 8'er kişi ile Yenice ve Eski Kuyumcular yer almaktadır. En az nüfus 3 kişi ile Kasaplar'a aittir.

21-30 yaş arasında toplam 102 kişi kayıtlıdır. En fazla 21-30 yaş arası nüfus 25 kişi ile Ali Fakih Mahallesi'ndedir. İkinci sırada 23 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırada 20 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 17 kişi ile Karaoğlan, beşinci sırada 8'er kişi ile Eski Kuyumcular ve Yenice, son sırada ise 1 kişi ile Kasaplar yer almaktadır.

31-40 yaş grubunda 120 kişi kayıtlıdır. İlk sırada 32 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırada 28 kişi ile Ali Fakih, üçüncü sırada 25 kişi ile Börekçiler, dördüncü sırada 23 kişi ile Martlı ve son sırada da 3'er kişi ile Eski Kuyumcular ve Kasaplar yer almaktadır.

41-50 yaş grubunda 55 kişi kayıtlı bulunmaktadır. Bu yaş grubunda ki ilk sırayı 18 kişi ile Börekçiler, ikinci sırayı 14 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırayı 9'ar kişi ile Ali Fakih ve Martlı, dördüncü sırayı 3 kişi ile Eski Kuyumcular ve son sırayı ise 2 kişi ile Yenice Mahallesi almaktadır.

51-60 yaş grubunda 49 kişi mevcuttur. İlk sırayı 21 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırayı 13 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırayı 7 kişi ile Martlı, dördüncü sırayı 4 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırayı 2 kişi ile Kasaplar alırken, son sırayı 1'er kişi ile Eski Kuyumcular ve Yenice paylaşmaktadır.



61-70 yaş arası toplam 23 kişi kayıtlı bulunmaktadır. İlk sırada 6 kişi ile Martlı, ikinci sırada 5 kişi ile Eski Kuyumcular, üçüncü sırada 3'er kişi ile Karaoğlan, Börekçiler ve Yenice, dördüncü sırada 2 kişi ile Ali Fakih ve son sırada 1 kişi ile Kasaplar yer almaktadır.

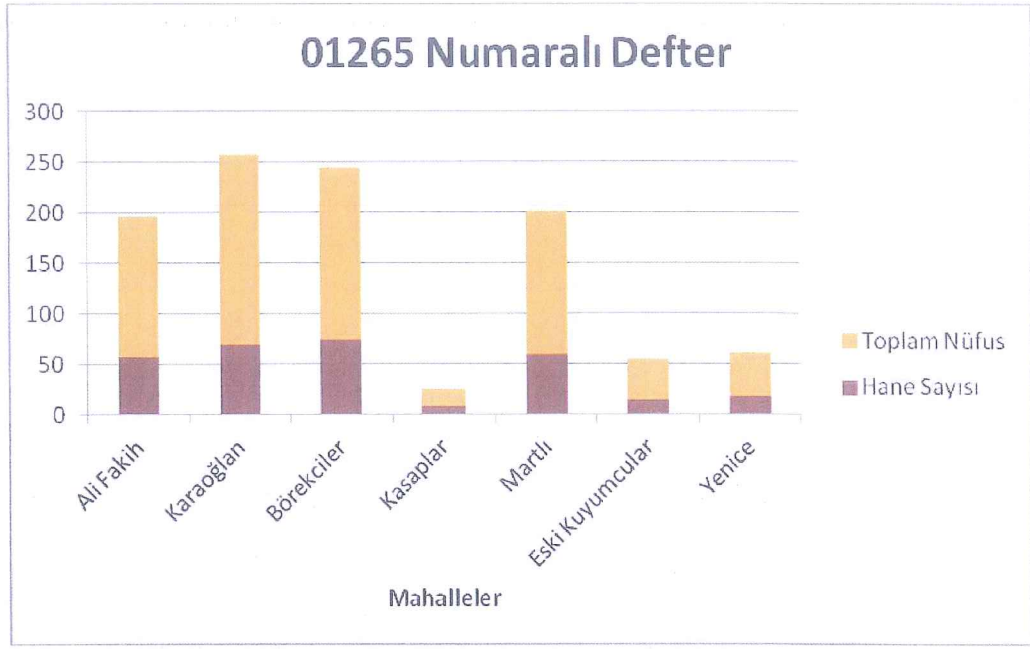
71-80 yaş grubunda toplam 7 kişi kaydedilmiştir. İlk sırada 7 kişi ile Ali Fakih, ikinci sırada 2 kişi ile Karaoğlan, son sırada ise; 1'er kişi ile Börekçiler ve Yenice yer almaktadır.

81-90 yaş grubunda 1 kişi, Kasaplar Mahallesinde bulunmaktadır.

#### 4.7.5. 01265 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu

##### Çizelge 8. Mahallere Göre Gayrimüslim Nüfusun Cizye, Hane Ve Nüfus Dağılımı

Mahalle	Nüfus	Hane
Ali Fakih	139	57
Karaoğlan	188	69
Börekçiler	169	74
Martlı	141	60
Yenice	43	18
Eski Kuyumcular	41	14
Kasaplar	17	8
<b>Toplam</b>	<b>738</b>	<b>300</b>



**Şekil 8. Toplam Nüfus ve Hane Sayısı**

1840/1841 yılında toplam 738 Gayrimüslim erkek ve 300 hane kayıtlı bulunmaktadır. Nüfus ve hane sayılarına bakıldığında en fazla erkek 188 kişi, en fazla hane sayısı 69 hane ile Karaoğlan mahallesinde bulunmaktadır. Karaoğlan'ı, ikinci sırada 169 kişi, 74 hane ile Börekçiler, üçüncü sırada 141 kişi, 60 hane ile Martlı, dördüncü sırada 139 kişi, 57 hane ile Ali Fakih, beşinci sırada 43 kişi, 18 hane ile Yenice, altıncı sırada 41 kişi, 14 hane ile Eski Kuyumcular, yedinci ve son sırada ise; 17 kişi, 8 hane ile Kasaplar Mahallesi izlemektedir.

Hane sayı beş ile çarpıldığında 1.500 Gayrimüslimin 1840/1841 yılında Karaoğlan, Börekçiler, Martlı, Ali Fakih, Yenice, Eski Kuyumcular ve Kasaplar mahallelerinde ikamet ettiği görülmektedir

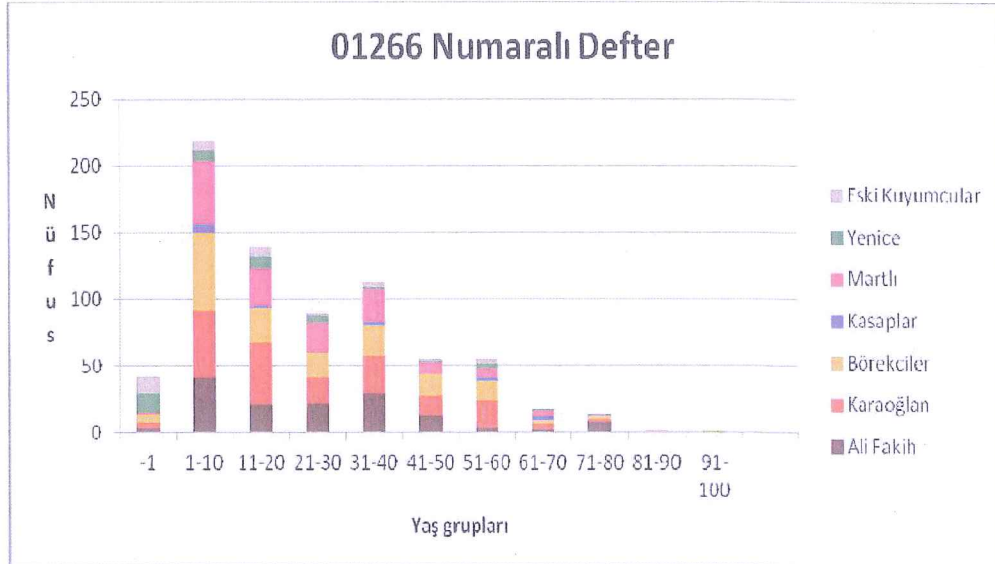


#### 4.7.6. 01266 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu

01265 numaralı nüfus defteri ile kıyaslandığında içerisinde (birkaç kayıt dışında) yer alan bilgilere dayanılarak bu defterin tarihinin de Hicri 1256<sup>83</sup> (Miladi 1840-1841)<sup>84</sup> olduğu anlaşılmaktadır.

**Çizelge 9. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı**

Mahalle	Nüfus	Hane
Ali Fakih	139	57
Karaoğlan	188	188
Börekçiler	169	169
Kasaplar	17	17
Martlı	141	60
Yenice	43	18
Eski Kuyumcular	41	14
<b>Toplam</b>	<b>738</b>	<b>523</b>



**Şekil 9. Mahallelerdeki Gayrimüslim Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı**

<sup>83</sup> BOA, NFS.d, 01265, s. 2

<sup>84</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, C. 5, s. 116-119

01266 numaralı nüfus defterinde, Ali Fakih, Karaoğlan, Börekçiler, Kasaplar, Martlı, Yenice ve Eski Kuyumcular Mahallelerinin yanı sıra Tüccar Ermeni ve Tüccar Rum nüfusu da kaydedilmiştir.

1 yaş altı erkek çocuk sayısı toplam 42'dir. En fazla 1 yaş altı erkek bebek 14 ile Yenice'de bulunmaktadır. İkinci sırada 13 bebek ile Eski Kuyumcular, üçüncü sırada 7 bebek ile Börekçiler, dördüncü sırada 3 bebek ile Ali Fakih ve son olarak da 1 bebek Martlı Mahallesi gelmektedir.

1-10 yaş arası toplam nüfus sayısı 219'dur. 1-10 yaş arası en yüksek rakam 59 kişi ile Börekçiler'e aittir. Börekçiler'i ikinci sırada 50 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 47 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 41 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırada 8'er kişi ile Yenice ve Eski Kuyumcular ve son sırada ise; 6 kişi ile Kasaplar izlemektedir.

11-20 yaş arası toplam nüfus 140'dir. Bu yaş grubunda en fazla 46 kişi ile birinciliği Karacaoğlan elde etmektedir. İkinci sırada 28 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 26 kişi ile Börekçiler, dördüncü sırada 21 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırada 9 kişi ile Yenice, altıncı sırada 8 kişi ile Eski Kuyumcular ve son sırada 2 kişi ile Kasaplar yer almaktadır.

21-30 yaş grubunda toplam 90 kişi kayıtlı bulunmaktadır. Bu yaş grubunda en fazla sayı 22'ser kişi ile Martlı ve Ali Fakih Mahallelerinde görülmektedir. İkinci sırada 19'ar kişi ile Karaoğlan ve Börekçiler, üçüncü sırada 5 kişi ile Yenice ve son sırada ise 3 kişi ile Eski Kuyumcular gelmektedir.

31-40 yaş arası toplam nüfus 112'dir. İlk sırada 29 kişi ile Ali Fakih, ikinci sırada 28 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 24 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 23 kişi ile Börekçiler, beşinci sırada 3'er kişi ile Eski Kuyumcular ve Kasaplar, son olarak da 2 kişi ile Yenice yer almaktadır.



41-50 yaş arası 55 kişi kayıtlı bulunmaktadır. 41-50 yaş aralığında en fazla nüfus 17 kişi ile Börekçiler'e ait bulunmaktadır. İkinci sırada 15 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 12 kişi ile Ali Fakih, dördüncü sırada 8 kişi ile Martlı, beşinci sırada 2 kişi ile Eski Kuyumcular ve son sırada 1 kişi ile Yenice görülmektedir.

51-60 yaş arasında, 41-50 yaş arasında olduğu gibi 55 kişi kayıtlı bulunmaktadır. 51-60 yaş grubunda en fazla nüfus 21 kişi ile Karaoğlan'da görülmektedir. Karaoğlan'ı ikinci sırada 15 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırada 7 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 4 kişi ile Eski Kuyumcular, beşinci sırada 3'er kişi ile Ali Fakih ve Yenice, son sırada ise; 2 kişi ile Kasaplar izlemektedir.

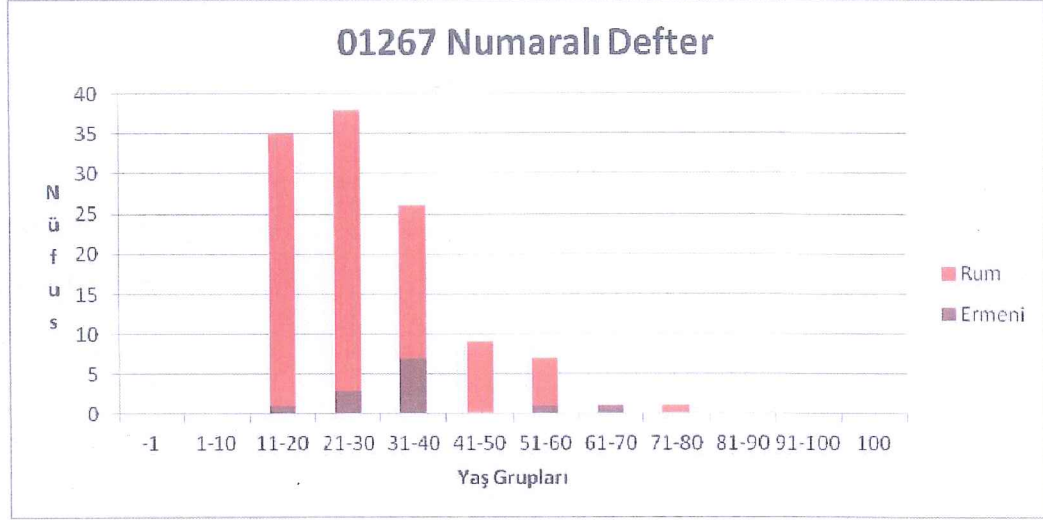
61-70 yaş arası toplam nüfus 17'dir. İlk sırayı 5 kişi ile Martlı, ikinci sırayı 4 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırayı 3 kişi ile Börekçiler, dördüncü sırayı 2'şer kişi ile Ali Fakih ve Kasaplar, son sırayı 1 kişi ile Yenice almaktadır.

71-80 yaş grubunda toplam 14 kişi bulunmaktadır. En fazla sayı 8 kişi ile Ali Fakih mahallesinde bulunmaktadır. 2'şer kişi de Karaoğlan, Börekçiler ve Kasaplar'da görülmektedir.

81-90 yaş arası 1 kişi Martlı'da, 91-100 yaş arası 1 kişi de Börekçiler'de kayıtlı bulunmaktadır.

Mahallelerde yaşayan milletlere bakıldığında, Ali Fakih'te yerli reâyâ, Karaoğlan'da Rum ve Ermenilerin, Kasaplar'da Ermenilerin, Börekçiler ve Martlı'da Rum ve Ermenilerin yaşadığı görülmektedir. Yenice ve Eski Kuyumcular'da millet belirtilmemiştir.

#### 4.7.7. 01267 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu



**Şekil 10. Gayrimüslim Nüfusun Yaş Gruplarının Göre Dağılışı**

01267 numaralı nüfus defterinde, Ermeni ve Rum nüfusu kayıtlı bulunmaktadır.

11-20 yaş grubunda 35 kişi kayıtlıdır. Bunun 34'ü Rum, 1'i ise Ermeni'dir.

21-30 yaş grubunda 38 kişi kayıtlıdır. 35'i Rum, 3'ü Ermeni'dir.

31-40 yaş grubunda 26 kişi kayıtlıdır. 19'u Rum, 7'si ise Ermeni'dir.

41-50 yaş arasında 9 kişi bulunmaktadır. 9'u Rum nüfusudur.

51-61 yaş arasında 7 kişi bulunmaktadır. 6'sı Rum, 1'i Ermeni'dir.

61-70 yaş arasında 1 kişi Ermeni olarak kayıtlı iken, 71-80 yaş arasında 1 kişi de Rum olarak kayıtlıdır.

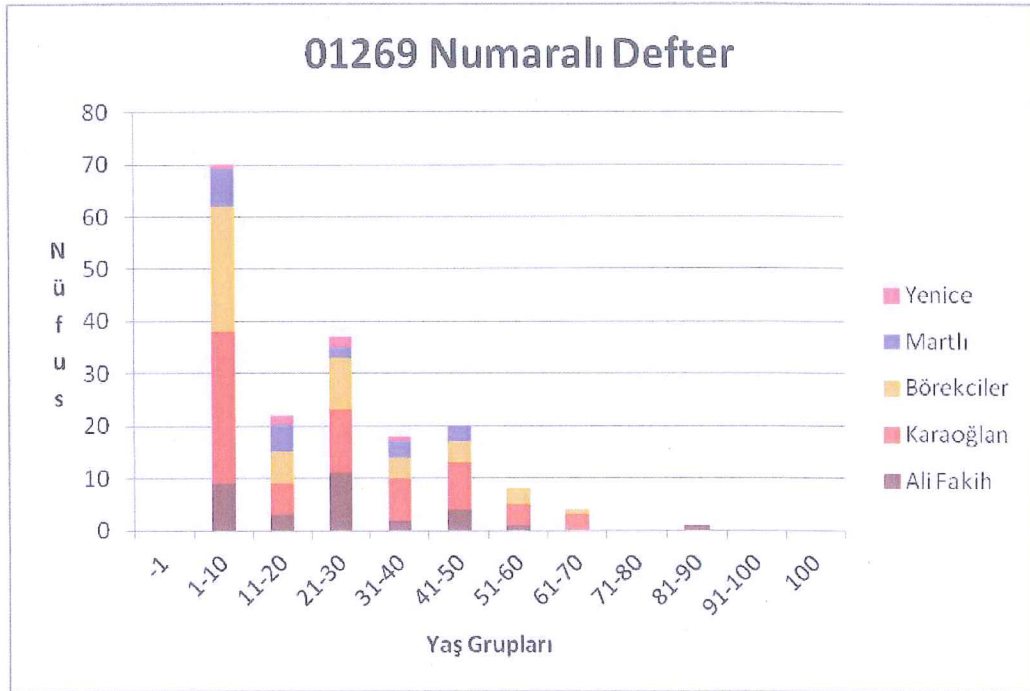
Etnik olarak bakıldığında Rum nüfus % 89, Ermeni nüfusun % 11'dir. Bu durum Rumların sayıca Ermenilerden fazla olduğunu gösterir.



#### 4.7.8. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu (Rum)

Çizelge 10. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalle	Nüfus	Hane
Karaoğlan	71	28
Börekçiler	52	19
Ali Fakih	31	14
Martlı	20	9
Yenice	6	3
<b>Toplam</b>	<b>180</b>	<b>73</b>



Şekil 11. Mahallelerdeki Rum Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

01269 numaralı nüfus defterinde 1-10 yaş arası erkek nüfus toplam 70'tir. 1-10 yaş arası en fazla nüfus 29 kişi ile Karaoğlan'a aittir. İkinci sırada 24 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırada 9 kişi ile Ali Fakih, dördüncü sırada 7 kişi ile Martlı ve son sırada 1 kişi ile Yenice Mahallesi vardır.

11-20 yaş arasında toplam 22 kişi kayıtlı bulunmaktadır. Bu grupta en fazla nüfus 6'şar kişi ile Karaoğlan ve Börekçiler'de görülmektedir. İkinci sırada 5 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 3 kişi ile Ali Fakih ve son olarak da 2 kişi ile Yenice Mahallesi mevcuttur.

21-30 yaş arasında toplam 37 kişi kayıtlıdır. 21-30 yaş arasında en fazla sayı 12 kişi ile Karaoğlan'da bulunmaktadır. İkinci sırada 11 kişi ile Ali Fakih, üçüncü sırada 10 kişi ile Börekçiler gelmektedir. Son sırada ise; 2'şer kişi ile Martlı ve Yenice Mahallesi yer almaktadır.

31-40 yaş grubunda toplam 18 kişi kayıtlı bulunmaktadır. İlk sırada 8 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırada 4 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırada 3 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 2 kişi ile Ali Fakih ve son sırada 1 kişi ile Yenice yer almaktadır.

41-50 yaş arasında toplam 20 kişi görülmektedir. İlk sırayı 9 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırayı 4'er kişi ile Börekçiler ve Ali Fakih almakta, son sırada ise; 3 kişi ile Martlı yer almaktadır.

51-60 yaş arası toplam sayı 8'dir. 4 kişi Karaoğlan'da, 3 kişi Börekçiler'de, 1 kişi Ali Fakih Mahallesi'nde ikamet etmektedir.

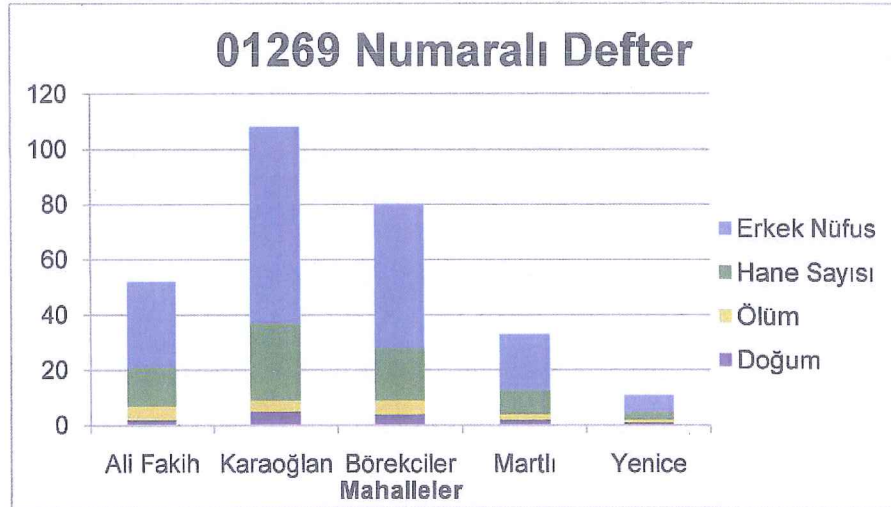
61-70 yaş arasında 3'ü Karaoğlan'da, 1'i Börekçiler'de olmak üzere toplam 4 kişi kayıtlıdır. 81-90 yaş arasında Ali Fakih'te 1 kişi yaşamaktadır.



#### 4.7.9. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Doğum, Ölüm, Hane ve Nüfus Durumu

Çizelge 11. Mahallelere Göre Doğum, Ölüm, Hane ve Nüfus Durumu

Mahalleler	Doğum	Ölüm	Hane	Nüfus
Ali Fakih	2	5	14	31
Karaoğlan	5	4	28	71
Börekçiler	4	5	19	52
Martlı	2	2	9	20
Yenice	1	1	3	6
<b>Toplam</b>	<b>14</b>	<b>17</b>	<b>73</b>	<b>180</b>



Şekil 12. Mahallelerin Rum Nüfusun Doğum, Ölüm Ve Hane Sayısına Göre Dağılışı

01269 numaralı defterde doğum, ölüm ve hane sayısı hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır.

Doğum sayısına bakıldığında toplamda 14 kişi mevcuttur. En fazla doğum 5 kişi ile Karaoğlan'a aittir. İkinci sırayı 4 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırayı 2'şer kişi ile Ali Fakih ve Martlı, son sırayı 1 kişi ile Yenice almaktadır.

Ölüm sayısına bakıldığında, 17 fevt bulunduğu görülmektedir. İlk sırada 5'er kişi ile Börekçiler ve Ali Fakih, ikinci sırada 4 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 2 kişi ile Martlı ve son olarak da 1 kişi Yenice'de bulunmaktadır.

Toplam erkek nüfus Rumlar'da 180'dir. En kalabalık mahalle 71 kişi, 28 hane ile Karaoğlan Mahallesi'dir. İkinci sırada 52 kişi, 19 hane ile Börekçiler, üçüncü sıra 31 kişi, 14 hane ile Ali Fakih, dördüncü sırada 20 kişi, 9 hane Martlı, beşinci sırada 6 kişi 3 hane ile Yenice Mahallesi gelmektedir.

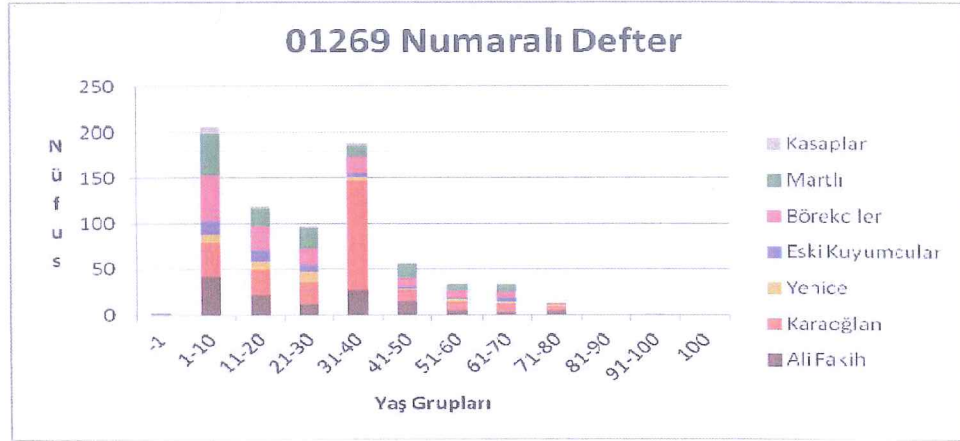
Rumlara ait hane sayısı 73 'dür. ( $73 \times 5 = 365$ ) 1844 yılında toplam Rum nüfusu 365 kişiden oluşmaktadır.

#### 4.7.10. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Demografik ve İstatistikî Durumu (Ermeni)

**Çizelge 12. Gayrimüslim Nüfusun Mahallelere Göre Dağılımı**

Mahalle	Nüfus	Hane
Ali Fakih	132	50
Karaoğlan	139	52
Yenice	42	17
Eski Kuyumcular	47	16
Börekçiler	142	55
Martlı	126	57
Kasaplar	18	8
<b>Toplam</b>	<b>646</b>	<b>255</b>





**Şekil 13. Mahallelerdeki Ermeni Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı**

01299 numaralı nüfus defterinde 1 yaş altı 2 kişi bulunmakta olup, Eski Kuyumcular ve Martlı Mahallesi'nde kayıtlıdır. Martlı Mahallesi'ndeki 2 aylık, Eski Kuyumcular'daki ise; 6 aylık olarak kaydedilmiştir.

1-10 yaş arasında 206 kişi bulunmaktadır. En fazla sayı 50 kişi ile Börekçiler Mahallesi'nde yer almaktadır. İkinci sırada 45 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 43 kişi ile Ali Fakih, dördüncü sırada 35 kişi ile Karaoğlan, beşinci sırada 15 kişi ile Eski Kuyumcular, altıncı sırada 10 kişi ile Yenice ve son sırada 8 kişi ile Kasaplar bulunmaktadır.

11-20 yaş grubunda 118 kişi mevcuttur. İlk sırayı 27 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırayı 26 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırayı 22 kişi ile Ali Fakih, dördüncü sırayı 19 kişi ile Martlı, beşinci sırayı 12 kişi ile Eski Kuyumcular, altıncı sırayı 10 kişi ile Yenice ve son sırayı da 2 kişi Kasaplar almaktadır.

21-30 yaş grubunda 97 kişi kayıtlıdır. İlk sırada 24 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırada 22 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 19 kişi ile Börekçiler, dördüncü sırada 12 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırada 11 kişi ile Yenice, altıncı sırada 7 kişi ile Eski Kuyumcular ve son sırada 2 kişi ile Kasaplar yer almaktadır.

31-40 yaş arasında toplam 187 kişi mevcuttur. En fazla 31-40 yaş arası nüfus, 119 kişi ile Karaoğlan'a aittir. Karaoğlan'ı ikinci sırada 27 kişi ile Ali Fakih, üçüncü sırada 18 kişi ile Börekçiler, dördüncü sırada 12 kişi ile Martlı, beşinci sırada 5 kişi ile Eski Kuyumcular, altıncı sırada 4 kişi ile Yenice ve son sırada 2 kişi ile Kasaplar izlemektedir.

41-50 yaş arası toplam sayı 56'dır. İlk sırada 15 kişi ile Ali Fakih, ikinci sırada 14 kişi ile Martlı, üçüncü sırada 13 kişi ile Karaoğlan, dördüncü sırada 11 kişi ile Börekçiler, beşinci sırada 2 kişi ile Eski Kuyumcular ve son sırada 1'er kişi ile Yenice ve Kasaplar gelmektedir.

51-60 yaş arası toplam sayı 33'tür. İlk sırayı 9 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırayı 8 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırayı 7 kişi ile Martlı, dördüncü sırayı 5 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırayı 3 kişi ile Yenice ve son sırayı 1 kişi ile Eski Kuyumcular almaktadır.

61-70 yaş arasında toplam nüfus sayısı 33'tür. İlk sırada 9 kişi ile Karaoğlan yer alırken, ikinci sırada 7'şer kişi ile Börekçiler ve Martlı yer almaktadır. Üçüncü sırada 4 kişi ile Eski Kuyumcular, dördüncü sırada 3 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırada 2 kişi ile Yenice ve son sırada 1 kişi ile Kasaplar bulunmaktadır.

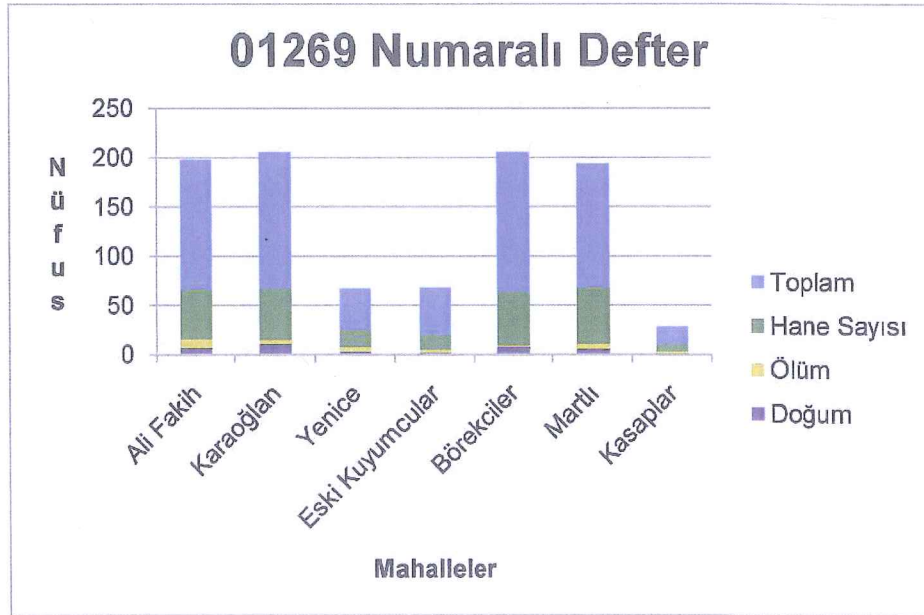
71-80 yaş arasındaki toplam erkek nüfus sayısı 13'tür. Sırası ile 5 kişi Ali Fakih'te, 4 kişi Karaoğlan'da, 2 kişi Börekçiler'de ve 1'er kişi de Yenice ve Kasaplar'da yaşamaktadır.

91-100 yaş arasında 1 kişi Kasaplar'da ikamet etmektedir.



**Çizelge 13. Mahallelere Göre Doğum, Ölüm, Hane Ve Nüfus Durumu**

Mahalleler	Doğum	Ölüm	Hane	Nüfus
Ali Fakih	7	9	50	132
Karaoğlan	11	4	52	139
Yenice	3	5	17	42
Eski Kuyumcular	2	3	16	47
Börekçiler	8	1	55	142
Martlı	6	5	57	126
Kasaplar	1	2	8	18
<b>Toplam</b>	<b>38</b>	<b>29</b>	<b>255</b>	<b>646</b>



**Şekil 14. Mahallelerdeki Ermeni Nüfusun Doğum, Ölüm Ve Hane Sayısına Göre Dağılışı**

Doğum sayısı toplam 38'dir. 11 kişi ile Karaoğlan Mahallesi en fazla doğum sayısına sahip görülmektedir. İkinci sırada 8 kişi ile Börekçiler, 7 kişi ile üçüncü sırada Ali Fakih, 6 kişi ile dördüncü sırada Martlı, 3 kişi ile beşinci

sırada Yenice 2 kişi ile Eski Kuyumcular ve son sırada 1 kişi ile Kasaplar yer almaktadır.

Ölüm sayısına bakıldığında, toplam 29 ölüm olduğu görülmektedir. En fazla ölüm 9 kişi ile Ali Fakih'e aittir. İkinci sırada 5'er kişi ile Martlı ve Yenice, üçüncü sırada 4 kişi ile Karaoğlan, dördüncü sırada 3 kişi ile Eski Kuyumcular, beşinci sırada 2 kişi ile Kasaplar ve son sırada 1 kişi ile Börekçiler gelmektedir.

Toplam nüfus, Ermeniler'de 646 kişidir. En kalabalık mahalle 142 kişi, 55 hane ile Börekçiler mahallesi'ndedir. Börekçiler'i ikinci sırada 139 kişi, 52 hane ile Karaoğlan, üçüncü sırada 132 kişi, 50 hane ile Ali Fakih, dördüncü sırada 126 kişi 57 hane ile Martlı, beşinci sırada 47 kişi, 16 hane ile Eski Kuyumcular, altıncı sırada 42 kişi, 17 hane ile Yenice gelirken, en az nüfus ise; 18 kişi, 8 hane ile Kasaplar'da yer almaktadır.

Hane sayısı beş ile çarpıldığında, 1844 yılında Ermeni nüfusunun 1.275 olduğu görülmektedir.

#### 4.8. Köyler

##### 4.8.1. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Demografik ve İstatistikî Durumu

01260 numaralı nüfus defteri Hicri gurre-i Cemâziye'l âhir 1249<sup>85</sup>, (Miladi 16 Ekim 1833)<sup>86</sup> yılına tarihlendirilmektedir

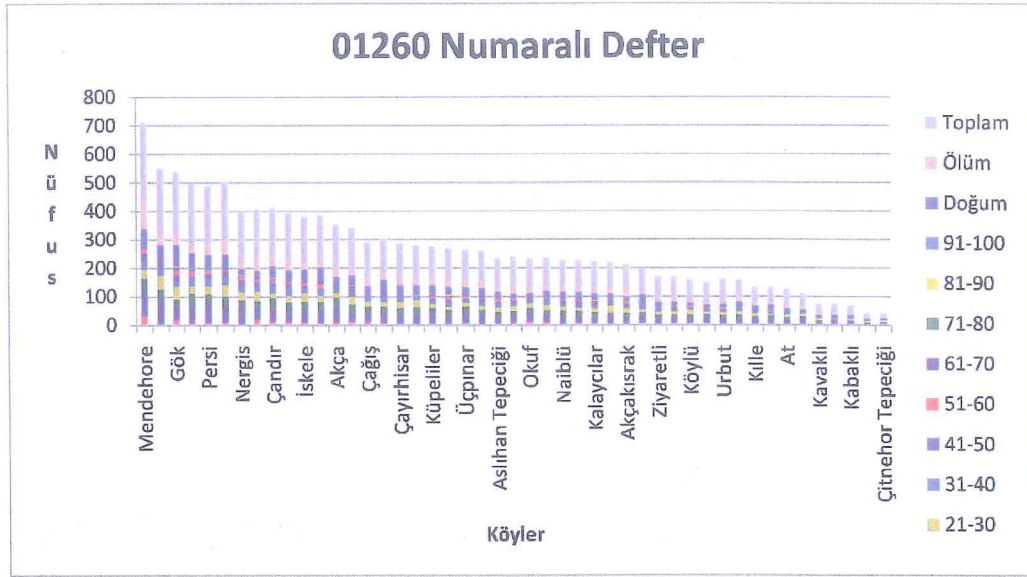
<sup>85</sup> BOA, NFS.d, 01260,s.2

<sup>86</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, a.g.e., C. 5, s. 103



Çizelge 14. Köylere Göre Nüfus Dağılımı

Köyler	Nüfus	Köyler	Nüfus
Mendehore	271	Okuf	96
Eftelle	227	Yenice	94
Gök	207	Naiblü	94
Kamçılı	204	Ayşe Bacı	93
Persi	203	Kalaycılar	88
Helalca	200	Mestevra	88
Nergis	178	Akçakısrak	82
Atanos	166	İrvane	80
Çandır	164	Ziyaretli	69
Yakup	155	Aslıhan	67
İskele	153	Köylü	66
Karaman	151	Çaypınar	65
Akça	145	Urbut	63
Bayınır	140	Taş	61
Çağış	120	Kille	53
Çitnehor	120	Cinge	53
Çayırhisar	117	At	51
Çölmekci	112	Dağ Bayındırı	42
Küpeliler	109	Kavaklı	32
Çobanlar	107	Bayat	30
Üçpınar	105	Kabaklı	28
Kesirven	101	Hacı Ömer	20
Aslıhan Tepeciği	98	Çitnehor Tepeciği	17
Paşa	96	<b>Toplam</b>	<b>5081</b>



**Şekil 15. Köylerdeki Nüfusun Yaş Gruplarının Göre Dağılımı**

01260 numaralı nüfus defterinde toplam 48 köy yer almaktadır. Bu köylerde 1 yaş altı 277 erkek bebek kayıtlıdır. En fazla 1 yaş altı nüfus 34 kişi ile Mendehore'de bulunmaktadır. Mendehore'yi ikinci sırada 20 kişi ile Atanos, üçüncü sırada 18 kişi ile Gök, dördüncü sırada 12 kişi ile Bayındır (Ova Bayındırı), beşinci sırada ise; 11'er kişi ile Çandır ve Okuf takip etmektedir. En az 1 yaş nüfusa sahip köyler ise; 1'er kişi ile Naiblü, Taş, Kavaklı ve Hacı Ömer köyleridir.

1-10 yaş arasında toplam 1469 kişi bulunmaktadır. Bu yaş grubunda en fazla nüfus 96 kişi ile Eftelle (Pamukçu) köyünde bulunmaktadır. İkinci sırada 84 kişi ile Mendehore, üçüncü sırada 65 kişi ile Nergis, dördüncü sırada 64 kişi ile Kamçılı, beşinci sırada 59 kişi ile Persi ve son sırada da 2 kişi ile Hacı Ömer köyü yer almaktadır.

11-20 yaş grubunda toplam nüfus 996'dır. 11-20 yaş arası en fazla nüfus 46 kişi ile Helalca'da yaşamaktadır. İkinci sırada 43 kişi ile Mendehore, üçüncü sırada 43 kişi ile Kamçılı, dördüncü sırada 42 kişi ile Persi, beşinci sırada 39 kişi ile Çandır ve son sırada 1 kişi ile Çitnehor Tepeciği gelmektedir.



21-30 yaş arası toplam nüfus 836'dır. En fazla nüfusu, bu yaş grubunda 49 kişi ile Eftelle'de ikamet etmektedir. İkinci sırada 44 kişi ile Gök, üçüncü sırada 42 kişi ile Helalci, dördüncü sırada 34 kişi ile Atanos, beşinci sırada ise; 31'er kişi ile Mendehore ve İskele bulunmaktadır. 21-30 yaş grubu nüfusun en az bulunduğu köy ise; 1 kişi ile Bayat'tır.

31-40 yaş arası toplam nüfus sayısı 631'dir. En fazla sayı 30 kişi ile Mendehore'ye aittir. İkinci sırada 27 kişi ile Çandır, üçüncü sırada 25 kişi ile Persi, dördüncü sırada 24'er kişi ile Eftelle, Helalca ve İrvane, beşinci sırada 22 kişi ile Çağış ve son sırada da 1 kişi ile Çitnehor Tepeciğe yer almaktadır.

41-50 yaş arasında 421 kişi mevcuttur. İlk sırada 30 kişi ile Mendehore, ikinci sırada 23 kişi ile Nergis, üçüncü sırada 22'şer kişi ile Helalca ve Gök, dördüncü sırada 19'ar kişi ile Eftelle ve Yakup, beşinci sırada 18 kişi ile Persi bulunmaktadır. En az sayı ise; 1 kişi ile Hacı Ömer Köyü'ne aittir.

51-60 yaş arasında 271 kişi bulunmaktadır. İlk sırada 18'er kişi ile Kamçılı ve Karaman, ikinci sırada 17 kişi ile Gök, üçüncü sırada 14'er kişi ile Mendehore ve Persi, dördüncü sırada 10'ar kişi ile Atanos ve Çobanlar, beşinci sırada ise 9'ar kişi ile Ayşe Bacı, İskele ve Üçpınar yer almaktadır. En az sayı ise; 1'er kişi ile Kille, At ve Bayat köylerindedir.

61-70 yaş arasında 99 kişi kayıtlı görülmektedir. İlk sırada 9 kişi ile Gök, ikinci sırada 6'şar kişi ile Karaman, Persi ve Kesirven, üçüncü sırada 5 kişi ile Küpeliler bulunmaktadır.

71-80 yaş grubunda toplam 55 kişi vardır. İlk sırada 6 kişi ile Kamçılı, ikinci sırada 5 kişi ile Kalaycılar, üçüncü sırada ise 4 kişi ile Nergis yer almaktadır.

81-90 yaş arası toplam kişi sayısı 12'dir. Bunun 2'ser kişisi Nergis, Gök ve Bayındır, 1'er kişisi ise; Kamçılı, Kalaycılar, Küpeliler, Çandır, Çobanlar ve Cinge'de ikamet etmektedir.

91-100 yaş arasında 1'er kişi Persi ve Eftelle'de olmak üzere toplam 2 kişi yaşamaktadır.

Doğum sayısına bakıldığında 48 köyde toplam 1220 doğum meydana gelmiştir. En fazla doğum 74 ile Gök Köy'e aittir. İkinci sırada 66 ile Mendehore, üçüncü sırada 55 kişi ile Eftelle, dördüncü sırada 53 kişi ile Karaman, beşinci sırada 52 kişi ile Kamçılı bulunmaktadır. En az doğum, 3 kişi ile Kavaklı'da gerçekleşmiştir.

Ölüm sayısı toplam 1217'dir. En fazla ölüm 103 kişi ile Mendehore'de, ikincisi 52 kişi ile Helalca'da, üçüncüsü 51 kişi ile Atanos'ta, dördüncüsü 50 kişi ile Gök köyde, beşincisi ise; 44 kişi ile Yakup köyünde olmuştur. En az fevt 1'er kişi ile Çitnehor Tepeciği ve Hacı Ömer Köyü'ndedir.

Toplam nüfus 48 karye içerisinde doğum hariç 5081'dir. Doğumlar dahil edildiğinde bu sayı 6301'e ulaşmaktadır<sup>87</sup>. En fazla nüfus 271 kişi ile Mendehore'de bulunmaktadır. Mendehore'yi ikinci sırada 227 kişi ile Eftelle, üçüncü sırada 207 kişi ile Gök, dördüncü sırada 204 kişi ile Kamçılı, beşinci sırada 203 kişi ile Persi izlemektedir. En az nüfus ise 17 kişi ile Çitnehor Tepeciği'nde yer almaktadır.

Ayrıca defterde 3 kişi Çaypınar, 2 kişi de Çobanlar'da olmak üzere 5 kişinin yaşı silik çıkmıştır.

#### **4.8.2. 02162 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Demografik ve İstatistikî Durumu**

01262 Numaralı nüfus defteri Hicri 1256<sup>88</sup>/Miladi 1840-1841 yılına tarihlendirilmiş olup, defterde toplam 45 köy bulunmaktadır.

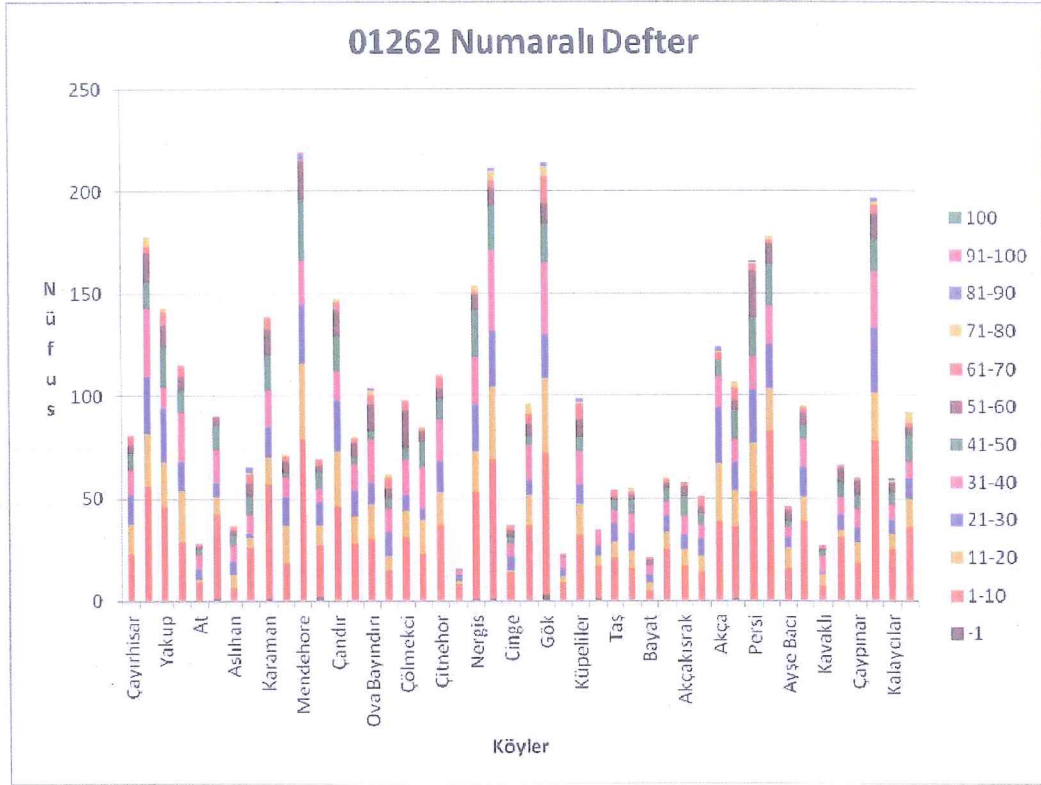
<sup>87</sup> Tevellüdlerin toplama sonradan eklenme sebebi; defterin aynı zamanda yoklama defteri olarak kullanılmasıdır.

<sup>88</sup> BOA, NFS.d, 01261, s.2



Çizelge 15. Köylere Göre Nüfus Dağılımı

Köy	Nüfus	Hane	Köy	Nüfus	Hane
Mendehore	219	105	Çayırhisar	81	43
Gök	215	107	Yenice	80	36
Eftelle	210	91	İrvane	70	30
Kamçılı	196	86	Köylü	69	25
İskele	180	66	Ziyaretli	66	30
Helalca	178	79	Aslıhan Tepeciği	65	29
Persi	168	78	Oruf	62	31
Nergis	154	63	Kalaycılar	62	29
Çandır	146	65	Kille	60	22
Yakup	141	58	Akçakısarak	57	26
Karaman	141	53	Çaypınar	55	29
Akça	125	49	Mestevra	55	29
Çitnehor	112	45	Taş	54	24
Atanos	110	55	Urbut	48	24
Çobanlar	105	44	Ayşe Bacı	45	21
Ova Bayındırı	104	49	Cinge	37	16
Küpeliler	99	48	Aslıhan	37	21
Çölmekci	99	32	Dağ Bayındırı	35	14
Üçpınar	96	38	Kavaklı	27	13
Kesirven	94	38	At	27	13
Naıblü	92	37	Kabaklı	23	11
Paşa	89	38	Bayat	21	12
Çağış	84	42	Çitnehor Tepeciği	17	4
<b>Toplam</b>				<b>4310</b>	<b>1898</b>



**Şekil 16. Köylerdeki Erkek Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı**

Erkek nüfus doğumdan itibaren kayıt altına alınmıştır. Bir yaşından küçük erkek nüfus sayısı 45 köyde 11 kişidir. 3 kişi Gök köy, 2 kişi İrvane, 1'er kişi Eftelle, Nergis, Karaman, Paşa, Çobanlar ve Dağ Bayındırında bulunmaktadır.

1-10 yaş grubunda toplam 1487 kişi bulunmaktadır. 1-10 yaş grubundaki en kalabalık nüfus, 83 kişi ile İskele Köyü'ne aittir. İkinci sırada 79 kişi ile Mendehore, üçüncü sırada 78 kişi ile Kamçılı, dördüncü sırada 69 kişi ile Gök, beşinci sırada 68 kişi ile Eftelle (Pamukçu) kayıtlı bulunmaktadır. En az nüfusa sahip köy ise; 5 kişi Bayat'tır.

11-20 yaş arasındaki nüfusun toplam sayısı 659'dur. Bu yaş grubunda en kalabalık nüfusu, 38 kişi ile Mendehore ve Gök köy paylaşmaktadır. Daha sonrasında 36 kişi ile Eftelle, 28 kişi ile Akça, 27 kişi ile Çandır, 26 kişi ile Helalca, 25 kişi ile Atanos, 24'er kişi ile Kamçılı ve Persi, 22 kişi ile Yakup köyü gelmektedir. En az sayı ise 1 kişi ile Cinge'ye aittir.



21-30 yaş arasındaki nüfusun toplam sayısı 581'dir. En fazla nüfus, 32 kişi ile Kamçılı Köyü'nde yer almaktadır. İkinci sırada 29 kişi ile Mendehore, üçüncü sırada 28 kişi ile Helalca, dördüncü sırayı ise 27'şer kişi ile Eftelle ve Akça paylaşıırken, beşinci sırayı 26'şar kişi ile Persi ve Yakup paylaşmıştır. Altıncı sırada 25 kişi ile Çandır Köyü yer almaktadır. En az nüfus 1 kişi ile Kavaklı Köyü'ne aittir.

31-40 yaş grubunda toplam 634 kişi mevcut bulunmaktadır. Bu yaş grubunda ilk sırayı 39 kişi ile Eftelle almaktadır. İkinci sırada 35 kişi ile Gök, üçüncü sırada 33 kişi ile Helalca, dördüncü sırada 27 kişi ile Kamçılı, beşinci sırada 24 kişi ile Atanos, altıncı sırada 23 kişi ile Nergis, yedinci sırayı 21'er kişi ile Mendehore ve Ova Bayındır paylaşmakta, sekizinci sırayı 20'şer kişi ile Çitnehor ve Çağış paylaşmakta, dokuzuncu sırada ise; 19 kişi ile İskele köyü yer almaktadır. En son sırada ise; 2 kişi ile Çitnehor Tepeciği gelmektedir.

41-50 yaş grubunda toplam 430 kişi kayıtlı bulunmaktadır. İlk sırada 30 kişi ile Mendehore, ikinci sırada 23 kişi ile Nergis, üçüncü sırada 22 kişi ile Gök, Persi ve Yakup köyleri yer almaktadır. En az nüfus 1 kişi ile Çitnehor Tepeciği'ne aittir.

51-60 yaş arasında toplam 311 kişi kayıt altına alınmıştır. En fazla nüfusu 23 kişi ile Persi barındırmaktadır. İkinci sırada 19 kişi ile Mendehore, üçüncü sırada 18 kişi ile Çömlekçi, dördüncü sırada 14 kişi ile Helalca, beşinci sırada ise; 13'er kişi ile Karaman, Çandır ve Ova Bayındırı yer almaktadır. En son sırada ise; 1 kişi ile Kabaklı Köyü bulunmaktadır.

61-70 arası yaşın toplam sayısı 136'dır. İlk sırada 13 kişi ile Gök Köy, mevcut bulunmaktadır. İkinci sırada 8 kişi ile Küpeliler, üçüncü sırada 6'şar kişi ile Yakup, Çobanlar ve Çitnehor, dördüncü sırada 5'er kişi ile Çömlekçi, Karaman, Atanos, Okuf, Çayırhisar ve Urbut, beşinci sırada ise 4'er kişi ile Çandır, Ova Bayındırı, Kamçılı, Aslıhan Tepeciği, Kesirven ve Akça yer almaktadır.

71-80 yaş arası toplam nüfus 58'dir. İlk sıra 5'er kişi ile Gök, Kesirven, Helalca, Eftelle ve Naiblü paylaşmaktadır. İkinci sırayı 5'er kişi ile Çobanlar, Ova Bayındırı ve Nergis paylaşmaktadır. Küpeliler, Çitnehor, Karaman, Çandır, Aslıhan Tepeciği, Akça, Pergı, Yenice, Üçpınar, Köylü, Çağış, Kille, Aslıhan ve Kalaycılar köyünde ise 1'er kişi kayıtlı bulunmaktadır.

81-90 yaş grubunda toplam 16 kişi bulunmaktadır. 2'şer kişi Gök, Kamçılı, Küpeliler, Aslıhan Tepeciği, Akça ve Mendehore'de, 1'er kişi de Eftelle, Ova Bayındırı, Persi ve Kalaycılar'da ikamet etmektedir.

91-100 yaş arasında 1 kişi, Mendehore Köyü'nde yer almaktadır. 100 yaşın üzerinde 1'er kişi Mendehore, Eftelle ve Kalaycılar'da yaşamaktadır.

1840/1841 yılında en kalabalık köy 219 erkek nüfus ile Mendehore olup, toplam 105 haneye sahiptir. Mendehore'yi ikinci sırada 215 kişi ile Gök Köy takip etmektedir. Gök Köy'deki toplam hane sayısı ise; 107'dir. Üçüncü sırada 210 kişi, 91 hane ile Eftelle, dördüncü sırada 196 kişi, 86 hane ile Kamçılı, beşinci sırada 180 kişi, 66 hane ile İskele, altıncı sırada 178 kişi, 79 hane ile Helalca, yedinci sırada 168 kişi, 78 hane ile Persi, sekizinci sırada 154 kişi, 63 hane ile Nergis, dokuzuncu sırada 146 kişi, 65 hane ile Çandır gelmektedir. En az nüfus 17 kişi ile Çitnehor Tepeciği Köyü'ndedir. Hane sayısı ise 4'tür.

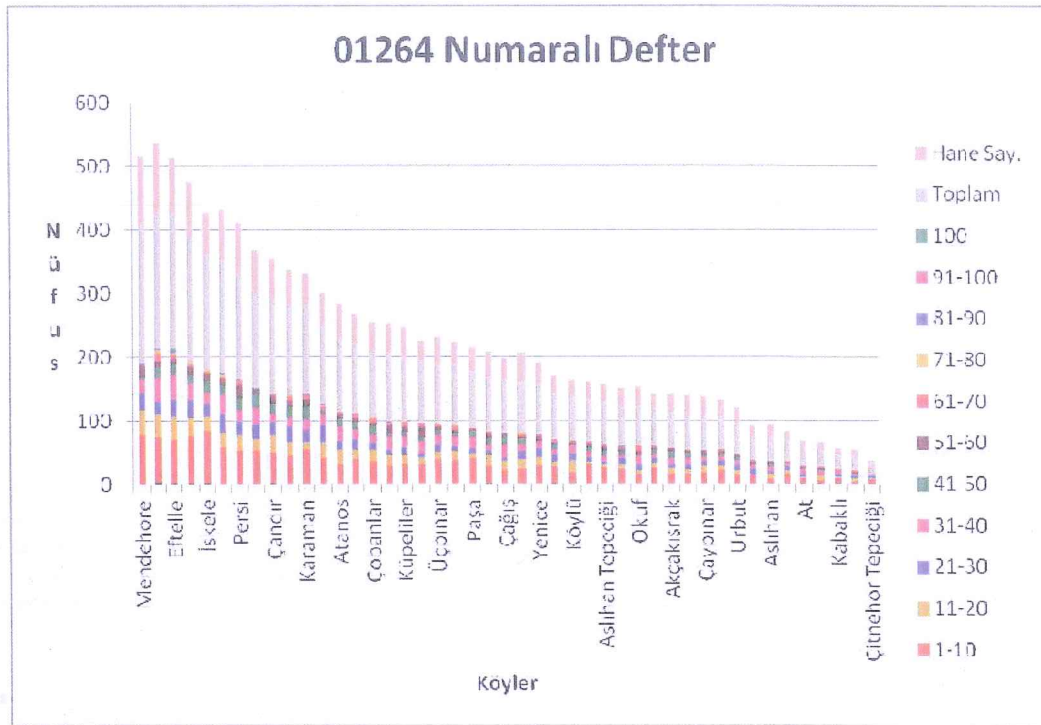
1840/1841 yılında yapılan sayım sonucunda 45 köyde toplam 4310 erkek yaşamaktadır. 45 köyde toplam hane sayısı ise 1898'dir. Hane sayısını 5 ile çarptığımızda 1840/1841 yılında Balıkesir'e bağlı bu köylerde toplam nüfus 9.490'dir.



4.8.3. 01264 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Köylerin Demografik ve İstatistikî Durum

Çizelge 16. Köylere Göre Nüfus Dağılımı

Köy	Nüfus	Hane	Köy	Nüfus	Hane
Mendehore	219	105	Çayırhisar	81	43
Gök	215	106	Yenice	80	32
Eftelle	210	91	İrvane	70	30
Kamçılı	196	86	Köylü	69	25
İskele	180	66	Ziyaretli	66	30
Helalca	178	79	Aslıhan Tepeciği	65	29
Persi	168	78	Kalaycılar	62	29
Nergis	154	63	Okuf	62	31
Çandır	146	65	Kille	60	22
Yakup	141	58	Akçakısarak	57	26
Karaman	140	53	Mestevra	55	29
Akça	125	49	Çaypınar	55	29
Atanos	115	55	Taş	54	24
Çitnehor	112	45	Urbut	48	24
Çobanlar	105	44	Cinge	37	16
Ova Bayındırı	104	49	Aslıhan	37	20
Küpeliler	99	48	Dağ Bayındırı	35	14
Çölmekci	99	32	At	28	13
Üçpınar	96	39	Kavaklı	27	13
Kesirven	94	37	Kabaklı	23	11
Paşa	89	38	Bayat	21	12
Ayşe Bacı	84	41	Çitnehor Tepeciği	17	4
Çağış	84	32	<b>Toplam</b>	<b>4262</b>	<b>1865</b>



**Şekil 17. Köylerdeki Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılışı**

01264 numaralı nüfus defterinde 1 yaş altı toplam 33 erkek bebek kayıtlı bulunmaktadır. En fazla 1 yaşından küçük bebek sayısı, 4 ile Gök Köy'dedir. İkinci sırada 3 kişi ile İskele ve Çandır vardır. Üçüncü sırada ise, 2'şer kişi ile Eftelle, Kamçılı, Ayşe Bacı ve İrvane bulunmaktadır.

1-10 yaş arası toplam sayı 1444'tür. 1-10 yaş arası en fazla nüfus, 81 kişi ile İskele'de yer almaktadır. İkinci sırada 77 kişi ile Mendehore, üçüncü sırada 74 kişi ile Kamçılı, dördüncü sırada 70 kişi ile Gök, beşinci sırada 68 kişi ile Eftelle, altıncı sırada 58 kişi ile Helalca, yedinci sırada 53'er kişi ile Karaman ve Persi, sekizinci sırada 52 kişi ile Nergis, dokuzuncu sırada 47 kişi ile Çandır ve onuncu sırada 44 kişi ile Yakup Köyü gelmektedir. En az 1-10 yaş arası nüfus 5 kişi ile Bayat'tadır.

11-20 yaş arası toplam sayı 651'dir. 11-20 yaş arası en fazla nüfus 38 kişi ile Mendehore'dedir. İkinci sırada 37 kişi ile Eftelle, üçüncü sırada 35 kişi ile Gök, dördüncü sırada 28 kişi ile Kamçılı, beşinci sırada 27 kişi ile Çandır gelmektedir. Son sırada 1 kişi ile Cinge gelmektedir.



21-30 yaş arası toplam sayı 563'tür. En fazla 21-30 yaş arası nüfus 29'ar kişi ile Mendehore ve Kamçılı'da bulunmaktadır. İkinci sırada 28 kişi ile Helalca, üçüncü sırada 27 kişi ile Eftelle, dördüncü sırada 25 kişi ile Akça, beşinci sırada 24'er kişi ile Yakup ve Nergis, son sırada ise 1 kişi ile Çitnehor Tepeciği yer almaktadır.

31-40 yaş arası toplam sayı 615'dir. İlk sırada 37 kişi ile Eftelle görülmektedir. İkinci sırada 35 kişi ile Gök, üçüncü sırada 30 kişi Helalca, dördüncü sırada 26 kişi ile Kamçılı, beşinci sırada 24 kişi ile Nergis ve son sırada da 3 kişi ile Çitnehor Tepeciğe görülmektedir.

41-50 yaş arası toplam nüfus 383'tür. Bu yaş grubunda en fazla sayıya 21 kişi ile Nergis sahiptir. Nergis'i sırasıyla 20'şer kişi ile Eftelle ve İskele, 18'er kişi ile Gök, Persi ve Karaman, 17 kişi ile Yakup ve 16 kişi ile de Çandır takip etmektedir. En az sayı 1 kişi ile Çitnehor Tepeciği'ne aittir.

51-60 yaş grubunda 302 kişi bulunmaktadır. En fazla nüfus 23 kişi ile Persi'de bulunmaktadır. İkinci sırada 19 kişi ile Mendehore, üçüncü sırada 17 kişi ile Çömlekçi, dördüncü sırada 13'er kişi ile Ova Bayındır'ı ve Karaman, beşinci sırada 12'şer kişi ile Çandır ve Helalca son sırada 1'er kişi ile Dağ Bayındır'ı ve Kabaklı gelmektedir.

61-70 yaş arasında toplam nüfus 131'dir. En fazla nüfus 13 kişi ile Gök Köy'e aittir. İkinci sırada 8 kişi ile Küpeliler, üçüncü sırada 7 kişi ile Okuf, dördüncü sırada 6'şar kişi ile Çitnehor ve Akça, beşinci sırada 5'er kişi ile Persi, Çömlekçi, Karaman, Ova Bayındır, Yakup ve Eftelle yer almaktadır.

71-80 yaş arasında toplam 36 kişi bulunmaktadır. 5'er kişi Gök, Eftelle ve Helalca'da, 3'er kişi Kesirven ve Çobanlar'da, 2'şer kişi Yakup, Kamçılı, İskele ve Mestevra'da, 1'er kişi de Küpeliler, Akça, Persi, Çayırhisar, Üçpınar, Kille ve Kalaycılar'da yaşamaktadır.

81-90 yaş arasında toplam 19 kişi mevcuttur. 5 kişi Eftelle'de, 2'şer kişi Gök, Akça, Ova Bayındırı ve Mendehore'de, 1'er kişi de Helalca, Persi, Karaman, Çandır, Aslıhan Tepeciği ve Köylü'de ikamet etmektedir.

91-100 yaş arasında 5 kişi ivardır. 1'er kişi olmak üzere Mendehore, Kamçılı, Üçpınar, Kalaycılar ve İrvane'de yaşamaktadır.

100 yaşın üzerinde 2 kişi Kalaycılar'da, 1'er kişi de Eftelle ve Nergis'te olmak üzere toplam 4 kişi bulunmaktadır.

01264 numaralı defterde toplam 4262 kişi, 1865 hanenin kayıtlı olduğu görülmektedir. Defterin alt kısımları her iki yandan da lekelerle sahip olduğundan 3'er kişinin Kamçılı, Persi ve Helalca'da, 2'şer kişinin Kalaycılar, Atanos, Yakup, Okuf ve Çağış'ta, 1'er kişinin Gök, Nergis, Çitnehor, Çömlekçi, Çayırhisar, İskele, Ayşe Bacı, Üçpınar ve Çaypınar'da yaşı silik görünmektedir.

Toplam nüfus içinde en kalabalık köy 219 kişi, 105 hane ile Mendehore'dir. İkinci sırada 215 kişi ve 106 hane ile Gök, üçüncü sırada 210 kişi ve 91 hane ile Eftelle, dördüncü sırada 196 kişi ve 86 hane ile Kamçılı, beşinci sırada 180 kişi ve 66 hane ile Eksele, altıncı sırada 178 kişi ve 79 hane ile Helalca, yedinci sırada 168 kişi ve 78 hane ile Persi, sekizinci sırada 154 kişi ve 63 hane ile Nergis, dokuzuncu sırada 146 kişi ve 65 hane ile Çandır, onuncu sırada 141 kişi ve 58 hane ile Yakup Köyü bulunmaktadır. En az nüfus 17 kişi ve 4 hane ile Çitnehor Tepeciği'de bulunmaktadır.

1844 tarihine ait olduğu tahmin edilen bu deftere göre, 45 köy de 1865 hane ile tahmini toplam nüfus 9.325 kişidir.

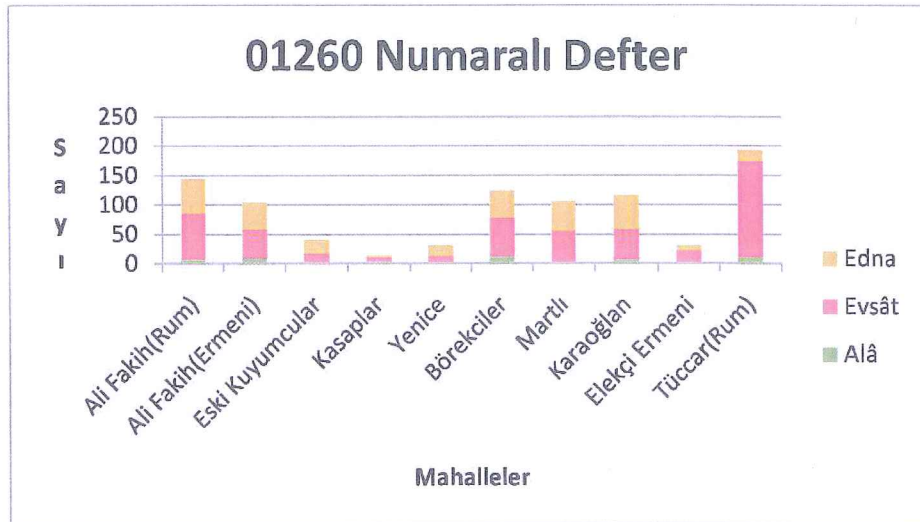


#### 4.9. Cizye Durumuna Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu

##### 4.9.1. 01260 Numaralı Nüfus Defterine Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu

Çizelge 17. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı

Mahalle	Alâ	Evsât	Edna
Ali Fakih(Rum)	7	78	59
Ali Fakih(Ermeni)	9	49	46
Eski Kuyumcular	1	16	23
Kasaplar	3	8	3
Yenice	–	13	18
Börekçiler	12	66	46
Martlı	2	53	51
Karaoğlan	7	51	58
Elekçi Ermeni	–	22	8
Tüccar(Rum)	11	163	19
<b>Toplam</b>	<b>52</b>	<b>519</b>	<b>331</b>



Şekil 18. Mahallelere, Kuralarda Gezen Elekçi Ermenilere ve Tüccarlara Göre Cizye Dağılışı

1833 tarihinde Gayrimüslim nüfusun cizye durumuna bakıldığında Alâ durumda 52 kişi bulunmaktadır. 12'si Börekçiler'de, 11'i Tüccar Rum, 9'u Ali Fakih'te ki Ermeni, 7'si Ali Fakih'te ki Ermeni, 7'si Karaoğlan'da 3'ü Kasaplar'da, 2'si Martlı'da ve 1'i Eski Kuyumcular'dadır.

Evsât durumda 519 kişi kayıtlı bulunmaktadır. 163 kişi ile ilk sırayı Tüccar Rumlar almaktadır. İkinci sırada 78 kişi ile Ali Fakih'teki Rumlar, üçüncü sırada ise; 66 kişi ile Börekçiler yer almaktadır. En son sırada 8 kişi ile Kasaplar görülmektedir.

Edna durumda toplam 331 kişi kayıtlı görülmektedir. İlk sırada 59 kişi ile Ali Fakih'te yaşayan Rumlar gelmektedir. İkinci sırada 58 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 51 kişi ile Martlı ve son olarak da 3 kişi ile Kasaplar yer almaktadır.

Genel itibariyle bakıldığında Gayrimüslimlerin ekonomik durumu orta seviyelerdedir. Etnik açıdan kıyaslandığında Rumlar'ın durumu Ermeniler'e göre daha iyidir. Orta kesimin büyük kısmını Ermeniler oluşturmaktadır

#### **4.9.2. 01260 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu**

01260 numaralı Nüfus Defteri, Hicri gurre-i Cemâziye'l âhir 1249<sup>89</sup> (Miladi 16 Ekim 1833)<sup>90</sup> yılına tarihlendirilmektedir.

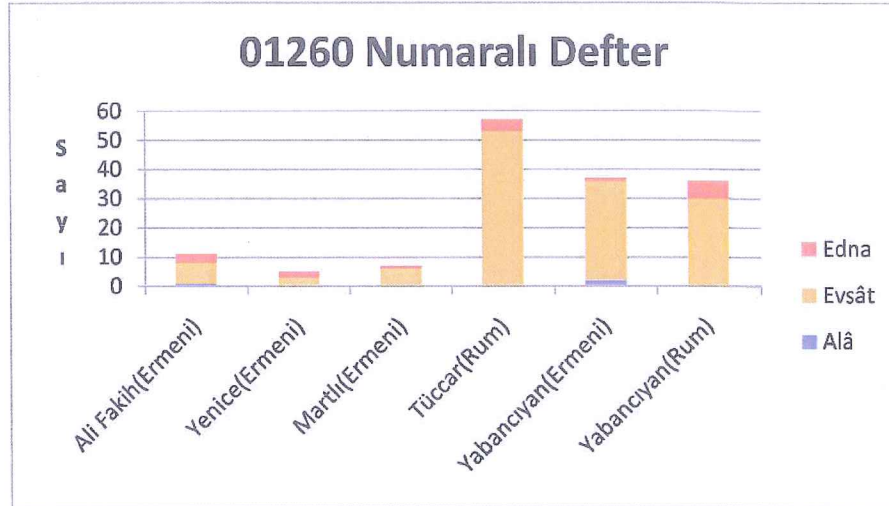
<sup>89</sup> BOA, NFS.d, 01260,s.2

<sup>90</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, a.g.e., C. 5, s. 103



Çizelge 18. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı

Etnik Durum	Alâ	Evsât	Edna
Ali Fakih(Ermeni)	1	7	3
Yenice(Ermeni)	–	3	2
Martlı(Ermeni)	–	6	1
Tüccar(Rum)	–	53	4
Yabancılar(Ermeni)	2	34	1
Yabancılar(Rum)	–	30	6
<b>Toplam</b>	<b>3</b>	<b>133</b>	<b>17</b>



Şekil 19. Yerli, Yabancı ve Tüccar Miktarının Cizye Durumu

Alâ konumunda Yabancı Ermeniler’de 2 kişi, Ali Fakih’te ikamet eden Ermeniler’de ise 1 kişi olmak üzere toplam 3 kişi kayıtlı bulunmaktadır.

Evsât konumunda toplam 133 kişi bulunmaktadır. İlk sırada 53 kişi ile Tüccar Rum, ikinci sırada 34 kişi ile Yabancı Ermeniler, üçüncü sırada 30 kişi ile Yabancı Rumlar, dördüncü sırada 7 kişi ile Ali Fakih’te ikamete den Ermeniler, beşinci sırada 6 kişi ile Martlı mahallesinde ikamet eden Ermeniler ve son sırada ise; Yenice’de ikamet eden Ermeniler yer almaktadır.

Edna durumunda toplam 17 kişi bulunmaktadır. 6 kişi Yabancı Rumlar'da, 4 kişi Tüccar Rumlar'da, 3 kişi Ali Fakih'te, 2 kişi Yenice'de ve 1'er kişi de Yabancı Ermenilerde ve Martlı Mahallesinde ikamet eden Ermeniler'de bulunmaktadır.

#### 4.9.3. 01265 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu

01265 numaralı Reâyâ nüfus defteri, Hicri 1256<sup>91</sup> (Miladi 1840-1841) <sup>92</sup> yılına tarihlendirilmektedir.

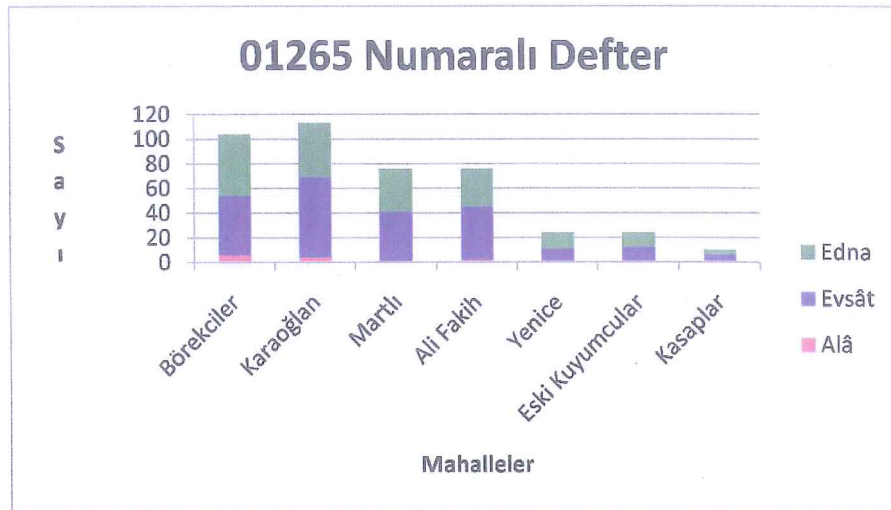
**Çizelge 19. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı**

Mahalle	Alâ	Evsât	Edna
Ali Fakih	2	43	31
Karaoğlan	4	65	44
Börekçiler	6	48	50
Kasaplar	—	6	4
Martlı	1	40	35
Eski Kuyumcular	1	11	12
Yenice	—	11	13
<b>Toplam</b>	<b>14</b>	<b>224</b>	<b>189</b>

<sup>91</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.2

<sup>92</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, a.g.e., C. 5, s. 116-119





**Şekil 20. Cizye Miktarının Mahallelere Göre Dağılışı**

1840/1841 yılında Alâ konumunda 14 kişi bulunmaktadır. Alâ konumunda en fazla 6 kişi ile birinci sırayı Börekçiler almıştır. İkinci sırada 4 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 2 kişi ile Ali Fakih, dördüncü sırada ise 1'er kişi ile Martlı ve Eski Kuyumcular vardır. Yenice ve Kasaplar'da Alâ durumunda kimse bulunmamaktadır.

Evsât'da toplam 224 kişi kayıtlı bulunmaktadır. İlk sırayı 65 kişi ile Karaoğlan, 48 kişi ile ikinci sırada Börekçiler, 43 kişi ile üçüncü sırada Ali Fakih, 440 kişi ile dördüncü sırada Martlı, 11'er kişi ile beşinci sırada Yenice ve Eski Kuyumcular, son olarak da 6 kişi ile Kasaplar bulunmaktadır.

Edna'da toplam 189 kişi kaydedilmiştir. İlk sırada 50 kişi ile Börekçiler, ikinci sırada 44 kişi ile Karaoğlan, 35 kişi ile üçüncü sırada Martlı, 31 kişi ile dördüncü sırada Ali Fakih, 13 kişi ile Yenice beşinci sırada, 12 kişi ile altıncı sırada Eski Kuyumcular ve son sırada da 4 kişi ile Kasaplar yer almaktadır.

Genel olarak bakıldığında orta halli Gayrimüslimlerin sayısı daha fazla görülmektedir. İkinci sırada düşük durumdakiler ve son sırada ise; yüksek gelirli Gayrimüslimler yer almaktadır. Bu üç sınıf dışında yaşlılık ve fiziksel özrünlüklerinden dolayı cizye ödemeyen kişilerde mevcuttur. Amelmande yani; iş görmeyecek kadar yaşlı olan en fazla nüfus 10 kişi ile Karaoğlan'da,

onu sırasıyla 4 kişi Martlı, 3 kişi Yenice, 2 kişi Ali Fakih ve 1 kişi olmak üzere Eski Kuyumcular takip etmektedir. 1'er kişi olmak üzere Ali Fakih, Börekçiler, Martlı ve Eski Kuyumcular'da toplam 4 kişi sakat olduğu için cizye ödemekten muaftır. 1'er kişi olmak üzere Ali Fakih ve Karaoğlan'da da 2 kişi Alil olduğu için, yine 1'er kişi olmak üzere Karaoğlan ve Yenice'de 2 kişi Mecnun olduğu için cizyeden muaf tutulmuştur.

Defferde 1 gözü amâ olduğu için Edna konumunda 3 kişi vardır. Bunlardan 2'si Karaoğlan'da, 1'i de Börekçiler'de ikamet etmektedir. Ali Fakih Mahallesi'nde ikamet eden iki gözü amâ olan 2 kişi cizyeden muaf tutulmuştur.

#### 4.9.4. 01266 Numaralı Nüfus Defferine Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu

01266 numaralı Reaya Nüfus Defteri, Hicri 1256<sup>93</sup> (Miladi 1840-1841) <sup>94</sup> yılına ait kayıtları yer almaktadır.

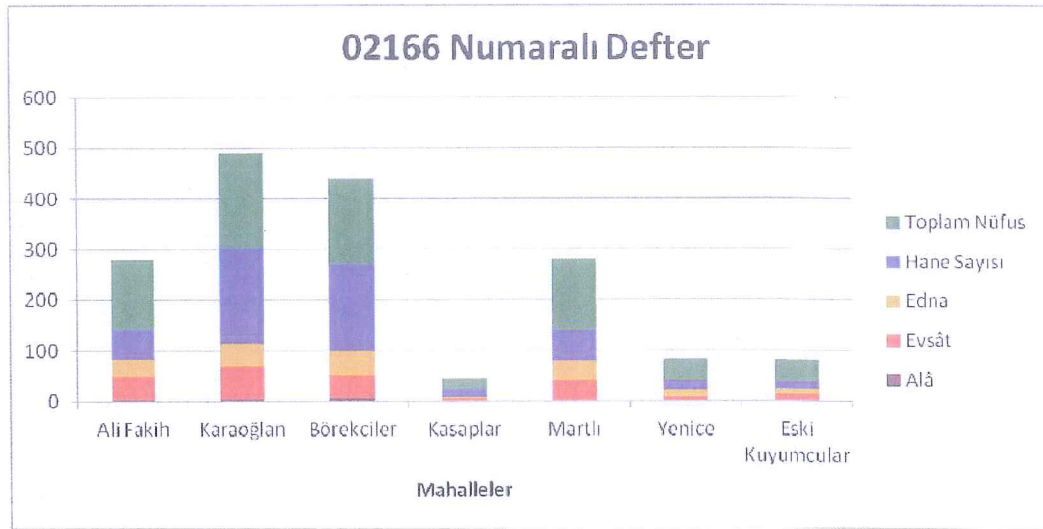
#### Çizelge 20. Gayrimüslim Nüfusun Cizye, Hane ve Nüfus Dağılımı

Mahalle	Nüfus	Hane	Alâ	Evsât	Edna
Ali Fakih	139	57	2	43	31
Karaoğlan	188	69	4	65	44
Börekçiler	169	74	6	48	50
Kasaplar	17	8		6	4
Martlı	141	60	1	40	35
Eski Kuyumcular	41	14	1	11	12
Yenice	43	18		11	13
<b>Toplam</b>	<b>738</b>	<b>300</b>	<b>14</b>	<b>224</b>	<b>189</b>

<sup>93</sup> BOA, NFS.d, 01265, s.2

<sup>94</sup> Dağlı, Yücel, Üçer, Cumhuriyet, a.g.e., C. 5, s. 116-119





**Şekil 21. Cizye Miktarı, Hane Sayısı ve Toplam Nüfusun Mahallelere Göre Dağılışı**

Mahallelerdeki toplam nüfus ve hane sayısına bakıldığında, en fazla Gayrimüslim 188 kişi ile Karaoğlan'da yaşamaktadır. Hane sayısı ise; 69'dur. İkinci sırada 169 kişi ile Borekçiler gelir, onun da hane sayısı 74'tür. Hane sayısı bakımından Karaoğlan'dan önce gelmektedir. Toplam 141 kişi, 60 hane Martlı'da, 139 kişi ile 57 hane Ali Fakih'te, 43 kişi ile 18 hane Yenice'de, 41 kişi ile 14 hane Eski Kuyumcular'da ve en az nüfus 17 kişi ile 8 hane de Kasaplar'da kayıtlı bulunmaktadır. Toplama bakıldığında 738 kişi ve 300 hane kayıtlıdır.

01266 numaralı nüfus defterinde cizye miktarlarına bakıldığında 14 kişi Alâ, 221 kişi Evsât ve 198 kişi Edna vergi dilimine tabî görülmektedir.

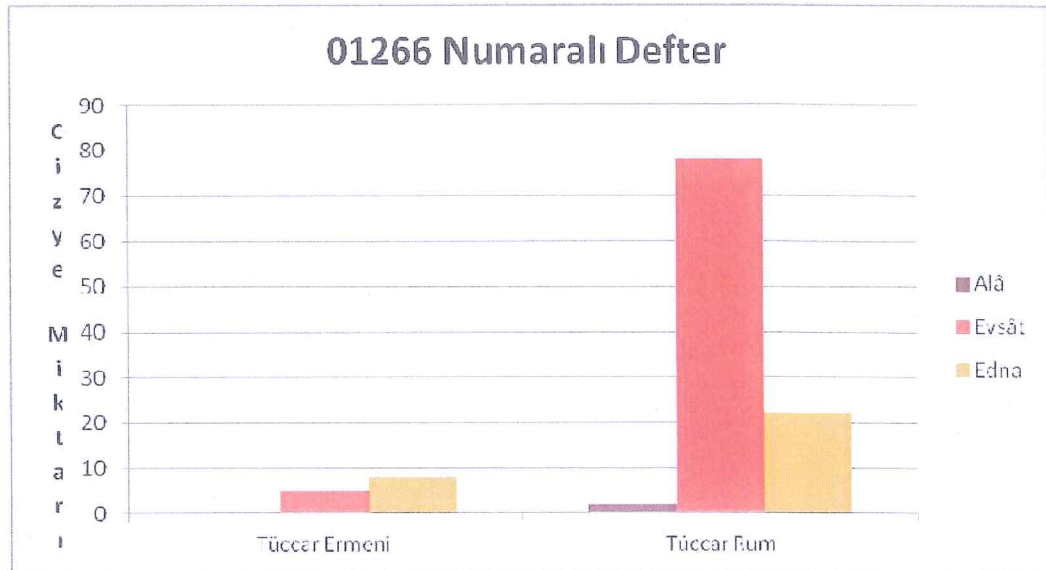
Alâ'da ilk sırayı 6 kişi ile Borekçiler, ikinci sırayı 4 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırayı 2 kişi ile Ali Fakih ve son sırayı da 1'er kişi ile Martlı ve Yenice Mahalleleri almaktadır.

Evsât yani, orta düzeyde en fazla insanın yaşadığı yer 65 kişi Karaoğlan'dır. İkinci sırada 45'er kişi ile Ali Fakih ve Borekçiler, üçüncü sırada 41 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 11 kişi ile Eski Kuyumcular, beşinci sırada 9 kişi ile Yenice, altıncı ve son sırada 5 kişi ile Kasaplar yer almaktadır.

Edna yani; en düşük vergi dilimine tabî en fazla insan sayısı, 49 kişi ile Börekçiler'de görülmektedir. Börekçiler'i ikinci sırada 45 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 37 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 36 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırada 14 kişi ile Yenice, altıncı sırada 13 kişi ile Eski Kuyumcular, yedinci ve son sırada ise 4 kişi ile Kasaplar izlemektedir.

**Çizelge 21. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı**

Etnik Durum	Alâ	Evsât	Edna
Tüccar Ermeni	2	78	22
Tüccar Rum		5	8
<b>Toplam</b>	<b>2</b>	<b>83</b>	<b>30</b>



**Şekil 22. Ticaretle Uğraşan Gayrimüslim Nüfusun Cizye Miktarına Göre Dağılışı**

01266 numaralı defterde 13 kişi Tüccar Ermeni, 102 kişi de Tüccar Rum olarak kaydedilmiştir.

11-20 yaş arasında 31 kişi Tüccar Rum ve 1 kişi Tüccar Ermeni, 21-30 yaş arasında 37 kişi Tüccar Rum ve 3 kişi Tüccar Ermeni,



31-40 yaş arasında 17 kişi Tüccar Rum ve 6 kişi Tüccar Ermeni, 41-50 yaş arasında 10 kişi Tüccar Rum ve 1 kişi Tüccar Ermeni, 51-60 yaş arasında 6 kişi Tüccar Rum ve 1 Kişi Tüccar Ermeni, 61-70 ya arasında 1 kişi Tüccar Ermeni olarak kaydedilmiştir.

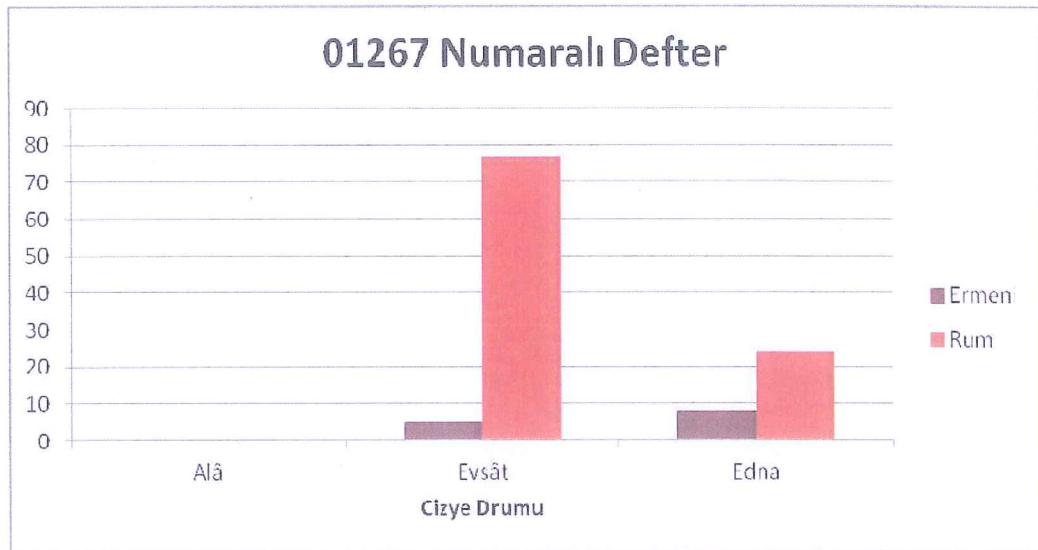
Tüccarların ödediği cizye dilimlerine bakılacak olursa;

Alâ diliminde 2 Tüccar Rum kayıtlı bulunmaktadır. Evsât diliminde toplam 83 kişi kayıtlıdır. 78 kişi Tüccar Ermeni, 5 kişisi Tüccar Rum'dur. Edna diliminde ise; 30 kişi kayıtlıdır. 22'si Tüccar Ermeni, 8'i Tüccar Rum'dur. Ekonomik açıdan bakıldığında Tüccar Ermenilerin refah seviyelerinin daha iyi olduğu görülmektedir.

#### 4.9.5. 01267 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu

Çizelge 22. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı

	Alâ	Evsât	Edna	Toplam
Ermeni		5	8	13
Rum		77	24	101



Şekil 23. Gayrimüslim Nüfusun Cizye Miktarına Göre Dağılışı

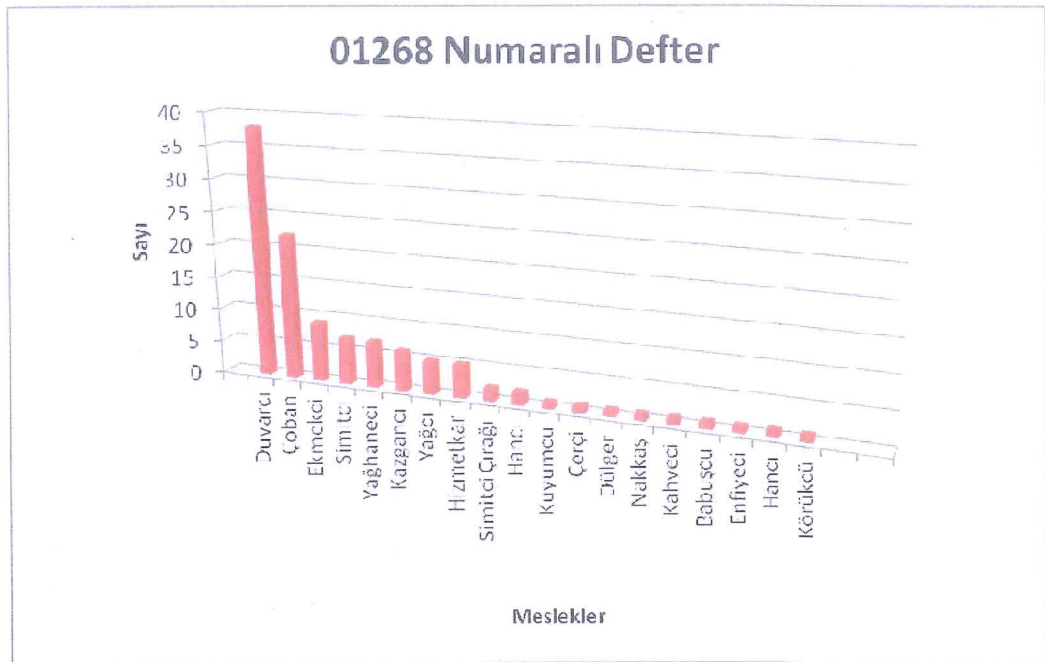
01267 numaralı nüfus defterinde Alâ diliminde kimse kayıtlı bulunmazken; Evsât diliminde 77 Rum ve 5 Ermeni olmak üzere toplam 82 kişi, Edna diliminde ise; 24 Rum ve 8 ermeni olmak üzere toplam 32 kişi kayıtlı bulunmaktadır.

#### 4.9.6. 01268 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Meslek Durumu

#### Çizelge 23. Gayrimüslim Nüfusun Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Meslek	Kişi	Meslek	Kişi
Duvarcı	38	Kuyumcu	1
Çoban	22	Çerçi	1
Ekmekci	9	Dülger	1
Simitci	7	Nakkaş	1
Yağhaneci	7	Kahveci	1
Kazgancı	6	Babuşcu	1
Yağcı	5	Enfiyeci	1
Hizmetkar	5	Hancı	1
Simitci Çırağı	2	Körükçü	1
Hancı	2	Saka	1
<b>Toplam</b>			<b>113</b>





**Şekil 24. Gayrimüslim Nüfusun Mesleklere Göre Dağılışı**

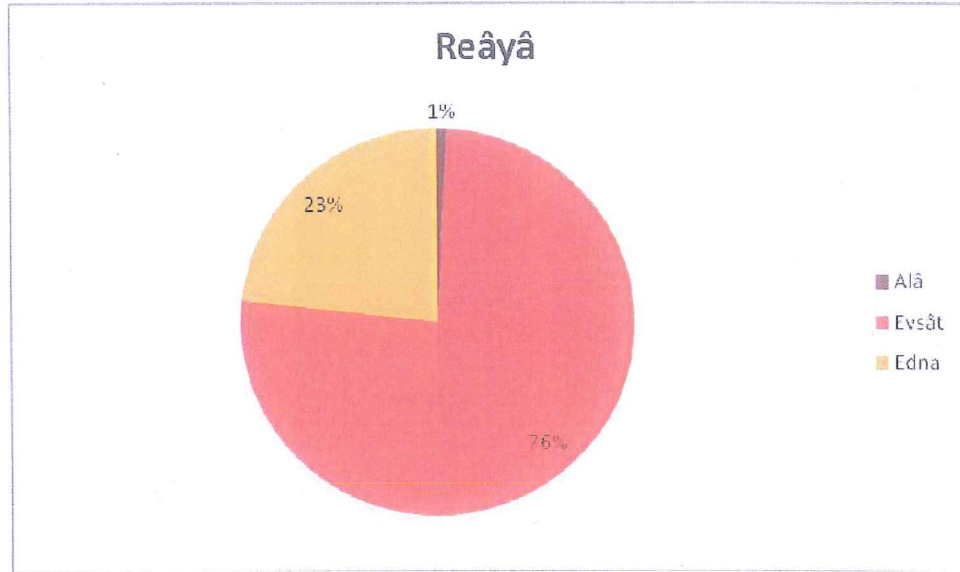
01268 numaralı nüfus defterinde şahısların yaşlarına dair bilgi kaydedilmediği için meslek ve cizye durumları hakkındaki bilgiler kullanılmıştır. Bu grafikte mesleki bilgilere yer verilmiştir.

20 farklı mesleği icra eden toplam 113 kişi mevcuttur. Meslek sıralamasında en fazla çalışanla Duvarcılık birinci gelir. Duvarcı olarak 38 kişi kayıtlıdır. İkinci sırada 22 kişi ile Çobanlık mesleği gelir. Bu çobanların 10 tanesi Yakup'ta, 4 tanesi Atanos'ta, 4 tanesi Köseler'de, 2 tanesi Mendehore'de, 1'er tanesi Ayşe Bacı ve Yenice'de bulunmaktadır. Üçüncü sırada 9 kişilik bir sayıyla Ekmekçilik, dördüncü sırada 7'şer kişi ile Simitçilik ve Yağhanecilik, beşinci sırada 6 kişi ile Kazgancılık (Kazancılık), altıncı sırada 5 kişi ile Yağcılık, altıncı sırada 5 kişi ile Hizmetkarlık, yedinci sırada 2'şer kişi ile Simitçi Çırağı ve Hancılar gelir. Son sırayı 1'er kişi ile Kuyumculuk, Çerçicilik, Dülgercilik, Sakacılık, Nakkaşçılık, Kahvecilik, Babuşçuluk, Enfiyecilik, Hancılar ve Körükçülük paylaşmaktadır. Defterde 1 kişinin mesleği kaydedilmemiştir.

**4.9.7. 01268 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu Numaralı Defter**

**Çizelge 24. Gayrimüslim nüfusun cizye dağılımı**

	Alâ	Evsât	Edna	Toplam
Gayrimüslim	1	85	27	113



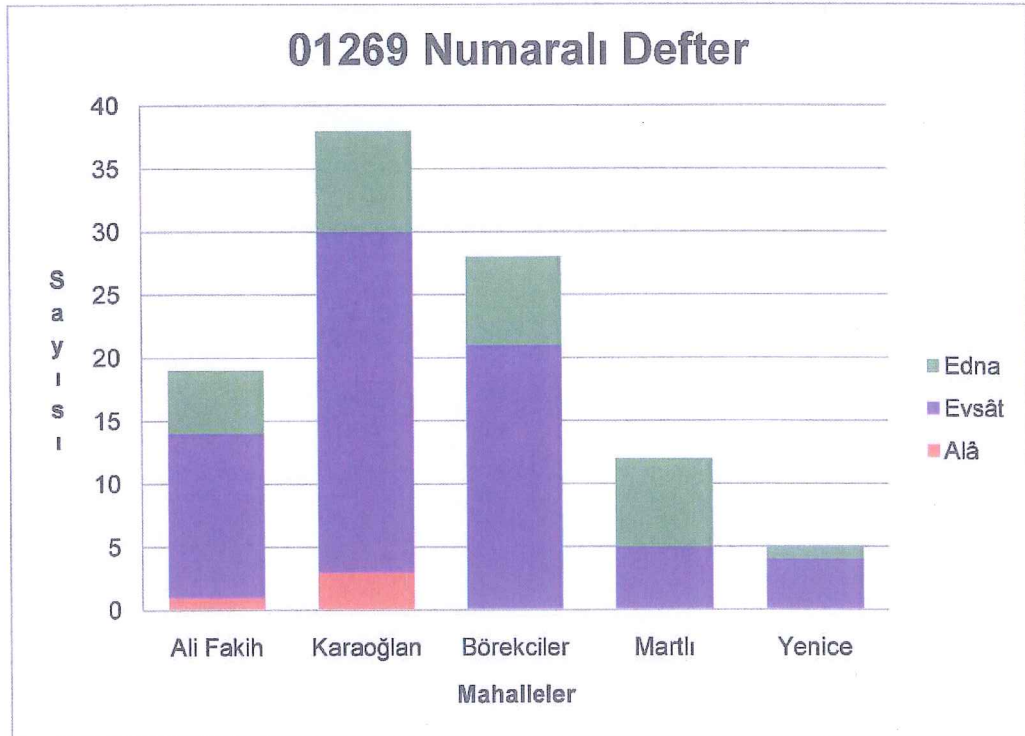
**Şekil 25. Nüfusun Cizye Miktarına Göre Dağılışı**

01268 numaralı nüfus defterinde, 1 kişi cizye vergisinin Alâ diliminde kaydedilirken, 85 kişi Evsât diliminde, 26 kişi de Edna diliminde kaydedilmiştir. Yüzdeler dilimde bakmak gerekirse; Reâyânın %1'i Alâ, % 23'ü Evsât ve % 76'sı Edna durumundadır.

**4.9.8. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu (Rum)**

**Çizelge 25. Mahallelere Göre Gayrimüslim Nüfusun Cizye Dağılımı**

Mahalle	Alâ	Evsât	Edna
Ali Fakih	1	13	5
Karaoğlan	3	27	8
Börekçiler	–	21	7
Martlı	–	5	7
Yenice	–	4	1
<b>Toplam</b>	<b>4</b>	<b>70</b>	<b>28</b>



**Şekil 26. Mahallelere Göre Rum Nüfusun Cizye Miktarının Dağılışı**



Alâ durumunda 4 kişi kayıtlı bulunmaktadır. 3'ü Karaoğlan'da, 1'i ise; Ali Fakih'tedir.

Evsât durumunda 70 kişi kayıtlı bulunmaktadır. İlk sırada 27 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırada 21 kişi ile Börekçiler, üçüncü sırada 13 kişi ile Ali Fakih, dördüncü sırada 5 kişi Martlı ve son sırada 4 kişi ile Yenice yer almaktadır.

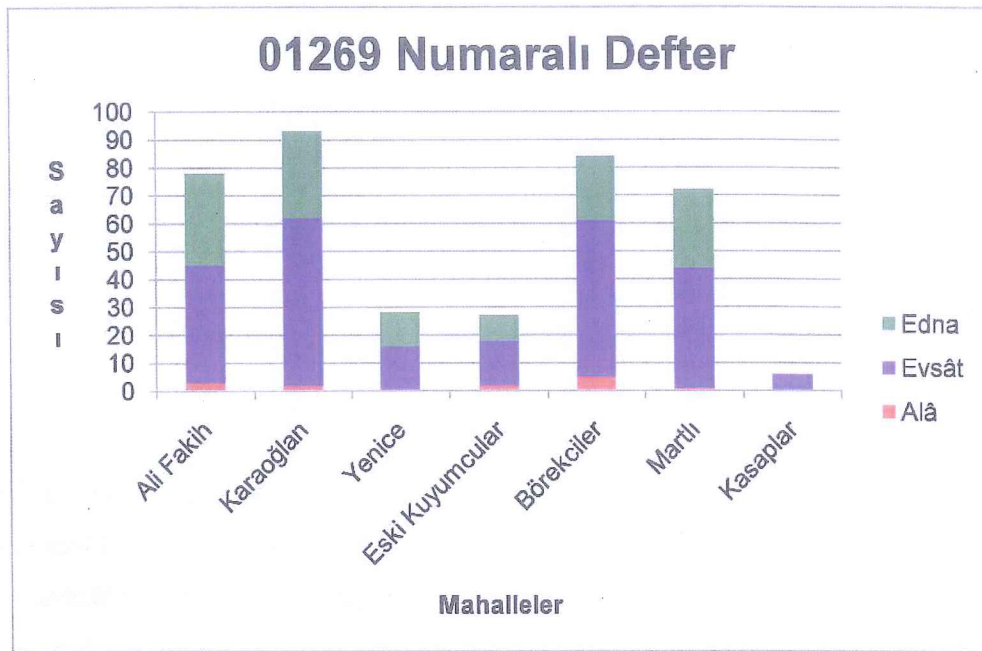
Edna durumunda toplam 28 kişi mevcuttur. İlk sırada 8 kişi ile Karaoğlan, ikinci sırada 7'şer kişi ile Börekçiler ve Martlı, üçüncü sırada 5 kişi ile Ali Fakih ve son sırada 1 kişi ile Yenice bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında Evsât yani; orta hallilerin sayısı daha fazladır. Yaşlılık ve fiziki özürlülük durumuna göre bakıldığında defterde 2 Amelmande Ali Fakih'te 1'er Amelmande de Karaoğlan ve Börekçiler'de yer alır. İki gözü amâ olan 1 kişi de Börekçiler'de ikamet etmektedir.

Genel olarak bakıldığında Gayrimüslimlerin ekonomik durumu iyi görünmekte olup, refah seviyesi iyi olanlar yoğun olarak Karaoğlan Mahallesi'nde ikamet etmektedir.

#### 4.9.9. 01269 Numaralı Nüfus Defteri'ne Göre Gayrimüslimlerin Ekonomik Durumu (Ermeni)

**Çizelge 26. Mahallelere göre Gayrimüslim nüfusun cizye dağılımı**

Mahalle	Alâ	Evsât	Edna
Ali Fakih	3	42	33
Karaoğlan	2	60	31
Yenice	–	16	12
Eski Kuyumcular	2	16	9
Börekçiler	5	56	23
Martlı	1	43	28
Kasaplar	–	6	–
<b>Toplam</b>	<b>13</b>	<b>239</b>	<b>136</b>



**Şekil 27. Mahallelere Göre Ermeni Nüfusun Cizye Miktarının Dağılışı**

Alâ durumunda toplam 13 kişi bulunmaktadır. 5 kişi Börekçiler’de, 3 kişi Ali Fakih’te, 2’şer kişi Karaoğlan ve Eski Kuyumcular’da, 1 kişi de Martlı’da kayıtlıdır.

Evsât durumunda toplam 239 kişi kayıt altına alınmıştır. İlk sırada 60 kişi Karaoğlan Mahallesinde bulunmaktadır. İkinci sırada 56 kişi Börekçiler, üçüncü sırada 43 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 42 kişi ile Ali Fakih, beşinci sırada 16’şar kişi ile Eski Kuyumcular ve Yenice, son sırada ise 6 kişi ile Kasaplar gelmektedir.

Edna durumda ise; toplam 136 kişi mevcuttur. En fazla Edna durumunda olan kişi sayısı 33 kişi ile Ali Fakih Mahallesi’ndedir. İkinci sırada 31 kişi ile Karaoğlan, üçüncü sırada 28 kişi ile Martlı, dördüncü sırada 23 kişi ile Börekçiler, beşinci sırada 12 kişi ile Yenice ve son sırada 9 kişi ile Eski Kuyumcular Mahallesi bulunmaktadır.

Yaşlılık ve fiziksel özürlülük durumuna göre bakıldığında defterde, 5 kişi Karaoğlan’da, 2’şer kişi Ali Fakih ve Yenice’de, 1’er kişi Martlı ve Kasaplar’da olmak üzere Amalmede sayısı toplam 12 kişidir. Eski

Kuyumcular'da 1 kişi Mecnun ve Martlı'da iki gözü amâ 1 kişi kayıtlı bulunmaktadır.



## SONUÇ

Bu araştırmada, Nüfus Defterleri ışığında Balıkesir Kazası'nın demografik ve istatistikî özelliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma tamamlandıktan sonra çıkan sonuç şu şekildedir:

Balıkesir şehrinin kurulduğu bölge ilk ve orta çağlarda Mizya adıyla bilinmekteydi. şehrin tam olarak nerede ve hangi tarihte kurulduğuna dair bilgi bulunmamaktadır. Balıkesir, Malazgirt Zaferi (1071)'nden sonra Türk akıncılarının eline geçmiştir. Batı Anadolu'yu istila amacıyla Mizya mıntıkasına gelen Kalem Bey ve oğlu Karasi Bey, buraya yerleşerek Karasi Beyliği'ni kurmuşlardır. şehir, XIV. yüzyılın ilk yarısında Osmanlılar'ın egemenliğine geçmiştir.

Balıkesir, coğrafi konumu itibariyle Batı Anadolu'dan İstanbul'a giden yolların üzerinde bulunmakta idi. Kara yolunun yanı sıra deniz yolu ile de ulaşım sağlanabilmesi şehrin kısa sürede gelişmesini etkileyen sebeplerin başında gelmektedir.

Osmanlı Devleti'nde yapılan nüfus sayımlarının kayıtları (1882 yılına kadar ki) Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Arşiv'de Balıkesir Kazası'na ait on adet Nüfus Defteri mevcuttur. Bu defterler, din esasına göre düzlendiği için Müslim ve Reâyâ nüfus defterleri olarak tasniflendirilmiştir. Genel itibariyle şahısların sırası ile eşkalleri baba adları, kendi adları, meslekleri ve yaşları kaydedilmiştir. Nadir olarak aile lakaplarına da yer verilmiştir. Sayım tamamlandıktan sonra meydana gelen nüfus değişiklikleri (doğum, ölüm, göç) Yoklama Defterleri'ne kaydedilmiştir. Bazen, asıl defterin üzerine kırmızı mürekkep kullanılarak düşülen notlara da rastlamak mümkündür.

Osmanlı şehirlerinin ana camii, kale ve çarşı mahallesi çevresinde kümelendiği gerçeği Balıkesir şehrinde de kendisini göstermiştir. şehir, Zağnos Paşa Camii ve Balıkesir çarşısı çevresinde gelişmiştir. Dini ve sosyal yapıların bir arada toplanması, ticaretin canlılığının yanı sıra nüfusunda

buralarda yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bugün Hisariçi Mahallesi olarak bilinen Sahan Hisar Mahallesi, Balıkesir şehrinin çekirdek kısmını oluştururken, etrafında Karaoğlan, Salahaddin, Mirza Fakih ve Okçu Kara Mahalleri bulunmaktadır. Toplam 20 mahalleye sahip olan şehir, nüfus arttıkça güney yönünde gelişme göstermiştir.

Defterler incelenirken Mütessellim ve Voyvoda dairelerine ait bilgiye de ulaşılmıştır. 1833 yılında Karasi Mütessellim'nin Salahaddin Mahallesi'nde ikamet eden 35 yaşındaki Şerif Mehmed bin Süleyman olduğu ve dairesinde 50 kişinin yaşadığı belirlenmiştir. Mütessellim'in bu mahallede ikamet etmesi şehrin elit kesiminin burada bulunduğu işaret edebilir. Voyvoda dairesinde ise 51 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir.

Balıkesir şehrinde Türkler çoğunlukta olup, Ermeni ve Rum nüfusta bulunmakta idi. Ermeniler, XVII. yüzyılın başlarında Celali eşkıyasından kaçarak Balıkesir'e yerleşmişlerdir.

Osmanlı şehirlerinde genellikle dini ve etnik grupların ayrı mahallelerde ikamet ettikleri görülmektedir. Ancak Nüfus Defterleri incelenirken Balıkesir şehri için bu durumun geçerli olmadığı görülmektedir. Ermeni ve Rumlar, Müslümanlar ile birlikte aynı mahallelerde ikamet etmişlerdir. Karaoğlan, Martlı, Börekçiler, Yenice, Kasaplar örneği olduğu gibi. Müslümanlar'ın Gayrimüslimler'e evlerini kiraya verdikleri de görülmektedir.

Nüfus Defterleri'nden çıkan sonuca göre, Müslüman nüfusun en fazla olduğu mahalle, Kasaplar Mahallesi'dir. Kasaplar'ı Martlı, Oruç Gazi ve Sahan Hisar Mahalleleri izlemektedir. Müslüman nüfusun en az olduğu mahaller ise Yenice ve Ali Fakih mahalleleridir.

Gayrimüslim nüfusun tümü şehir merkezinde bulunmakta olup, maharet gerektiren işlerden ziyade basit işlerde çalıştıkları belirlenmiştir. Köylerde çobanlık yapan birkaç Gayrimüslim kaydı bulunmakta, bu kayıtlar mahalle nüfusunun içerisinde meslek kayıtları incelenirken görülmektedir.



Gayrimüslim nüfusun en fazla olduğu mahalle, Ali Fakih Mahallesi'dir. Ali Fakih Mahallesi'ni Karaoğlan ve Börekçiler takip etmektedir. En az Gayrimüslim nüfus Kasaplar Mahallesi'nde bulunmaktadır.

Nüfus Defterleri'ne göre 1840-1841 yılında Balıkesir'in 20 mahallesinde 1.389 hanede 2.800 Müslüman erkek bulunmakta iken, 7 mahallesinde 300 hane ile 738 Gayrimüslim erkek bulunmaktadır. Tahmini toplam nüfus ise, 8.445'tir. Balıkesir'in 44 köyünde 1.898 hanede 4.310 kişi yani, tahmini toplam 9.490 kişi bulunmaktadır. 1840-1841 yılında Balıkesir Kazası'nın tahmini toplam nüfusu 17.935'tir.

1840-1841 yılında Balıkesir'de tahmini toplam nüfusun %47'si şehir merkezinde %53'ü köylerde yaşamaktadır. Şehir merkezinde daha fazla nüfusun ikamet ettiği görülmektedir.

1844 yılında erkek nüfus 8.085 olup, tahmini toplam nüfus 18.115'dir. Nüfusun %49'u şehir merkezinde % 51'i köylerde ikamet ediyordu.

Nüfus cetvellerinden elde edilen sonuçlara göre şehrin 1906 yılında toplam nüfusu 67.319 olup, nüfusun %94'ü Müslüman, %6'sı Gayrimüslim'dir. Müslüman nüfusun %24 şehirde, %70'i köylerde, Gayrimüslim nüfusun ise, tümü şehirde yaşamaktadır.

Kırım, 93 Harbi ve Balkan Savaşları sonucu göçün fazla olduğu Balıkesir şehrinin nüfusunun arttığı bir gerçek olup, XIX. yüzyılda yapılan sayım sonuçları ile nüfus cetvellerinden çıkan veriler kıyaslandığında ve aradaki nüfus artışı da göz önüne alındığında yapılan tahminlerin tutarlılığı görülmektedir.



## KAYNAKÇA

### Arşiv Kaynakları

BOA. NFS.d.1260  
BOA. NFS.d.1261  
BOA. NFS.d.1262  
BOA. NFS.d.1263  
BOA. NFS.d.1264  
BOA. NFS.d.1265  
BOA. NFS.d.1266  
BOA. NFS.d.1267  
BOA. NFS.d.1268  
BOA. NFS.d.1269

### İnceleme ve Araştırmalar

Ahmed Lûtfî Efendi .(1999). **Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, 2-3.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akbayar, Nuri .(1885). Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Devleti Nüfusu, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, 5.** İstanbul: İletişim Yayınları, s.1238-1246.

Akkuş, Tacettin .(2001), **Tanzimat Başlarında Balıkesir Kazası (1840-1845)**, Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları.

Aksın, Ahmet, Karakaş Erdal .(2002). Nüfus İcmal Defterine Göre 19. Yüzyılda Arapgir. **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.13, s.91-125**

Aşık Paşazâde .(2010). **Tevârih-i Âl-i Osmân (2. Basım)** Hazırlayanlar: Kemal Yavuz ve Yekta Saraç İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.

Aydın, Mahir (1990). Sultan II.Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri. **Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri Bildirileri, 28-30 Haziran 1989.** İstanbul: s.80-106.

Bacacı, Sabri; Dağdelen, İrfan ve Doğan Osman .(2011). **Ünye Nüfus Defteri (1834)**, İstanbul: Ünder.

Balıkesir, **Yurt Ansiklopedisi .(1982), 2.** Anadolu Yayıncılık.

Barkan, Ömer Lütfi .(1941). Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri. **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C.2, 1940-1941. s.20-59.

Barkan, Ömer Lütfi .(1953). Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi Türkiyat Mecmuası, C. 10, s.1-26

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü .(2000). **Başbakanlık Arşiv Rehberi** (2. Basım) İstanbul: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayını. BOA.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Genel Müdürlüğü. (2000). **Osmanlı İdaresindeki Kıbrıs (Nüfus-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları)**, İstanbul: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayını.

Baykara, Tuncer .(2000). **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş 1 Anadolu'nun İdari Taksimatı** (2. Basım). Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Behar, Cem. (2000). **Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşmesi**, Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik (Editörler: Halil İnalçık, Şevket Pamuk). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü, DİE.

Beydilli, Kemal .(2000). İmam, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 22. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.178-190.

Bilgin, Süleyman ve Demircioğlu, Sezgin .(2011). **Of Nüfus Defteri (1834)**. İstanbul: Şenyıldız Yayıncılık.

Bilgin, Süleyman, Çakıcı, Mustafa, Birinci Ali, Mesut ve Demircioğlu Sezgin (2011). **Trabzon Nüfus Kütüğü (1834)**, İstanbul: Düzey Matbaacılık.

Çadırcı, Musa .(2000). **1830 Sayımında Ankara**. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayını.

Dağlı, Yücel ve Üçer, Cumhuriyet (1997). **Tarih Çevirme Klavuzu**, 5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Dağlı, Yücel, Üçer Cumhuriyet .(1997). **Tarih Çevirme Klavuzu**, 5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Darkot, Besim .(1997). Balıkesir, **İslam Ansiklopedisi**, 2, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.276-2777.

Develioğlu, Ferit .(2006). **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat** (23. Basım) Ankara: Aydın Kitabevi.



DİE .(1996). **Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu 1500-1927** Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. Cem Behar (Editör).

Doğru, Halime .(1989). Osmanlı Devleti'nde Toprak Yazımından Nüfus Sayımına Geçiş ve Bir Nüfus Yoklama Örneği. **Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi**. C.1, S.2, s.233-527.

Donald, Quataert .(2006). Nüfus, İncelik Halil ve Donald QUataert (Editörler). **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, İstanbul: Eren Yayıncılık, s.901-918.

Elibol, Numan .(2007). Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.12, S.2, s.135-160.

Ergenç, Özenç .(1984). Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine, **Osmanlı Araştırmaları**, S.4, İstanbul: S.69-78.

Göyünç, Nejat .(1979). Hane Deyimi Hakkında. **İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Dergisi**, S:32, s.331-348.

Güriz, Adnan .(1975). **Türkiye'de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni**, Ankara: Türkiye Kalkınma Vakfı Yayını.

Hammer .(1992). **Büyük Osmanlı Tarihi**, 1, İstanbul: İkra Okusan Yayıncılık.

<http://group.google.com/turk-tarihciler> Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'ndaki Nüfus Defterleri. 23.05.2012

İlgürel, Mücteba .(1992). Balıkesir. **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 5. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.12-14.

Karal, Enver Ziya (1942). Ragıp Efendi Lahiyası. **Tarih Vesikaları Dergisi**, C.1, S.5 İstanbul: Maarif Vekaleti Yayını.

Karal, Enver Ziya .(1988). **Osmanlı Tarihi**, 5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Karal, Enver Ziya .(2010). **Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı, 1831**. (3. Basım), Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

Karpat, Kemal .(2010), **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, (1. Basım), İstanbul: Timaş Yayınları.



Kocabaşı .(2002). **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 26, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.140-141.

Kramers, J.H.(1976), Mahalle, **İslam Ansiklopedisi**, 7, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.144-145

Kütükoğlu, Mübahat S. (2010). **Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Mutaf, Abdülmecit .(2003). **Salnamelere Göre Karesi (1847-1922)**. Balıkesir

Neşri .(2008). **Cihânnümâ** (Hazırlayan: Öztürk, Necdet), İstanbul: Çamlıca Basın Yayın.

Öden, Zerrin Günal .(2002). Karasioğulları Beyliği, **Türkler Ansiklopedisi**, 6. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.781-786.

Öntuğ, Mustafa Murat .(2003). **XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Öz, Mehmet .(2007). Reâyâ. **Diyanet Vakfı İstanbul Ansiklopedisi**, 34, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.490-493.

Özkaya, Yücel .(2006). Mütessellim, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.203-204.

Sevim, Sezai .(1993b). **XVI. Yüzyılda Karasi Sancağı (Tahrir Defterine Göre)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sevim, Sezai .(1993a). XVI. Yüzyılda Balıkesir Şehri ve Nüfusu Hakkında Bazı Bilgiler, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.82, s.69-81.

Sevim, Sezai .(1999). XIV. –XVI Yüzyıllarda Balıkesir Bölgesinde idari Yapılanma, **I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Yayınları (1-2 Haziran 1998).

Sevin, Veli .(2001), **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Shaw, Stanford J. Ve Shaw, Ezel Kural .(2006). **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, 2, (2. Basım), İstanbul: E Yayınları.

Strabon .(2000). **Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika XII-XIII-XIV)**. (4. Basım), (Çev: Adnan Pekman) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Sungur, Mutullah .(1999). XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Nüfus ve Nüfus Sayımları, **Osmanlı Ansiklopedisi**, 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayını. S.558-566

Şemseddin Sami .(2002).**Kâmûs-ı Türkî**, (10. Basım) İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şimşir, Nahide .(2004). XIX. Yüzyılın Sonları ve XX. Yüzyılın Başlarında Balıkesir Merkez Kazası'nın Demografik ve Etnik Özellikleri, **Osmanlı Araştırmaları (Makaleler 1)**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s.147-168

Şimşir, Nahide .(2013). **Balıkesir Şehri ve Tarihi Araştırmaları**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Ubucini, F.H.A. (1977). **1855'de Türkiye**, 1, (Çev. Ayda Düz), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Ubucini, F.H.A. (1977). **Türkiye 1850**, 1, (Çev. Cemal Karaağaçlı) İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (2003a). **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri** (5. Basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı .(1998). **Osmanlı Tarihi**, 3. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı .(2000). **Karesi Vilâyeti Tarihçesi** (2. Basım). Haz: Abdülmecit Mutfak. Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayını.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı .(2003b) **Osmanlı Tarihi**, 1 (8. Basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı .(1999). **Karesi Meşâhiri**, Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı.

Ünlüyol, Aynur .(1995). **Şeriyye Sicillerine Göre XVIII. Asrın İlk Yarısında Balıkesir (1700-1730)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Yörük, Doğan .(2007). XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşayan Gayrimüslimlerin Nüfusu, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.17, s.625-652.

Yüksel, Hasan .(2006). Osmanlı'da Modern Anlamda Yapılan İlk Nüfus Sayımına Göre Divriği'nin Demografik Yapısı. **Nüfus Bilim Dergisi**, C.28-29. s.73-89.











Ek 3-01263 Numaralı Nüfus Defteri

4

122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	525	526	527	528	529	530	531	532	533	534	535	536	537	538	539	540	541	542	543	544	545	546	547	548	549	550	551	552	553	554	555	556	557	558	559	560	561	562	563	564	565	566	567	568	569	570	571	572	573	574	575	576	577	578	579	580	581	582	583	584	585	586	587	588	589	590	591	592	593	594	595	596	597	598	599	600	601	602	603	604	605	606	607	608	609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629	630	631	632	633	634	635	636	637	638	639	640	641	642	643	644	645	646	647	648	649	650	651	652	653	654	655	656	657	658	659	660	661	662	663	664	665	666	667	668	669	670	671	672	673	674	675	676	677	678	679	680	681	682	683	684	685	686	687	688	689	690	691	692	693	694	695	696	697	698	699	700	701	702	703	704	705	706	707	708	709	710	711	712	713	714	715	716	717	718	719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739	740	741	742	743	744	745	746	747	748	749	750	751	752	753	754	755	756	757	758	759	760	761	762	763	764	765	766	767	768	769	770	771	772	773	774	775	776	777	778	779	780	781	782	783	784	785	786	787	788	789	790	791	792	793	794	795	796	797	798	799	800	801	802	803	804	805	806	807	808	809	810	811	812	813	814	815	816	817	818	819	820	821	822	823	824	825	826	827	828	829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849	850	851	852	853	854	855	856	857	858	859	860	861	862	863	864	865	866	867	868	869	870	871	872	873	874	875	876	877	878	879	880	881	882	883	884	885	886	887	888	889	890	891	892	893	894	895	896	897	898	899	900	901	902	903	904	905	906	907	908	909	910	911	912	913	914	915	916	917	918	919	920	921	922	923	924	925	926	927	928	929	930	931	932	933	934	935	936	937	938	939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959	960	961	962	963	964	965	966	967	968	969	970	971	972	973	974	975	976	977	978	979	980	981	982	983	984	985	986	987	988	989	990	991	992	993	994	995	996	997	998	999	1000
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

NFS.d.01263



Ek 4- 01264 Numaralı Nüfus Defteri

T.C. EMERAKAN KÖYÜ MÜHÜRÜ (1934-1935)

3

4

1. İsmail Hakkı Çelebi

2. Mustafa Çelebi

3. Mehmet Çelebi

4. Ali Çelebi

5. İsmail Çelebi

6. Mustafa Çelebi

7. Mehmet Çelebi

8. Ali Çelebi

9. İsmail Çelebi

10. Mustafa Çelebi

11. Mehmet Çelebi

12. Ali Çelebi

13. İsmail Çelebi

14. Mustafa Çelebi

15. Mehmet Çelebi

16. Ali Çelebi

17. İsmail Çelebi

18. Mustafa Çelebi

19. Mehmet Çelebi

20. Ali Çelebi

21. İsmail Çelebi

22. Mustafa Çelebi

23. Mehmet Çelebi

24. Ali Çelebi

25. İsmail Çelebi

26. Mustafa Çelebi

27. Mehmet Çelebi

28. Ali Çelebi

29. İsmail Çelebi

30. Mustafa Çelebi

31. Mehmet Çelebi

32. Ali Çelebi

33. İsmail Çelebi

34. Mustafa Çelebi

35. Mehmet Çelebi

36. Ali Çelebi

37. İsmail Çelebi

38. Mustafa Çelebi

39. Mehmet Çelebi

40. Ali Çelebi

41. İsmail Çelebi

42. Mustafa Çelebi

43. Mehmet Çelebi

44. Ali Çelebi

45. İsmail Çelebi

46. Mustafa Çelebi

47. Mehmet Çelebi

48. Ali Çelebi

49. İsmail Çelebi

50. Mustafa Çelebi

51. Mehmet Çelebi

52. Ali Çelebi

53. İsmail Çelebi

54. Mustafa Çelebi

55. Mehmet Çelebi

56. Ali Çelebi

57. İsmail Çelebi

58. Mustafa Çelebi

59. Mehmet Çelebi

60. Ali Çelebi

61. İsmail Çelebi

62. Mustafa Çelebi

63. Mehmet Çelebi

64. Ali Çelebi

65. İsmail Çelebi

66. Mustafa Çelebi

67. Mehmet Çelebi

68. Ali Çelebi

69. İsmail Çelebi

70. Mustafa Çelebi

71. Mehmet Çelebi

72. Ali Çelebi

73. İsmail Çelebi

74. Mustafa Çelebi

75. Mehmet Çelebi

76. Ali Çelebi

77. İsmail Çelebi

78. Mustafa Çelebi

79. Mehmet Çelebi

80. Ali Çelebi

81. İsmail Çelebi

82. Mustafa Çelebi

83. Mehmet Çelebi

84. Ali Çelebi

85. İsmail Çelebi

86. Mustafa Çelebi

87. Mehmet Çelebi

88. Ali Çelebi

89. İsmail Çelebi

90. Mustafa Çelebi

91. Mehmet Çelebi

92. Ali Çelebi

93. İsmail Çelebi

94. Mustafa Çelebi

95. Mehmet Çelebi

96. Ali Çelebi

97. İsmail Çelebi

98. Mustafa Çelebi

99. Mehmet Çelebi

100. Ali Çelebi

NFS.d.01264















## Ek 8- Mahallelerin Haritası

